

УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ. П'ЯТА ХВИЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Підготували:

Ірина Іпполітова, старша дослідниця ЦЕС
Яна Охріменко, старша економістка ЦЕС
Наталія Колесніченко, старша економістка ЦЕС
Єлеазар Левченко, економіст ЦЕС
Олександра Ховрак, молодша економістка ЦЕС
Марина Кошуцька, молодша економістка ЦЕС

Керівник проєкту:

Гліб Вишлінський, виконавчий директор ЦЕС

Дата:

26 лютого 2026 р.

ЗМІСТ

Головне	5
1. Вступ	8
2. Методологія	9
3. Скільки українців перебувають за кордоном?	10
3.1. Тимчасовий захист або його еквівалент	10
3.2. Перетини кордону	13
3.2.1. Виїзди чоловіків віком 18-22	16
4. Правовий статус українських біженців.....	17
4.1. Країни ЄС.....	17
4.2. Майбутнє після 2027 року: що готують країни ЄС для українських біженців?	20
4.2.1. Німеччина.....	20
4.2.2. Польща	21
4.2.3. Чехія.....	21
4.2.4. Повернення в Україну	22
4.3. Інші країни.....	23
5. Хто саме виїхав та куди? Профіль українських біженців.....	25
5.1. Статєво-вікова структура	25
5.2. Звідки і куди переїхали українські біженці.....	27
5.3. Освіта	29
5.4. Працевлаштування до переїзду з України.....	30
5.5. Економічне становище до переїзду з України	30
6. Як живуть українські біженці?	31
6.1. Економічне становище та інтеграція	31
6.1.1. Економічне становище за роком виїзду.....	34
6.1.2. Структура бюджету	34
6.2. Соціальна інтеграція.....	37

6.2.1.	Рівень володіння мовою.....	37
6.2.2.	Соціальні зв'язки	38
6.2.3.	Труднощі, з якими стикаються за кордоном.....	39
7.	Чи планують українці повертатися	41
7.1.	Плани українців щодо повернення до України	41
7.2.	Чи планують діти українських біженців повертатися до України?	44
7.3.	Куди готові повертатися українські біженці?	46
7.4.	Чому українські біженці не повертаються?.....	48
7.5.	Що може спонукати біженців до повернення	51
8.	Що може бути пов'язаним із бажанням повертатися. Регресійний аналіз даних опитування біженців.....	52
9.	Готовність до скасування тимчасового захисту	56
10.	Групи біженців	59
10.1.	Кластер 1: «Нова життєва траєкторія» (22% від усіх біженців).....	60
10.2.	Кластер 2: «З сильним зв'язком» (22% біженців)	63
10.3.	Кластер 3: «Економічно вразливі» (17% біженців).....	65
10.4.	Кластер 4: «Класичні воєнні біженці» (39% біженців).....	67
11.	Вплив біженців на економіку	71
11.1.	Скільки українців повернеться, а скільки залишиться за кордоном?	72
11.2.	Хто саме (не) повернеться?	75
11.3.	Вплив на економіку України	81
11.4.	Скільки українців розглядають повернення за умов скасування тимчасового захисту?	83
12.	Висновки та рекомендації	85
12.1.	Висновки	85
12.2.	Рекомендації.....	86
12.2.1.	Співпраця з партнерами	87
12.2.2.	Створення економічних стимулів для повернення.....	87

12.2.3.	Інфраструктура та житло.....	88
12.2.4.	Освітня політика.....	89
12.2.5.	Підтримка зв'язків з Україною та робота з діаспорою	89
Додаток 1. Опис методології відбору змінних для кластеризації		90
Додаток 2. Змінні у кластерному аналізі.....		92

Центр економічної стратегії (ЦЕС) – незалежний центр досліджень державної політики. Завдання ЦЕС – підтримка реформ в Україні з метою досягнення стійкого економічного зростання країни. Центр робить внесок у розробку стратегії економічного зростання України, здійснює незалежний аналіз найбільш важливих аспектів державної політики, а також працює над посиленням громадської підтримки реформ. Заснований у травні 2015 року.

Наші принципи:

- Економічна свобода (лібералізація, дерегуляція, приватизація)
- Вільна та чесна конкуренція
- Менша роль держави за підвищення її ефективності
- Інформаційна прозорість та свобода слова
- Верховенство права та захист приватної власності
- Здорові та стабільні державні фінанси
- Економіка, що створена на засадах знань.

Для детальної інформації та коментарів просимо звертатися до директора з комунікацій В'ячеслава Ноздріна – viacheslav.nozdrin@ces.org.ua, також запрошуємо відвідати наш [сайт](#).

ГОЛОВНЕ

За нашими розрахунками, станом на січень 2026 року за кордоном через війну перебуває 5,6 млн українців. Це на 400 тис. осіб більше, ніж за даними станом на кінець 2024 року.

За межами України за різними сценаріями можуть залишитися від 2,1 до 3 млн українців: на 300-400 тис. осіб більше, ніж ми розраховували станом на листопад 2024 року. Неповорнення українців матиме суттєвий вплив на українську економіку, яка, за нашими оцінками, може втратити від 2,3% до 9,5% свого ВВП щороку, залежно від бази порівняння та методології.

ЄС продовжив тимчасовий захист для українців до 4 березня 2027 року. Переважна більшість біженців¹ – це дорослі жінки (40%) та діти (30%). Згідно з даними Європейської служби статистики, станом на грудень 2025 року найбільше українських біженців у Європі перебувають в Німеччині (28%) та Польщі (23%). Водночас країни послідовно продовжують скорочувати пільги й переходити від політики екстреної допомоги до інтеграції: зменшення виплат, обмеження доступу до житла й забезпечення підтримки залежно від до роботи, навчання, рівня інтеграції тощо. Після 2027 року очікується перехід більшості українців на стандартні довгострокові реєстраційні статуси в країнах перебування або добровільне повернення. Окремі держави уже створюють перехідні механізми для інтегрованих мігрантів та жорсткіші умови у відсутності інтеграції. Поза ЄС тенденція аналогічна: підтримка для тих, хто вже перебуває в країні, зберігається, але нові в'їзди обмежуються. Політика тимчасового захисту загалом зміщується до більшого контролю та довгострокових рішень щодо перебування українців за кордоном.

Згідно з опитуванням Info Sapiens на замовлення ЦЕС, наміри українських біженців щодо повернення зупинили спадну тенденцію. Так, 43% скоріше або точно планують повернутись до України – стільки ж, як і в попередній хвилі дослідження (листопад-грудень 2024 року).

Також ми проаналізували ефект рішення Уряду щодо дозволу вільно перетинати кордон для чоловіків віком 18-22 роки. Посилаючись на дані прикордонників країн-сусідок, ми оцінили, що чистий виїзд чоловіків цього віку у серпні-листопаді 2025 року становив майже 100 тис. осіб. Це близько кожен сьомий чоловік відповідного віку та третина міграційних втрат 2025 року.

Серед чинників, що слугують бар'єрами до повернення за словами самих біженців домінують безпекові. Водночас серед стимулюючих факторів, окрім закінчення війни, біженці також активно називали й політично-економічні чинники: вищий рівень життя, відновлення інфраструктури, посилення правовладдя та протидії корупції, вступ в ЄС/НАТО тощо.

Серед тих, хто не відкидає повернення, активно розглядають найбільші економічні міста-хаби: Київ, Харків, Одесу, а також найвіддаленіші від Росії області: Закарпаття, Львівщину, Івано-Франківщину.

¹ У цьому дослідженні під словом біженці маємо на увазі усіх українців, які виїхали за кордон через війну, а не лише тих, які оформили статус біженця.

Ми також питали біженців про труднощі, з якими вони стикаються. Найбільша кількість відповідей була про сум за батьківщиною – 46%. Називали також сум за друзями та колом спілкування, невизначеність щодо майбутнього, складнощі у вивченні нової мови та інтеграції у новому суспільстві.

Позаяк ЄС планує скасувати статус тимчасового захисту з березня 2027 року, та замістити їх альтернативними статусами, ми вперше також дослідили готовність українських біженців до такої зміни у політиці. Близько 20% (близько 870 тис.) біженців уже перебувають на іншому статусі, що дозволяє їм перебувати за кордоном. Решта 80% (близько 3,4 млн осіб за кордоном, окрім РФ та Білорусі) – або мають наміри такі документи отримати, або очікують більше інформації. Перевести таку кількість українців на альтернативні статуси, або сприяти їхньому поверненню в Україну становитиме суттєвий виклик як для країн перебування біженців, так і для України.

У разі скасування тимчасового захисту і неспроможності отримати інший дозвіл, українські біженці розглядають різні варіанти: шукати можливостей у інших країнах за кордоном, перебувати за кордоном навіть без дозволу, повернутись в Україну.

Близько 20% серед тих, хто ще не має інших дозвільних документів, окрім тимчасового захисту, не знають, що робитимуть у разі скасування їхнього поточного статусу. Близько третини (1,2 млн біженців) у випадку скасування їхнього статусу та неотримання іншого дозволу на проживання розглядатимуть повернення в Україну – назавжди чи тимчасово заради майбутньої рееміграції.

Ми також провели кластерний аналіз і за допомогою нього виокремили чотири групи біженців:

- **Перша група (22% від усіх біженців) – це «нова життєва траєкторія»:** ця група складається переважно з молодих, незаміжніх людей до 35 років, які виїхали з України не через прямі бойові дії, а з прагматичних міркувань – пошуку кращих перспектив, роботи та навчання. Ця група демонструє найвищий рівень інтеграції за кордоном: вони найкраще володіють іноземною мовою, частіше мають стабільну роботу за фахом, живуть в окремому житлі та частіше навчаються у місцевих закладах освіти. Завдяки високій економічній активності вони майже не потребують соціальної допомоги та частіше оцінюють свій фінансовий стан краще, ніж до війни.
- **Друга група (22% від усіх біженців) – це «з сильним зв'язком»:** цей кластер об'єднує найбільш україномовних та сімейних біженців, які, попри відносно успішну адаптацію за кордоном, зберігають найміцніший контакт з Батьківщиною. Представники групи частіше вирізняються високою підприємливістю: кожен четвертий мав бізнес в Україні, а за кордоном вони відкривають власну справу вдвічі частіше за інших українців. Їхньою відмінною рисою й фінансовий зв'язок з Україною – понад половина з них регулярно надсилає гроші родичам в Україні, а кожен п'ятий продовжує отримувати українську зарплату або дохід від бізнесу. Понад 50% планують повернутися додому.
- **Третя група (17% від усіх біженців) – це «економічно вразливі»:** ця група складається переважно з людей середнього віку, які часто перебувають у складних життєвих обставинах: серед них висока частка розлучених та тих, хто виховує дітей самостійно. Вони мають найнижчий рівень фінансового добробуту, залежать від соціальних виплат та здебільшого

проживають у гуртожитках або спільному житлі. Попри хитке матеріальне становище та роботу не за фахом, цей кластер переважно не налаштований на повернення в Україну, орієнтуючись на кращу соціальну підтримку та інфраструктуру за кордоном.

- **Четверта група (39% від усіх біженців) – це «класичні воєнні біженці».** Найчисельніша група, чий виїзд був частіше вимушеним і зумовленим безпосередніми бойовими діями. Цей кластер переважно старшого віку із значною часткою вихідців зі Сходу України, які покидали дім лише в останні роки. Вони мають найнижчий рівень адаптації за кордоном: більшість не знає мови, коло спілкування обмежене іншими українцями, а рівень працевлаштування є мінімальним. Вони частіше відчують психологічний розрив з домом та демонструють найвищу готовність до повернення в Україну. Їхніми головними умовами є безпека в рідному регіоні, деокупація та відновлення житла.

Ми пропонуємо рекомендації, які можуть зменшити бар'єри та стимулювати українців за кордоном повернутися до України. Вони полягають у:

- співпраці з країнами ЄС щодо повернення українців після скасування тимчасового захисту;
- наданні допомоги людям із постраждалих регіонів на час відбудови, розвитку державно-приватних партнерств;
- створенні програм повернення та реінтеграції для української молоді;
- спрощенні процедур визнання досвіду та документів, здобутих за кордоном, зокрема щодо навчання в українських закладах освіти та соціального забезпечення;
- наданні українським біженцям свободи пересування і вибору місця проживання в межах ЄС на рівні з громадянами держав-членів.

1. ВСТУП

У цьому аналітичному звіті ми оновлюємо наші відповіді на запитання: скільки українців виїхало за кордон після початку повномасштабного вторгнення РФ, ким є ці люди, особливості їхнього життя та інтеграції в приймаючих країнах, кількість тих, хто повернеться до України та якими будуть економічні та демографічні втрати від того, що не всі повернуться.

У дослідженні ми використовуємо дані соціологічного опитування, проведеного у грудні 2025 – січні 2026 року дослідницькою агенцією Info Sapiens на замовлення Центру економічної стратегії. Ми порівнюємо ці результати з чотирма попередніми хвилями опитування, які проводилися за схожою методологією у листопаді-грудні 2022, у квітні-травні 2023, грудні 2023 – січні 2024 та листопаді – грудні 2024 року. Крім того, ми використовуємо інформацію з відкритих джерел та інформацію за запитом щодо публічної інформації.

Щороку з 2022 року ми оновлюємо нашу оцінку щодо кількості українців, які виїхали за кордон. За нашими оцінками, станом на січень 2026 року близько 5,6 млн громадян України вимушено перебували за кордоном (з урахуванням РФ та Білорусі, у яких мешкають орієнтовно 1,3 млн українців).

Далі ми досліджуємо політику різних країн щодо допомоги українцям, які виїхали, та основні зміни за останній рік, а також, що можна очікувати, коли у 2027 році закінчиться термін дії тимчасового захисту в країнах ЄС. Після цього ми розглядаємо соціально-економічний профіль українських біженців, де вони мешкають та у яких умовах. Потім ми розглядаємо перспективи та наміри повернення українців з-за кордону на основі даних опитування Info Sapiens (хто саме планує повернутися, коли та які чинники можуть вплинути на рішення про повернення).

Також ми наводимо результати проведеного нами кластерного аналізу, з допомогою якого ми виокремили чотири групи українських біженців, та описуємо їхні особливості.

Окремий розділ звіту - результати регресійного аналізу щодо чинників, які можуть впливати на бажання українців повернутися додому.

У звіті також представлені результати наших розрахунків щодо того, скільки українців повернеться до України після війни. Ми також оцінюємо вікову структуру українців, які повернуться, та тих, які залишаться за кордоном, а також розглядаємо їхній розподіл за рівнем освіти та статусом зайнятості. Крім цього, аналізуємо, як виїзд і неповернення українських біженців може вплинути на економіку України.

Наприкінці даємо короткі результати дослідження та рекомендації щодо інструментів державної політики, які Україна може використати, щоб стимулювати біженців повертатися.

2. МЕТОДОЛОГІЯ

Основним джерелом даних у цьому дослідженні є опитування українських біженців², проведене дослідницькою агенцією Info Sapiens на замовлення Центру економічної стратегії (ЦЕС).

Разом із Info Sapiens ми провели п'ять хвиль опитування українських біженців: листопад—грудні 2022, у квітні—травні 2023, в грудні 2023—січні 2024, у листопад—грудні 2024 та у грудні 2025—січні 2026 року. П'ята хвиля опитування (грудень 2025—січень 2026 року) лежить в основі цього звіту. Однак, дані попередніх хвиль ми також використовуємо для порівняння результатів.

З детальним аналізом результатів попередніх хвиль опитування, а також з їхньою методологією можна ознайомитись в аналітичній записці Центру економічної стратегії «Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт».³ Більше наших публікацій на цю тему можна знайти на нашому сайті за тегом «біженці».⁴

У п'ятій хвилі було опитано 1000⁵ українських біженців, які на момент проведення дослідження проживали за кордоном. Респонденти з територій Росії чи Білорусі не залучалися. Рекрутинг опитаних громадян частково проводився за допомогою SMS-розсилки (62% респондентів) із посиланням на онлайн-анкету, а частково – за допомогою онлайн-рекрутингу (38%).

У 2025 році було оновлено методологію дослідження. У 2022–2024 роках усіх респондентів залучали виключно через SMS-розсилку з посиланням на онлайн-анкету. У 2025 році до SMS-розсилки ми додали рекрутинг респондентів через онлайн-панель дослідницької агенції Info Sapiens.

Поєднання двох каналів рекрутингу дозволило краще збалансувати вибірку та зменшити можливі зміщення, пов'язані з різним рівнем користування українськими мобільними номерами серед біженців з різних соціальних груп.

Як і у попередніх хвилях, номери, на які проводилась розсилка, обрали випадковим чином серед абонентів «Київстар» та «Водафон», які на момент проведення опитування перебували за кордоном (окрім РФ та Білорусі). Для забезпечення репрезентативності опитування були використані географічні квоти розподілу українців за кордоном, що засновуються на даних

² Тут і далі під «біженцями» ми розуміємо людей, які жили на міжнародно визнаній Україні та виїхали з неї через початок війни з Росією (переважно після 24.02.2022 року).

³ [Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? - Центр економічної стратегії](#)

⁴ [біженці - Центр економічної стратегії](#)

⁵ Тут і далі у звіті наведено кількість кейсів у зваженому масиві. Загалом було опитано і включено у фінальний масив дослідження 1173 анкети. Зменшення кількості анкет через зважування є технічною процедурою, яка не впливає на результати та висновки дослідження.

Європейської служби статистики⁶, а також офіційні дані щодо кількості українців, які виїхали до Великої Британії⁷, Канади⁸ та Сполучених Штатів Америки⁹.

Онлайн-рекрутинг відбувався через цифрову панель дослідницької агенції Info Sapiens. Потенційним респондентам надсилалось електронною поштою листів з посиланням на анкету опитування.

Окрім даних опитування, ми також використовували відкриті джерела та дані, отримані в результаті запитів на публічну інформацію. Докладно про них ми оповідаємо в розділах, в яких їх використовуємо.

3. СКІЛЬКИ УКРАЇНЦІВ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА КОРДОНОМ?

В умовах неоднорідної якості даних та великих міграційних зрушень відповідь на це запитання не є тривіальною. У цьому розділі ми аналізуємо низку джерел даних, щоб оцінити кількість українців, які перебувають за кордоном та які виїхали за кордон з початком повномасштабного вторгнення.

За нашою оцінкою, станом на кінець 2025 року за кордоном перебуває 5,6 млн біженців. З них 1,3 млн перебуває у Росії та Білорусі, а 4,3 млн – у західних країнах. Близько 0,3 млн українців виїхали за кордон у країни Заходу через російський або білоруський кордон.

Цей аналіз є продовженням та розширенням оцінок попередніх чотирьох хвиль цього дослідження.

3.1. ТИМЧАСОВИЙ ЗАХИСТ АБО ЙОГО ЕКВІВАЛЕНТ

Згідно з оцінкою ООН станом на грудень 2025 року, у світі зареєстровано майже 5,9 млн українських біженців. Ці дані включають оцінку ООН українських біженців в РФ та Білорусі. Водночас, за останніми даними ООН, в Росії перебуває близько 6 тис. українських біженців, а у Білорусі – близько 40 тис.¹⁰

До квітня 2025 року оцінка ООН щодо українських біженців в РФ становила близько 1,3 млн осіб. Позаяк Російська Федерація не є прозорою щодо кількості українців, які прибувають на її територію з України, оцінки ООН спиралися на основі російських даних про офіційно підписані контракти на оренду житла громадянами України в Росії. Ці дані не включали тих, хто не орендує житло або робить це неофіційно, а також українців, які отримали російське громадянство. Відповідно оцінка на основі таких даних може бути лише приблизною. У червні 2023 року Росія

⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm/default/table?lang=en

⁷ <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/689effe11fedc616bb133a41/ukraine-visa-schemes-summary-jun-2025-tables.ods>

⁸ [Canada-Ukraine authorization for emergency travel: Key figures - Canada.ca](https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizens/services/entry-exit/visas-immigration/ukraine-authorization-emergency-travel-key-figures.html)

⁹ [Uniting for Ukraine](https://www.refugees.org.uk/)

¹⁰ [Situation Ukraine Refugee Situation](https://www.refugees.org.uk/situation-ukraine-refugee-situation)

перестала публікувати ці дані, а у травні 2025 року оцінки ООН перестали спиратися на ці дані. Це спричинило різку переоцінку кількості біженців з 1,3 млн¹¹ у квітні до кількох тисяч осіб у травні 2025 року.¹² Ми продовжуємо спиратися на останню оцінку в 1,3 млн українських біженців у Російській Федерації, однак варто зазначити, що ми не можемо бути впевнені у точності цих даних чи незалежно перевірити їх.

Дані по західних країнах теж супроводжують неточності через відмінності в процедурах надання та анулювання тимчасового захисту. Наприклад, у Франції дітям не потрібно отримувати тимчасовий захист, тому вони не відображаються у статистиці..

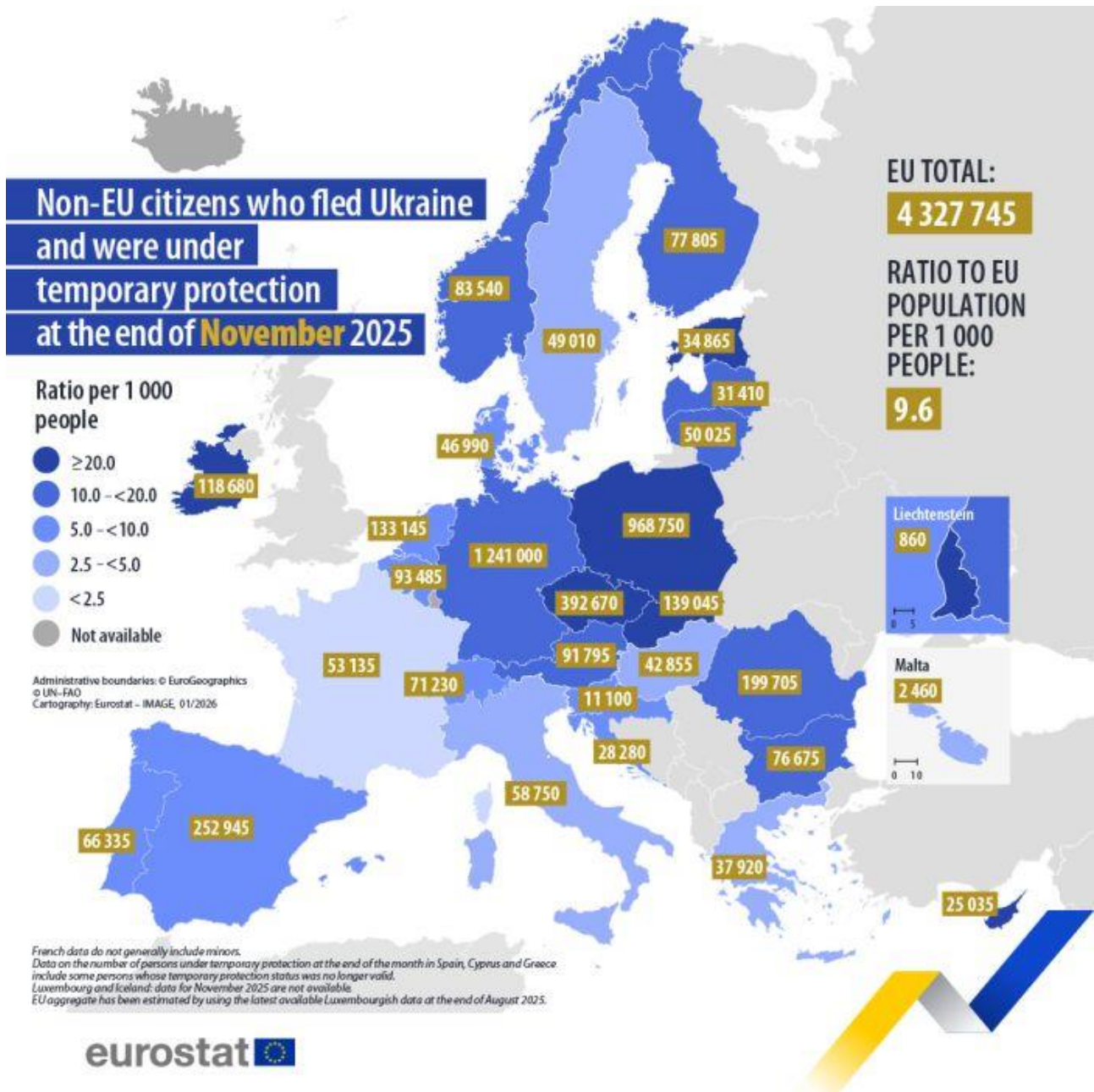
Окрім того, політика анулювання тимчасового захисту різниться для різних країн. Для деяких, такий статус автоматично перестає бути дійсним після певного терміну з повернення до України. В інших випадках, навіть після повернення в Україну за людиною може зберігатися активний тимчасовий захист в колишній країні перебування. Окремі країни часом негайно скасовують неактивні статуси тимчасового захисту, що створює різкі спади в даних Євростату (див. Рисунок 2).

Щоб точніше оцінити кількість біженців за кордоном, потрібно аналізувати й альтернативні джерела даних.

¹¹ [Document - Ukraine Situation Flash Update #80](#)

¹² [Document - Ukraine Situation Flash Update #81](#)

Рисунок 1. Географічний розподіл українських біженців у країнах ЄС

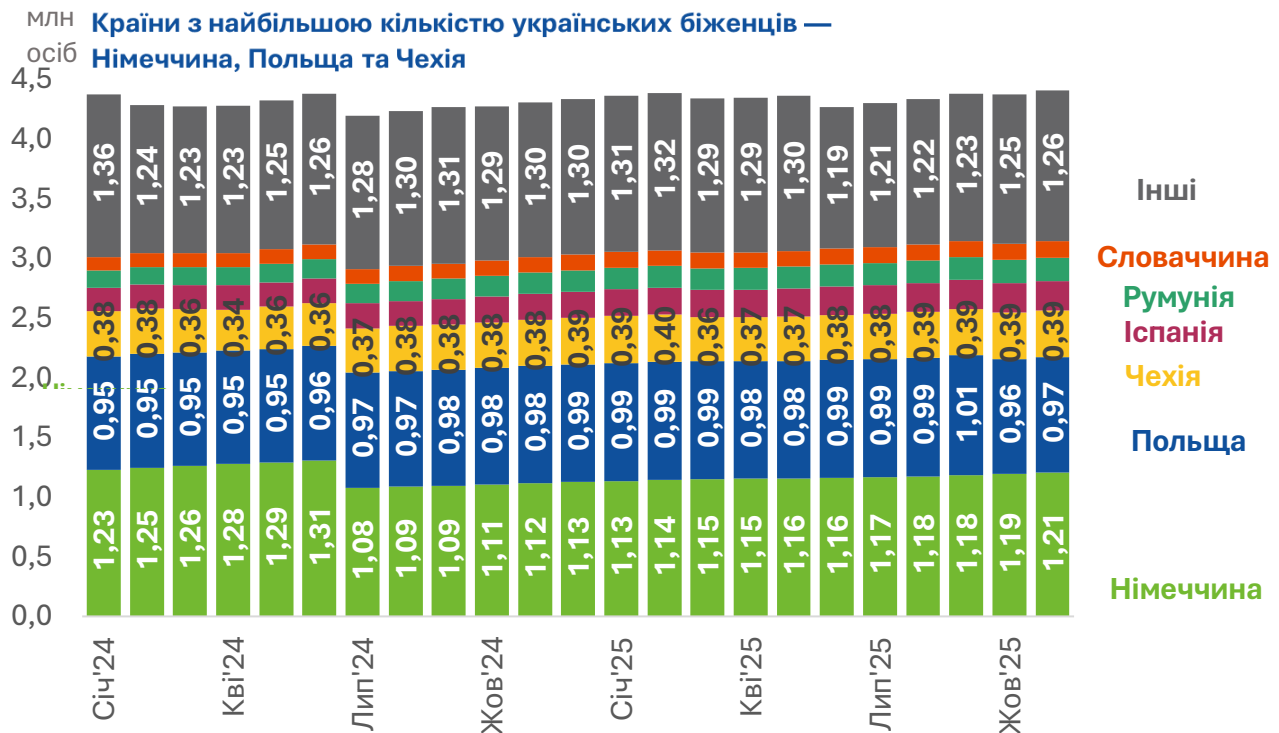

Джерело: Європейська служба статистики.

Станом на жовтень 2025 року, майже 4,3 млн осіб мають статус тимчасового захисту в країнах ЄС, що лише на 0,4% (або на 46 тис. осіб) більше, ніж в січні 2025 року. Щодо розподілу за країнами: за даними на листопад 2025 року найбільша кількість перебуває в Німеччині – 1,2 млн осіб, Польщі – 965 тис. осіб і Чехії – 391 тис. осіб (див. Рисунок 1 і Рисунок 2).

Важливо зазначити, що за відносною кількістю біженців першість займає Чехія – 35,39 осіб на 1 тис. жителів. На другому та третьому місцях з невеликим відривом знаходяться Польща (26,45 осіб на 1 тис. жителів) та Словаччина (25,51 осіб на 1 тис. жителів).

Рисунок 2. Зміна географічного розподілу українських біженців у країнах ЄС, млн осіб

Джерело: Європейська служба статистики [migr_asytpsm].¹³

Зміни відбуваються і в статевій структурі українських біженців в ЄС — продовжується тенденція до збільшення частки чоловіків. Їхня чисельність серед біженців з січня 2025 року до жовтня 2025 року зросла на 163 тисячі, а частка збільшилась з 39% до 41%. Кількість жінок, навпаки, зменшилась на 124 тисячі, з 61% до 59%, відповідно.¹⁴

Найбільші зміни зафіксовано у Латвії — там частка чоловіків зросла на 5 в.п., з 40% до 45%. В Італії та Данії зафіксовані зростання на 3 в.п. серед чоловіків, з 29% до 32% та 40% до 43% відповідно. У більшості інших країн ці зміни залишаються на рівні 1–2 в.п., однак із винятком. Таким є Греція — єдина країна ЄС, де частка чоловіків незначно знизилася з 30% до 29%.¹⁵

За межами ЄС, країнами з найбільшою кількістю прийнятих від початку повномасштабного вторгнення українців є Канада, США і Велика Британія: станом на травень 2025 року у Канаді перебуває приблизно 274 тис. осіб,¹⁶ у Великій Британії — 263,8 тис. (станом на червень 2025 року)¹⁷ та в США близько 260 тис. осіб (станом на листопад 2025 року).¹⁸

3.2. ПЕРЕТИНИ КОРДОНУ

У цьому дослідженні ми використовуємо дані щодо перетинів кордону з України та в Україну як основний метод оцінки кількості українських біженців. Чисті виїзди (виїзди з України мінус

¹³ Beneficiaries of temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex - monthly data. Eurostat.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ CUIAS Survey Results: How Ukrainians Are Adapting in Canada and What Their Future Plans Look Like. CUIAS

¹⁷ Ukraine Refugee Situation. UNHCR.

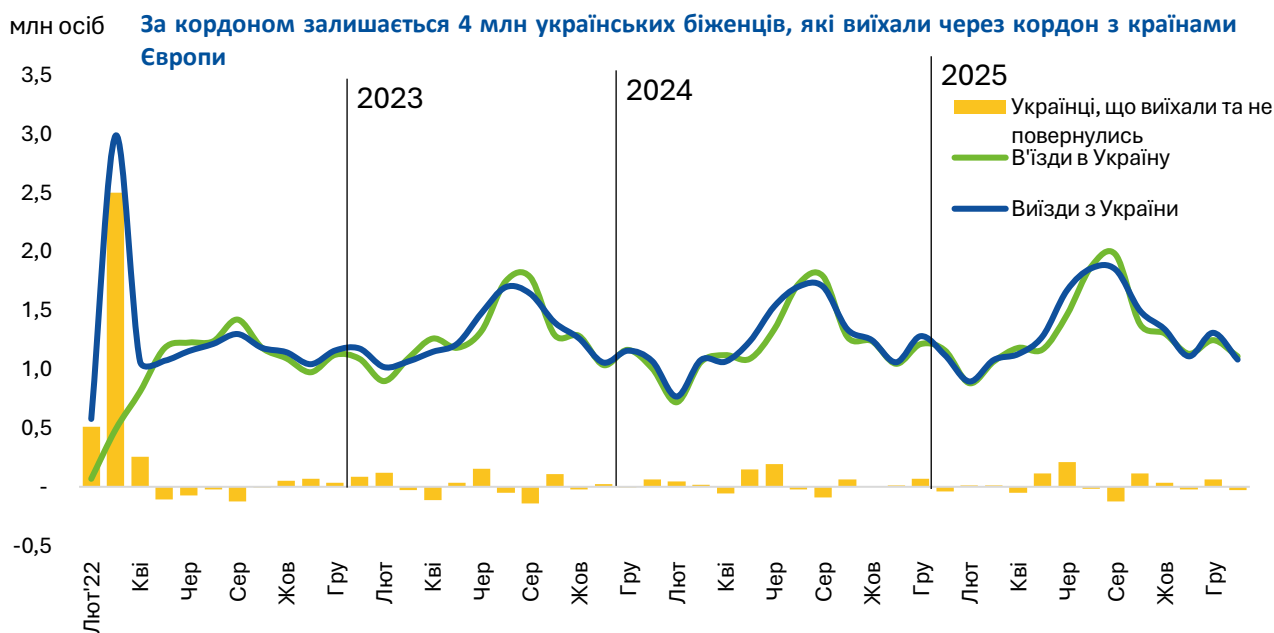
¹⁸ Nearly 200,000 Ukrainians in US thrown into legal limbo by Trump immigration crackdown. Reuters.

в'їзди в Україну) є опосередкованим джерелом для оцінки кількості українців, що залишились за кордоном. Ми покладаємося на дані УВКБ ООН (які спираються на дані країн-сусідів України: Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова) за 2022 рік та дані Державної прикордонної служби України (ДПСУ) з січня 2023 до грудня 2025 року.

За нашими оцінками на основі даних УВКБ ООН та ДПСУ, з лютого 2022 до грудня 2025 року відбулося 60,4 млн виїздів з України та 56,3 млн в'їздів в Україну. Сальдо виїздів становило 3,1 млн українських громадян у 2022 році (дані ООН з посиланням на сусідніх прикордонників) та 161 тис. громадян у 2023 році (дані ДПСУ).

Як і в попередніх записках, ми використовуємо дані ООН лише за 2022 рік через розбіжність у даних, які публікуються на сайті ООН та даних ДПСУ. Ми не використовуємо дані ДПСУ за 2022 рік, бо в перші тижні повномасштабного вторгнення, ймовірно, були труднощі з фіксацією перетинів кордону. Замість них, за лютий–грудень 2022 року ми використовуємо компліментарні дані ООН, що посилаються на дані прикордонних служб країн-сусідок України. У розрахунках з січня 2023 року ми використовуємо дані ДПСУ.

Рисунок 3. Динаміка перетинів кордону України (окрім РФ та Білорусі) протягом лютого 2022 – грудня 2025, млн осіб

Джерело: УВКБ ООН, прикордонні служби країн-сусідок, Державна прикордонна служба України, розрахунки Центру економічної стратегії.

Згідно з даними ДПСУ, за 2025 рік виїхало на 303 тис. більше громадян України, ніж заїхало. Ці дані не включають кордон з Російською Федерацією та Республікою Білорусь. У 2025 р. з України виїхало на 34% менше громадян, ніж у 2024 році. Тоді виїхало на 459 тис. українських громадян більше, ніж повернулось.

Таблиця 1. Чиста міграція українських громадян через український кордон (окрім Росії та Білорусі) (млн осіб)

	2022	2023	2024	2025
Січ		-0.09	-0.06	0.04
Лют	-0.51	-0.12	-0.05	-0.01
Бер	-2.50	0.03	-0.02	-0.01
Кві	-0.26	0.11	0.06	0.05
Тра	0.11	-0.03	-0.15	-0.11
Чер	0.07	-0.15	-0.20	-0.21
Лип	0.02	0.05	0.02	0.02
Сер	0.12	0.14	0.09	0.13
Вер	0.00	-0.11	-0.06	-0.11
Жов	-0.05	0.02	-0.01	-0.04
Лис	-0.07	-0.02	-0.01	0.02
Гру	-0.04	0.01	-0.07	-0.06
Усього рік	-3.09	-0.16	-0.46	-0.30

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі Державна прикордонна служба України, УВКБ ООН та прикордонних служб сусідніх країн (без РФ та Білорусі) .

За кордоном залишається близько 4 млн українських громадян, які виїхали після початку повномасштабного вторгнення через західний кордон (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова). До цього показника треба також додати тих українців, які виїжджали за кордон через територію Росії чи Білорусі.

В опитуванні, проведеному Info Sapiens серед українців за кордоном, ми ставили питання, як українці виїжджали з України. Серед респондентів 6,5% були вимушені перетинати кордон з Росією чи Білоруссю. Отже, близько 277 тис. українців також виїхали за кордон через Росію чи Білорусь.

Відповідно, за кордоном залишається в цілому близько 4,3 млн українських біженців без врахування українських громадян, що перебувають на території РФ та Білорусі. Якщо врахувати українців у РФ та Білорусі – за даними ООН таких близько 1,3 млн осіб (див. Розділ 3 вище). Враховуючи їх, **загальна кількість українських біженців становить близько 5,6 млн осіб.**

3.2.1. ВИЇЗДИ ЧОЛОВІКІВ ВІКОМ 18-22

28 серпня 2025 року набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України, що зняла обмеження перетину кордону для чоловіків віком 18-22 роки, дозволивши їм вільно виїжджати за кордон.¹⁹ Це спричинило публічне обговорення та загальну зацікавленість до ефекту та масштабу виїзду відповідної категорії громадян.

Позаяк Державна прикордонна служба України не надавала дані у відповідь на запити про публічну інформацію, ми звернулись до прикордонних служб країн-сусідок, щоб зробити оцінку виїзду чоловіків віком 18-22 роки.

У відповідь на наші запити дані нам надали три з п'яти країн – Польща, Словаччина та Румунія, що загалом відповідальні за близько 75% усіх перетинів державного кордону, згідно з даними ДПСУ. Оцінку перетинів угорського та молдовського кордону 18-22-річними чоловіками ми зробили шляхом екстраполяції. Із припущенням, що частка перетинів названих кордонів чоловіками 18-22 не відрізняється від загальної частки перетину цих кордонів усіма українськими громадянами. Оскільки 18-22-річні чоловіки не були обмежені у виборі кордону для перетину, нема підстав вважати, що вони надавали більшу перевагу тому чи іншому кордону порівняно з загальними перетинами.

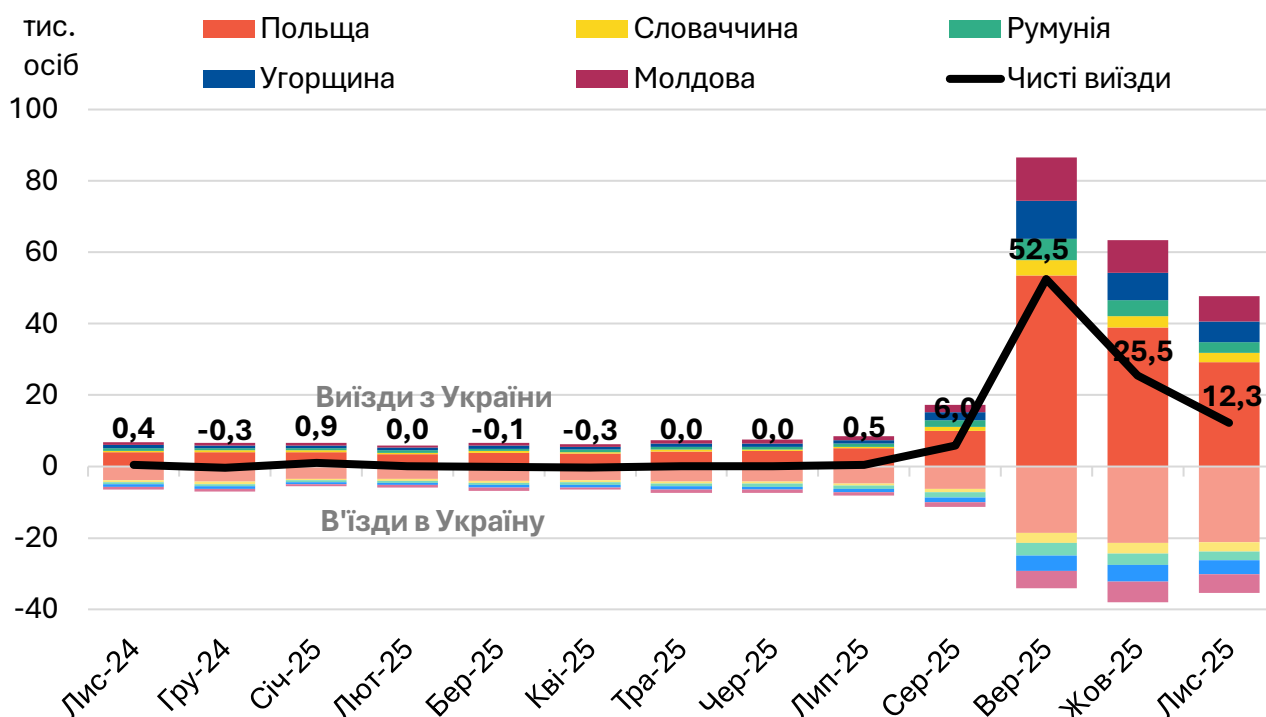
Згідно з нашими оцінками, до впровадження відповідної політики «чисті» виїзди (ті, хто виїхали з України, мінус ті, хто заїхали в Україну) чоловіків віком 18-22 роки коливались коло нуля. У середньому, в січні-липні 2025 року щомісяця виїжджало на 130 більше чоловіків 18-22, ніж поверталось в Україну. Дозвіл виїжджати за кордон створив суттєвий імпульс виїзду.

Так, за нашим розрахунком, у серпні виїхало на 6 тис. більше чоловіків 18-22, ніж повернулось. У вересні цей показник становив близько 52,5 тис., у жовтні – 25,5 тис., у листопаді – 12,3 тис. чоловіків відповідного віку. Сумарно за цей період чисті втрати становили близько 96 тис. чоловіків. Враховуючи, що за даними ДПСУ усього за 2025 рік виїхало на 303 тис. українських громадян більше, ніж заїхало, чоловіки віком 18-22 роки становлять майже третину усіх чистих втрат за рік. Якщо ж порівнювати із загальною кількістю чоловіків 18-22 в Україні, то згідно з демографічним прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи, на підконтрольній Україні території в 2025 році перебувало близько 700 тис. чоловіків віком 18-22 роки²⁰. Відповідно, майже кожного сьомого з цієї кількості було втрачено у серпні-листопаді 2025 року.

¹⁹ Постанова КМУ від 26 серпня 2025 року №1031 «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України». [Посилання](#).

²⁰ Демографічний прогноз по Україні 2023 https://idss.org.ua/forecasts/nation_pop_proj

Рисунок 4. Перетини українського кордону українськими чоловіками віком 18-22 років, тис. осіб

Джерело: польська, словацька, румунська прикордонні служби, ДПСУ, оцінки Центру економічної стратегії. Оцінки для Угорщини та Молдови екстрапольовані на основі даних ДПСУ про перетини кордону за країнами.

4. ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

4.1. КРАЇНИ ЄС

Наразі майбутнє значної частини українських біженців в ЄС визначене лише до 4 березня 2027 року, доки діятиме тимчасовий захист²¹. Протягом останнього року базовий правовий статус осіб під тимчасовим захистом продовжив змінюватися у бік скорочення пільг. На тлі дискусій щодо формування законодавчої рамки поступового виходу з режиму тимчасового захисту, з акцентом на добровільну інтеграцію або повернення на рівні ЄС, національні уряди й надалі переглядають обсяги та умови надання соціальних пільг.

У Німеччині українські біженці отримують допомогу за програмою Bürgergeld (€563 на одного дорослого щомісяця), яка з минулого року не змінилась. Однак, не всі українські біженці за німецькими законами мають рівний доступ до пільг. Ті, хто прибув після 1 квітня 2025 року отримують соціальну підтримку натомість за законом про допомогу шукачам притулку

²¹ COUNCIL RECOMMENDATION on a coordinated approach to the transition out of temporary protection for displaced persons from Ukraine <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12015-2025-INIT/en/pdf>

(Asylbewerberleistungsgesetz) – дещо нижчу, приблизно €441²². Це є доволі очікуваним, оскільки зміну статусу українців в Німеччині згадували серед можливих варіантів скорочення підтримки.

Парламент Латвії ухвалив поправки до закону про підтримку цивільних з України, які скорочують низку заходів допомоги. Зокрема, скасовують одноразову виплату для початку роботи (еквівалент мінімальної місячної зарплати) та низку інших пільг, а державна підтримка в першу чергу має на меті підтримку вразливих груп²³.

У Польщі щодо громадян України наразі продовжує діяти режим тимчасового захисту. Втім уже з 4 березня 2026 року втратить чинність спеціальний закон про допомогу громадянам України, у межах якого надавався статус PESEL UKR. Це означатиме перехід українців на загальні правила перебування, працевлаштування та доступу до соціальних послуг, які застосовуються до інших іноземців. Підготовка до цього переходу вже розпочалася через поетапне скорочення пільг.

З 1 червня 2025 року виплата допомоги на виховання дітей (800 злотих) та підтримка за програмою «Добрий старт» (300 злотих)²⁴ здійснюються лише за умови виконання дитиною обов'язків щодо дошкільної підготовки або навчання в межах польської системи освіти. З 1 листопада Польща також припинила співфінансування проживання в центрах колективного розміщення для українців, які перебувають у країні рік і більше. Надалі така підтримка зберігається лише для визначених вразливих груп, для яких передбачена компенсація у розмірі 15 злотих на день²⁵: це діти, особи похилого віку, люди з інвалідністю. Додатково з 1 січня 2026 року для отримання статусу PESEL UKR Польща запроваджує вимогу особистої явки до уповноваженого органу за аналогією з процедурами, що застосовують до громадян країн поза межами ЄС.

Після скасування особливого статусу більшість соціальних виплат і пільг стане доступною переважно для осіб, які офіційно працюють у Польщі та сплачують внески до системи соціального страхування (ZUS).

Загалом відповідний законопроект закріплює курс на поступове скасування спеціальних норм, які діяли виключно для українців, та інтеграцію їх правового статусу у загальну міграційну систему Польщі. Існує також альтернативний правовий механізм для тих, хто планує залишатися в Польщі на довший термін. Мова йде про спеціальну карту тимчасового побиту (карта CUKR)²⁶ строком до трьох років. На неї можуть претендувати особи з активним статусом UKR протягом визначеного періоду та за умови проходження безпекової перевірки. Такий інструмент орієнтований насамперед на вже інтегрованих мігрантів, оскільки надає право на роботу без додаткових дозволів і забезпечує більшу стабільність правового статусу в умовах згорання режиму тимчасового захисту.

²² [Rechtskreiswechsel für ukrainische Geflüchtete](#)

²³ [Latvian state aid for Ukrainians to shrink next year](#)

²⁴ [New rules for identity verification and benefits payments for Ukrainian citizens in Poland](#)

²⁵ [Кінець спецзакона в Польщі: як українцям отримати карту CUKR у 2026 році](#)

²⁶ [Картки побуту для громадян України з PESEL UKR](#)

В Чехії порядок соціального захисту українських біженців регулює закон № 65/2022 Сб., відомим як «Lex Ukraїna». У зв'язку з періодичними змінами, яких він набуває, до його назви додається латинська цифра, що позначає порядковий номер чергового пакету новел.

Оскільки тимчасовий захист в Чехії діє до 31 березня 2026 року, то тримачам візи толерантності потрібно його продовжити пройшовши онлайн-реєстрацію до 15 березня.

Біженці з цим статусом статусу отримують передусім гуманітарну допомогу, яка складає 4400 чеських крон на місяць для дорослих за правилами Lex Ukraїna V(2023) (хоча раніше, виплачувалась одноразова фінансова допомога в розмірі 2500 чеських крон та щомісячно 5000 чеських крон в Крайових центрах допомоги Україні).

Крім того, можлива також компенсація вартості оренди та комунальних послуг, а також дитячі та інші виплати (для малозабезпечених сімей, для особливих потреб тощо), але пакетом змін ще від 2023 року її також було урізано. Житло, яке надавалось біженцям для безкоштовного проживання стало безстроковим лише для вразливих категорій осіб, для решти максимум на 90 днів. З 2024 року жорсткішими стали правила продовження статусу тимчасового захисту, за якими обов'язковою умовою стала обов'язкова особиста явка для отримання візової наліпки²⁷.

Оновлена програма підтримки Lex Ukraїna VII з початку 2025 року збільшила виплати на 10% (через зростання цін), дала поштовх наданню послуг біженцям через єдиний цифровий портал, а також посилила пільги для працюючих батьків та вагітних жінок. Водночас держава впроваджує суворіші умови проживання, що вимагають наявності реального житла, зокрема, на підставі оренди.

На початку запровадження підтримки для українських біженців обов'язкова умова легального перебування для всіх мігрантів – прописка – була дещо послаблена, позаяк було дозволено реєструватись за адресами МВС. Однак наразі тепер постійна адміністративна прописка свідчитиме про недостатні інтеграцію та фінансову незалежність і загрожуватиме втратою захисту. Серед новацій у цьому виданні закону є механізм переходу на 5-річний дозвіл на перебування (ZDP) для українців з тимчасовим захистом, фінансово незалежних, які живуть у країні понад два роки, що знаменує поступову інтеграцію біженців у чеське суспільство. Важливою вимогою отримання ZDP є відвідування чеських шкіл дітьми українських біженців.

В Словаччині власники тимчасового захисту отримують право на медичне обслуговування, доступ до освіти, працевлаштування, соціальних пільг та фінансової допомоги (для непрацевлаштованих – €80 на місяць). А також житла, яке новоприбулі біженці (ті, що приїхали до країни після 1 березня 2025 року) зможуть отримувати в безкоштовне користування не на 120, а на 60 днів²⁸.

²⁷ [Humanitární dávka](#)

²⁸ [Štátne príspevky za ubytovanie osôb s dočasným útočiskom](#)

Польща²⁹ та Словаччина³⁰ також нещодавно оновили свої міграційні стратегії. Серед іншого, вони передбачають розроблення та спрощену процедуру видачі нових статусів для українців, які прийдуть на заміну тимчасовому захисту.

Обидві країни роблять акцент на прискоренні розгляду заяв на проживання для добросовісних мігрантів, посиленні відсіву необґрунтованих заяв і запобіганні зловживанням візовими режимами, а також на пріоритетному допуску мігрантів, затребуваних економікою або з високим потенціалом до інтеграції (зокрема через знання мови та участь у суспільному житті). Окремий фокус приділено українським біженцям — планується прискорити розгляд заяв на отримання певного статусу і розробити механізми поступового переходу від тимчасового захисту до довгострокового дозволу на проживання.

Таким чином, держави-члени ЄС продовжують скорочувати допомогу для українських біженців, розробляють перехідні механізми для отримання ними довгострокових, але все ще не стандартних, дозволів на проживання і заохочують інтеграцію в суспільство, культуру та право країн-перебування.

4.2. МАЙБУТНЄ ПІСЛЯ 2027 РОКУ: ЩО ГОТУЮТЬ КРАЇНИ ЄС ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ?

Після цієї 4 березня 2027 року дати країни найімовірніше сприятимуть переходу на довгострокові статуси (національні чи загальноєвропейські, стандартні для всіх мігрантів чи спеціальні для українців) та добровільному поверненню, згідно з Рекомендаціями Ради Європи.³¹ Рекомендації фокусуються на трьох моментах:

- 1) легалізація українських біженців в країнах ЄС через інші статуси;
- 2) організоване та підтримуване повернення в Україну;
- 3) продовження перебування для вразливих груп;

Перехід на інші правові статуси в ЄС є пріоритетним завданням для країн перебування українських біженців. Уряди країн повинні сприяти отриманню посвідок на проживання за національним законодавством (наприклад, на основі роботи, самозайнятості, навчання, сімейних обставин) або, якщо національний статус недоступний, дозволу на підставі європейських директив для висококваліфікованих працівників, студентів чи дослідників.

4.2.1. НІМЕЧЧИНА

В Німеччині наразі діє програма прискореного переходу українців на національні довгострокові дозволи на проживання, що передбачає можливість оформлення довгострокового дозволу на проживання за наявності відповідних підстав ще під час перебування під тимчасовим захистом. Однак поки лише близько 14 тисяч українських біженців змінили тимчасовий захист на робочі

²⁹ [Strategia migracyjna Polski na lata 2025-2030](#)

³⁰ [Národná stratégia Slovenskej republiky k riadeniu azylu a migrácie](#)

³¹ [EUR-Lex - 32025H05129 - EN - EUR-Lex](#)

або навчальні візи. Водночас зростає частка працевлаштованих — з 65 тисяч у 2022 році до понад 340 тисяч влітку 2025-го³².

Основними механізмами легального перебування для українських біженців у Німеччині після тимчасового захисту є такі:

³² [Temporary protection is coming to an end: how can Ukrainians change their status in Germany?](#)

- **Навчання.** Українці можуть залишитися в Німеччині, вступивши до університету, професійного училища або програми підвищення кваліфікації. Для цього потрібно мати підтвердження зарахування, базові знання мови навчання, медичне страхування та фінансові ресурси для проживання. Такий дозвіл видається на період навчання і може стати першим кроком до подальшого працевлаштування або постійного проживання.
- **Робота.** Один із найпоширеніших шляхів – перехід на дозвіл на проживання на підставі працевлаштування. Для цього необхідна пропозиція роботи від німецького роботодавця. Для кваліфікованих фахівців важливим є визнання диплома або професійної кваліфікації, а для певних професій (лікар тощо) – відповідний дозвіл на роботу чи ліцензія. Для дослідників діють спрощені правила.

Дозволи на проживання з метою працевлаштування, як правило, видаються на строк до чотирьох років і можуть бути продовжені. Отримання такого дозволу, за скороченими строками, можливе для власників Блакитної карти ЄС або осіб, які здобули освіту в Німеччині.

Кінцевою метою для багатьох є дозвіл на постійне проживання (Niederlassungserlaubnis), який не потрібно регулярно продовжувати. Отримати його можна за умови 5 років легального проживання в країні, стабільного доходу, базового знання німецької мови, наявності житла та відсутності проблем із законом³³. Фактично це визнання того, що людина інтегрувалася та може самостійно жити й працювати в країні.

4.2.2. ПОЛЬЩА

Громадяни України, які перебувають у Польщі на підставі тимчасового захисту та мають статус UKR, вже зараз можуть подавати документи на стандартні міграційні статуси. Наприклад, тимчасовий дозвіл на проживання та роботу, який дозволяє легально працювати або навчатися в країні до трьох років. Для тих, хто планує залишатися в країні на довше, доступний довгостроковий дозвіл на проживання, який видається зазвичай після кількох років безперервного легального перебування. Також його можливо отримати за наявності сімейних зв'язків із Польщею чи польського походження, міжнародного захисту тощо. Важливою умовою в будь-якому випадку є фінансова самостійність і знання мови. Окремі дозволи передбачені для висококваліфікованих спеціалістів та для українців, які хочуть відкрити власний бізнес.

4.2.3. ЧЕХІЯ

У Чехії система дозволів на проживання базується на Законі № 326/1999³⁴ про перебування іноземців, який встановлює тимчасові й постійні дозволи.

Українці можуть отримати тимчасовий дозвіл на проживання для роботи, навчання, наукової діяльності або возз'єднання сім'ї – зазвичай на 1–2 роки, за умови наявності житла, доходу та

³³ [Residence Act in the version promulgated on 25 February 2008 \(Federal Law Gazette I p. 162\), most recently amended by Article 4b of the Act of 17 February 2020 \(Federal Law Gazette I p. 166\)](#)

³⁴ [Act No. 326/1999 Coll., on the Residence of Foreign Nationals in the Territory of the Czech Republic \(an unofficial version as of 13th February 2009\)](#)

медичного страхування та проживання понад 90 днів. А вже після п'яти років легального проживання або укладення шлюбу з громадянином Чехії або з метою працевлаштування з'являється можливість оформити довгостроковий дозвіл на проживання, який не потребує регулярного продовження. Окремо також існує Зелена карта – це спеціальна робоча віза прив'язана до конкретної вакансії з офіційного переліку дефіцитних професій. Ділиться на різновиди А, В та С залежно від рівня кваліфікації працівника.

4.2.4. ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ

Паралельно з переходом на національні види на проживання, має відбуватися підготовка до повернення в Україну тих біженців, які не захотіли чи не змогли їх отримати. Країни тимчасового перебування повинні організувати можливість для біженців здійснювати так звані “ознайомчі візити” - самофінансовані короткі поїздки в Україну, щоб оцінити ситуацію (стан майна, умови життя). Мають бути встановлені чіткі параметри та умови для таких візитів, а країни повинні запровадити спеціальні програми для організації повернення українських біженців.

Саме повернення в Рекомендаціях Ради Європи розглядається як двоетапний процес.

До виїзду біженці отримують адміністративну, консультаційну й фінансову допомогу (посилена, але регресійну), підтримку з документами, організацією "ознайомчих візитів" до рідної країни та, за потреби, додаткові виплати для вразливих груп. Мета цього етапу допомогти людям зробити зважений, поінформований та остаточний вибір: повертатись чи лишитись. Якщо людина обирає лишитись, то уповноважені органи зобов'язані проконсультувати її щодо законних способів набуття нею довгострокового дозволу на проживання та працевлаштування та допомогти його отримати, в протилежному випадку допомогти організувати від'їзд.

Загалом на рівні ЄС діє комплексна нормативна рамка у сфері міграції, яка поєднує контроль, захист прав людини та довгострокову інтеграцію. Пакт про міграцію та притулок³⁵ встановлює єдині підходи до розгляду заяв, оцінки вразливості мігрантів і реагування на міграційний тиск, водночас посилює управління кордонами та ефективність процедур репатріації. Директива про повернення³⁶ закріплює базові гарантії для іноземців – заборону колективного видворення, дотримання принципу невидворення та законності, захист дітей. Доповнює цю систему Стратегія ЄС з добровільного повернення та реінтеграції³⁷, яка робить акцент на добровільності рішень, законності повернення та створенні умов для сталого життя й реалізації потенціалу людей у країні походження.

Усі вони узгоджуються з практикою ЄСПЛ, який констатує у своїх рішеннях: пріоритет прав людини, заборону затримань (затримання визнається крайнім заходом) та добровільний виїзд, найкращі інтереси дітей. Своєю чергою практика суду ЄС підкреслює, що Директива про повернення має пріоритет перед суперечливими нормами національного законодавства.

³⁵ [Pact on Migration and Asylum](#)

³⁶ [Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals](#)

³⁷ [The EU strategy on voluntary return and reintegration](#)

На практиці реалізація цих принципів відбувається через програми підтримки добровільного повернення та реінтеграції, які забезпечують конкретні адміністративні, фінансові, логістичні та консультаційні механізми допомоги мігрантам, які повертаються до країни походження або третьої країни.

Деякі країни запровадили «місткові» статуси, які дозволяють проживати в країні відносно тривалий час (3-5 років) і не залежать від наявності тимчасового захисту. Серед них і ті, де українців найбільше – Польща, Німеччина, Чехія.

4.3. ІНШІ КРАЇНИ

У 2025 році інші західні країни, які прийняли велику кількість українських біженців, як-от Велика Британія, Норвегія, США та Канада, поступово згортали надзвичайні гуманітарні програми для українців, запроваджені після повномасштабного вторгнення Росії. Тим, хто вже має відповідний статус, підтримка продовжує надходити, втім для охочих отримати її можливості стають все більш обмеженими.

Імміграційна політика США щодо українців у 2025 році характеризується спробою згорнути надзвичайний гуманітарний механізм, який був запроваджений після повномасштабного вторгнення РФ.

У цьому контексті ключова програма *Uniting for Ukraine (U4U)*, яка дозволяла українцям в'їжджати до США за спонсорством, фактично була призупинена для нових заявок на початку 2025 року указом Трампа про реорганізацію програми прийому біженців у Сполучених Штатах. Втім, 10 лютого 2025 року IRAP (*International Refugee Assistance Project* – незалежна некомерційна організація) подала позов із проханням встановити законність даного акту, що отримав назву *Racito v. Trump*. Згодом, 15 травня, Федеральний суд зобов'язав уряд США поновити розгляд заяв біженців за гуманітарними програмами, включаючи U4U для українців, але лише тих хто мав прибути до 20 січня 2025 року та тих, хто має «сильний інтерес, що спирається на обрентоване очікування незмінності політики» (а такий інтерес мали всі, хто повинен був прибути до 3 лютого 2025 року). Остаточо адміністративну паузу було знято меморандумом заступниці директора Служби громадянства та імміграції США. З 9 червня 2025 року Служба громадянства та імміграції США відновили прийом та розгляд заяв про продовження *re-parole*, робочих віз та зміну міграційного статусу³⁸. При цьому, згідно з законодавчими змінами від літа 2025 року (закон H.R. 1) усі учасники програми U4U повинні заплатити новий імміграційний збір у розмірі \$1000 за надання чи продовження гуманітарного дозволу на перебування (*parole*)³⁹. Сама ж процедура отримання гуманітарного дозволу буде здійснюватися лише в індивідуальному порядку (досл. «only a case-by-case basis») за наявності підстав лише термінового гуманітарного характеру чи через значну соціальну користь (досл. «significant public benefit») для американського суспільства, що означає потенційно більшу кількість відмов.

³⁸ [USCIS Lifts Administrative Pause on Immigration Applications Filed by Uniting for Ukraine \(U4U\) Parolees and Others Who Entered Pursuant to Humanitarian Parole](#)

³⁹ [DHS Implements \\$1,000 Parole Fee Under H.R. 1](#)

У Швейцарії та Норвегії підхід відносно українських біженців схожий. Він полягає у запровадженні більш суворих обмежень на отримання тимчасового захисту.

Так, міграційна політика цих країн хоч і орієнтована на подовження тимчасового захисту для українців, які вже перебувають у країні, до 4 березня 2027 року, втім тепер розгляд заяв на отримання тимчасового захисту враховує регіон походження в Україні — заявники з «безпечних» регіонів не зможуть отримати цей статус^{40 41}. Зміни не зачіпають тих, хто вже має цей статус або членів їхніх сімей. Крім того, в Швейцарії переглянуто правила тимчасових поїздок в Україну для власників статусу: тепер дозволяється перебувати в країні до 15 днів за пів року замість колишніх 15 днів за квартал.

В Канаді 2025 рік позначений збереженням тимчасових заходів, які діють щодо українців. Проте в Канаді також формується тенденція до обмеження в'їзду іммігрантів, через запровадження законодавчих ініціатив, які можуть зробити процес отримання притулку більш складним у майбутньому (Bill C-12, «Strengthening Canada's Immigration System and Borders Act», обговорюється як законодавство із значними змінами для міграційної системи і притулку). Одна з ключових новацій згаданого законопроекту — правило «одного року». Якщо людина подає заяву на притулок пізніше ніж через рік після в'їзду до Канади, її справа не потрапить до Іміграційної та біженської ради Канади. Натомість заява піде імміграційному офіцеру на процедуру pre-removal risk assessment — оцінку ризиків перед висилкою, що переважно означає відмову⁴². Голосування Сенату за законопроект відбудеться в лютому 2026 року. Примітно, що у 2024 році Канада депортувала 18 000 осіб — це максимум з часів уряду Стівена Гарпера (2006–2015).

У Сполученому Королівстві у 2024–2025 роках також відбулося поетапне згортання спеціальних механізмів для українців. Зокрема, з трьох діючих програм лишилась одна – Homes for Ukraine, натомість Ukraine Family Scheme була закрита 19 лютого 2024 року, а Ukraine Extension Scheme — 4 лютого 2025 року. Водночас із 4 лютого 2025 року уряд запровадив нову схему Ukraine Permission Extension (UPE), яка дозволяє власникам трирічних українських віз продовжити перебування ще на 18 місяців. Отже, загальний акцент британської політики зміщується зі створення нових гуманітарних програм на продовження статусу лише для тих, хто вже перебуває в країні.

У 2025 році багато країн продовжують підтримувати українців, які вже перебувають у них, або дозволяють продовження перебування з доступом до роботи, освіти та соціальних послуг. Політика щодо нових заявників стає суворішою або більш диференційованою. Деталізується оцінка походження, критерії прийому стають жорсткішими.

⁴⁰ [Allgemeinverfügung zur Gewährung des vorübergehenden Schutzes im Zusammenhang mit der Situation in der Ukraine](#)

⁴¹ <https://www.udi.no/uk/important-messages/more-areas-excluded-from-the-right-to-collective-protection>

⁴² [Canada bill targeting refugees feared to signal new era of US-style border policy](#)

5. ХТО САМЕ ВИЇХАВ ТА КУДИ? ПРОФІЛЬ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ

5.1. СТАТЕВО-ВІКОВА СТРУКТУРА

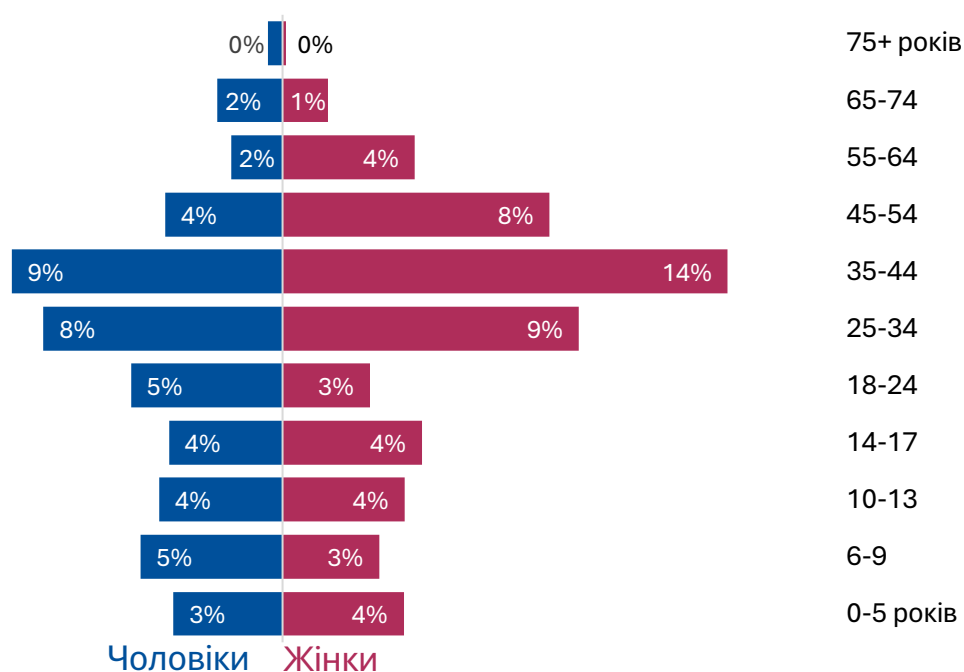
Статеві-вікова структура біженців практично не змінилася в порівнянні з груднем 2024 року.

Як і раніше, більшість українських біженців закордоном складають дорослі жінки. Станом на грудень 2025, їхня частка становила 40%, що на 4 в.п. нижче, ніж у грудні 2024 року, хоч ця зміна і не є статистично значущою. При цьому, їхня частка опинилась на 10 в.п. нижче, ніж на початку 2024 року, коли вони становили 50% вибірки.

Частка дорослих чоловіків серед біженців дещо збільшилась – з 27% до 29% (Рисунок 5). 31% біженців складають діти до 18 років.

Рисунок 5. Статеві-віковий розподіл біженців

Діти – майже третина біженців

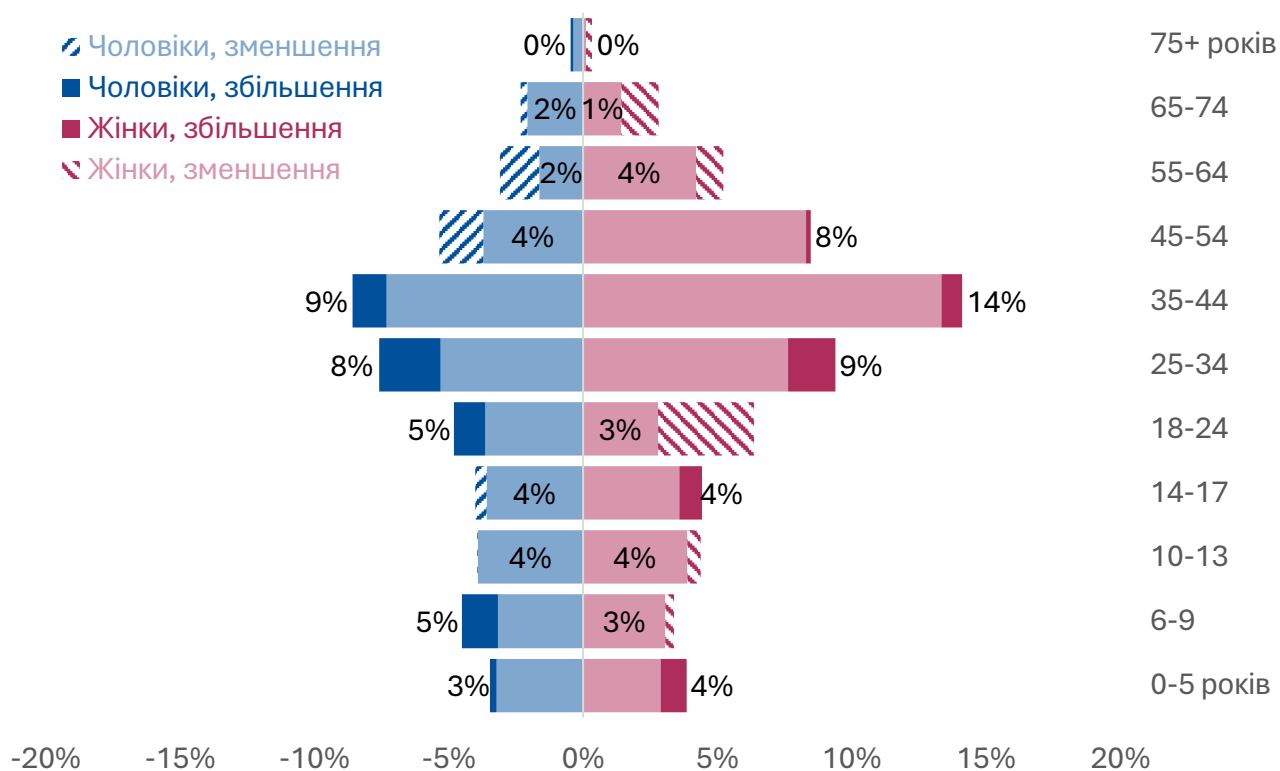

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Серед неповнолітніх хлопців та дівчат практично однакові частки – близько 15%.

Також у змінах за останній рік спостерігається скорочення частки біженців старше 45 років. Такі зміни безумовно треба інтерпретувати з обережністю, але це збігається із загальною тенденцією на більшу схильність старших українців до повернення. Скоріш за все це також означає, що українці цього віку вже починають активніше повертатися з-за кордону.

Рисунок 6. Зміни у статеві-віковій структурі біженців у грудні 2025–січні 2026 року порівняно з листопадом-груднем 2024 року

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2024 – січень 2026.

37% родин біженців виїхали з дітьми до 18 років (Таблиця 2). У 2025 році активніше виїжджали повні родини з дітьми. Вони склали 26% всіх, хто виїхав в 2025-му, в той час як в попередні роки вони склали 17%.

Серед домогосподарств без дітей переважають люди працездатного віку, які живуть самі чи в парі. Найчастіше це люди старше 35 років, які при цьому не є пенсіонерами, – їх 21%. Ще 17% складають родини з дорослими дітьми (старше 18 років).

Молоді люди до 35 років без дітей, які живуть самі або в парі, складають 16% біженців. У 2025 році вони стали виїжджати активніше і склали 28% всіх, хто виїхав в цей рік.

Пенсіонери без дітей та інших родичів складають 5% домогосподарств біженців. Загалом пенсіонери складають близько 9% біженців – отже, ще 4% живуть в домогосподарствах з кількома поколіннями.

Таблиця 2. Розподіл типів домогосподарств серед українських біженців за кордоном

Тип домогосподарства	Поширеність серед біженців
Старше 35 років без дітей	21%
Неповна родина з дітьми до 18 років	19%
Повна родина з дітьми до 18 років	18%
Сім'ї з дорослими дітьми	17%
До 35 років без дітей	16%
Пенсіонери без дітей	5%
Інші	5%

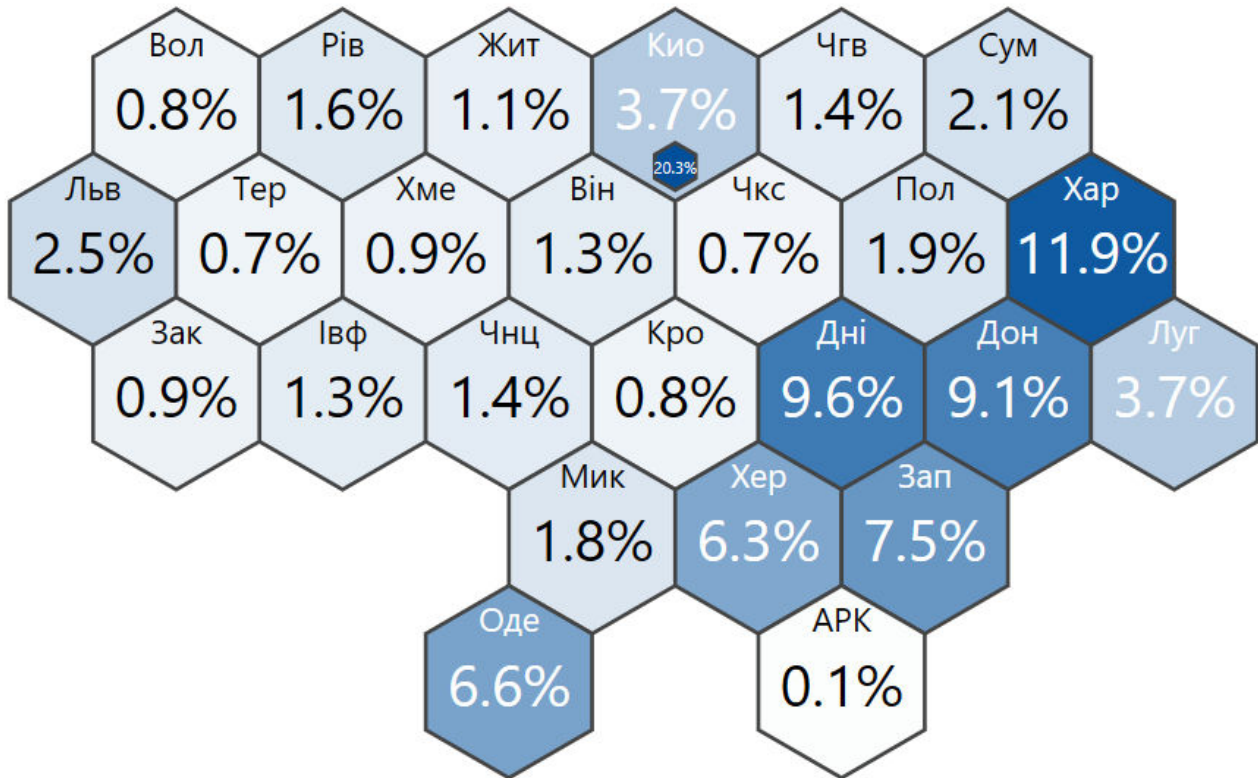
Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2024 – січень 2026.

5.2. ЗВІДКИ І КУДИ ПЕРЕЇХАЛИ УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ

Більшість біженців до переїзду за кордон жили в Києві і Київській області (24%), а також в східних та південних областях, в першу чергу в Харківській (12%), Дніпропетровській (10%), Донецькій (9%), Запорізькій (7,5%), Одеській (7%) та Херсонській (6%).

64% біженців в Україні проживали у великих містах та обласних центрах: 20% в Києві, 11% в Харкові, 7% в Дніпрі, 6% в Одесі.

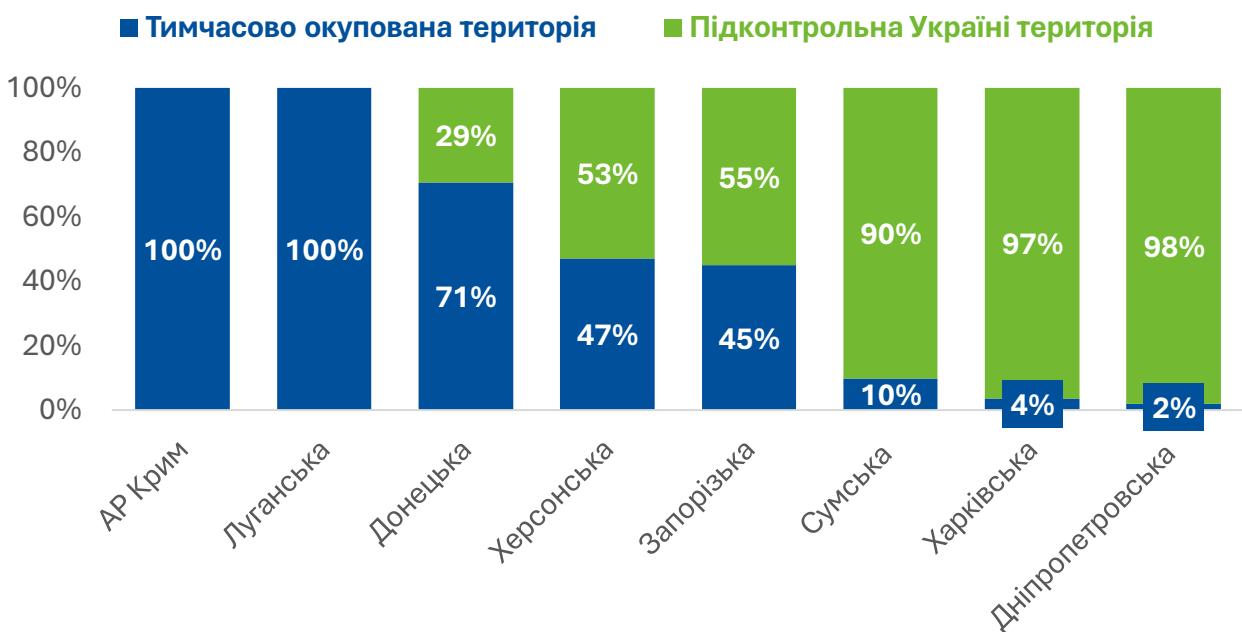
Рисунок 7. Розподіл біженців за областями, у яких вони проживали в Україні

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

17,5% респондентів виїхали закордон із тимчасово окупованої території. В окупації перебувають домівки 71% всіх біженців з Донеччини, 47% та 45% – з Херсонської та Запорізької областей, відповідно.

Рисунок 8. Частки біженців, що виїхали з окупованої та підконтрольної Україні території

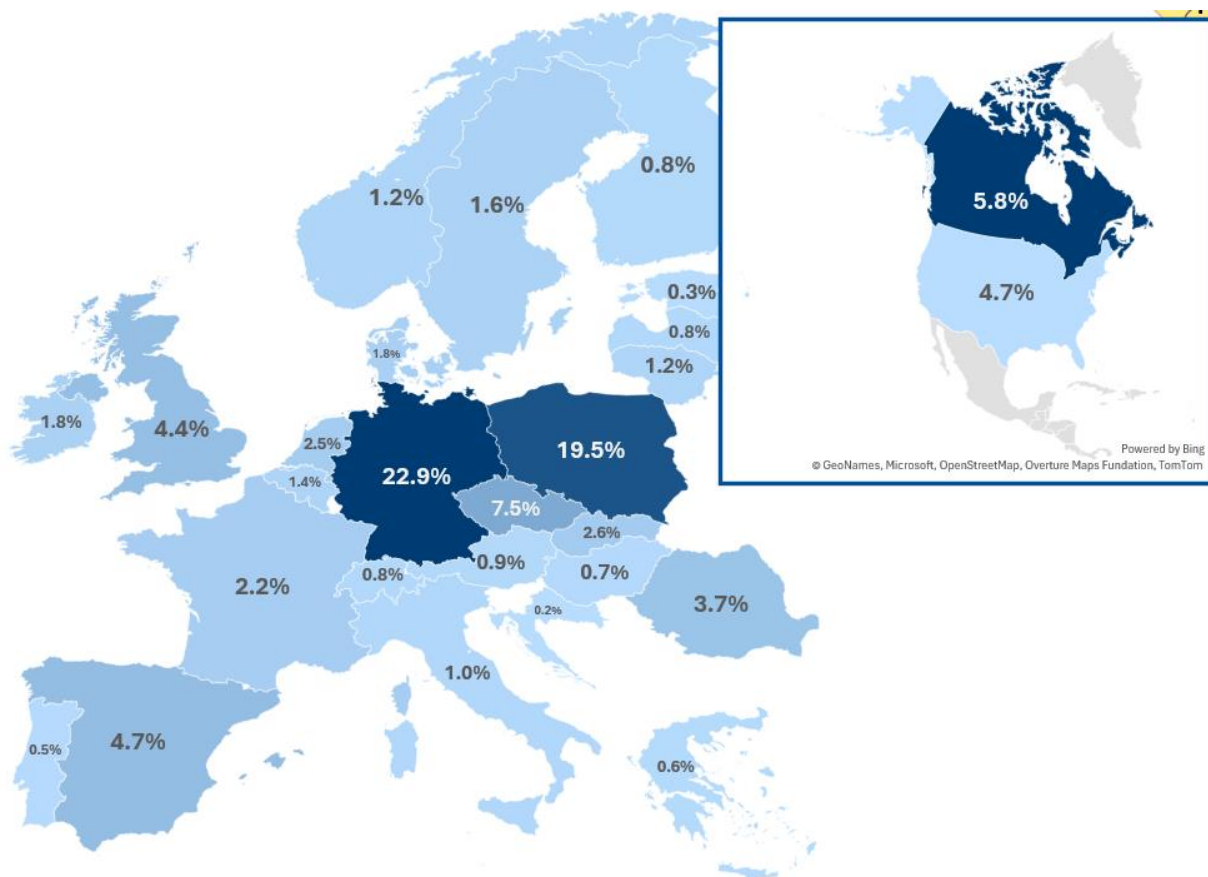
Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Найбільша кількість українських біженців зараз проживають у Німеччині (23%) та Польщі (19,5%) (Рисунок 9).

Німеччину дещо частіше обирає молодь до 35 років. Тут живе 28% біженців до 35 років та 20% біженців, яким 35 років чи більше.

Польща приваблює для біженців віком 35-49 років: тут живе 24% цієї вікової групи. Для порівняння, лише 15% біженців до 35 років та 18% біженців старших 49 років живуть в цій країні.

Рисунок 9. Розподіл біженців у Європі та Північній Америці

*на мапі зображені тільки ті країни, які вказали опитані нами українці як держави перебування

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

86% опитаних біженців проживали у містах до виїзду з України, 8% – у селі та 5% – у селищі міського типу. За кордоном частка українських біженців у містах дещо вища – 89%, і 10% проживають у селі.

5.3. ОСВІТА

Як і в попередніх хвилях дослідження, частка опитаних біженців, які мають вищу освіту надзвичайно висока. 71% мають ступінь бакалавра і вище, 36% – ступінь магістра або науковий ступінь. Найвищим є цей показник у Великій Британії (81%) та США (78%).

Серед біженців старше 24 років вищу освіту мають 75%. Молодь до 25 років найчастіше продовжує свою освіту, перебуваючи за кордоном. 57% з них зараз навчаються: 35% у навчальних закладах в країні перебування, 23% – онлайн в українських навчальних закладах. 14% поєднують освіту та роботу.

5.4. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ДО ПЕРЕЇЗДУ З УКРАЇНИ

Серед опитаних 71% були працевлаштованими в Україні (повна/неповна зайнятість та самозайнятість). Ще 11% не працювали з різних причин, майже 10% були учнями або студентами, і 8% – пенсіонерами або непрацевдатними. 1,3% водночас і працювали, і були студентами. Рівень працевлаштування біженців до війни залишається приблизно однаковим в порівнянні з попередніми хвилями дослідження – приблизно 70%.

За даними ДССУ, зайнятість населення, старшого за 15 років, в Україні в 2021 році складала 49,3%. Отже, біженці були категорією населення зі значно вищим рівнем працевлаштування, ніж є середнім по країні.

Близько 15% респондентів мали досвід життя та/або роботи за кордоном до повномасштабного вторгнення Росії. У 2021 році за кордоном працювали майже 5% нинішніх біженців, серед яких більшість проживала у Німеччині, Польщі, Румунії та Великій Британії (57%).

5.5. ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ДО ПЕРЕЇЗДУ З УКРАЇНИ

Українські біженці, як правило, мали високий рівень економічного благополуччя до переїзду з України. Лише 14% були змушені економити на харчуванні чи на одязі і взутті, в той час як 43% могли купувати дорогі речі. Це стосується як тих, хто виїхав на початку війни, так і тих, хто виїжджав пізніше.

Рівень економічного благополуччя біженців помітно вище середнього по Україні рівня. Так, за даними КМІС⁴³, в 2022-23 роках в Україні частка людей, яким не вистачало на їжу, одяг чи взуття, складала біля 40%, а частка тих, хто може купувати дорогі речі - трохи більше 20%. Отже, до виїзду з України більш схильні люди з кращим економічним становищем.

⁴³ <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1256&page=1>

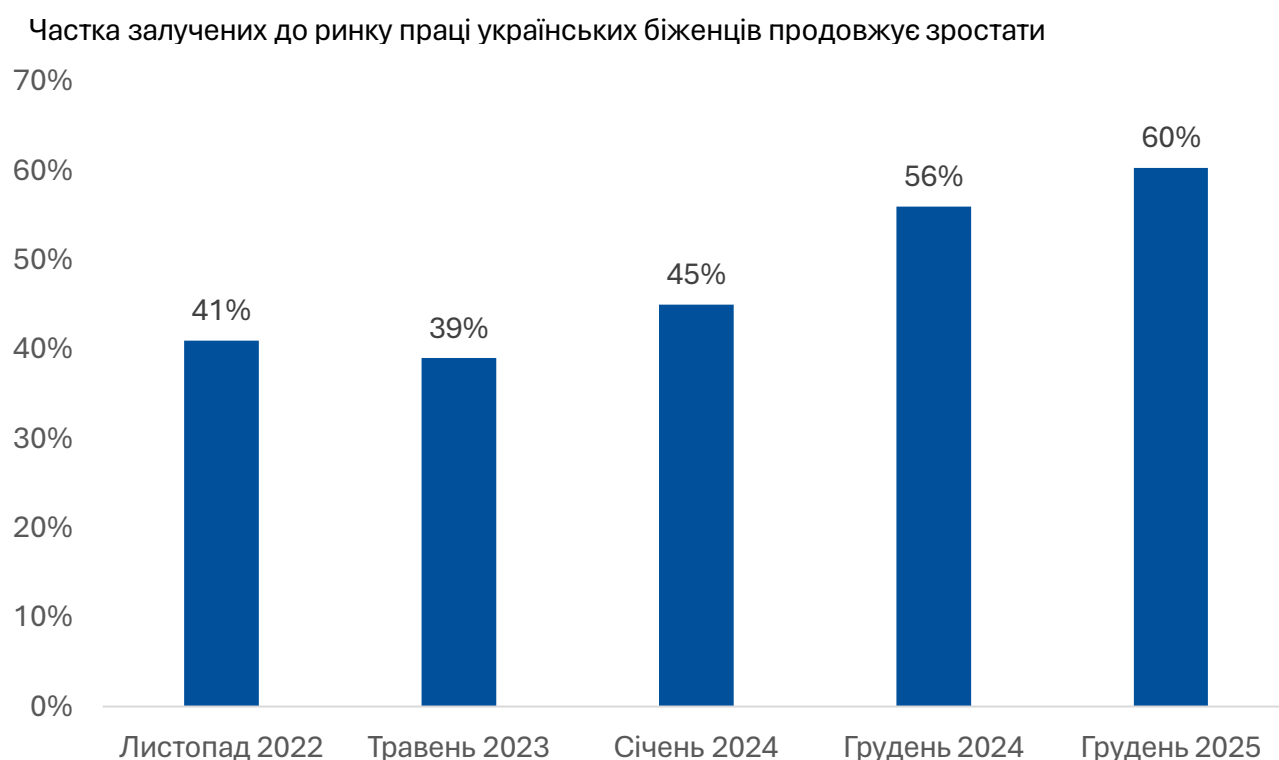
6. ЯК ЖИВУТЬ УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ?

6.1. ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ТА ІНТЕГРАЦІЯ

Серед опитаних біженців, 60% є працевлаштованими, що на 11 в.п. нижче за рівень працевлаштування до їхнього переїзду з України.

20% біженців старше 18 років навчаються (14% є учнями та студентами, що не працюють), 10% – безробітні (у пошуках роботи), 7% не працюють і не шукають роботу, 7% є пенсіонерами, що не працюють.

Рисунок 10. Частка працевлаштованих та підприємців серед українських біженців за хвилями опитування

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

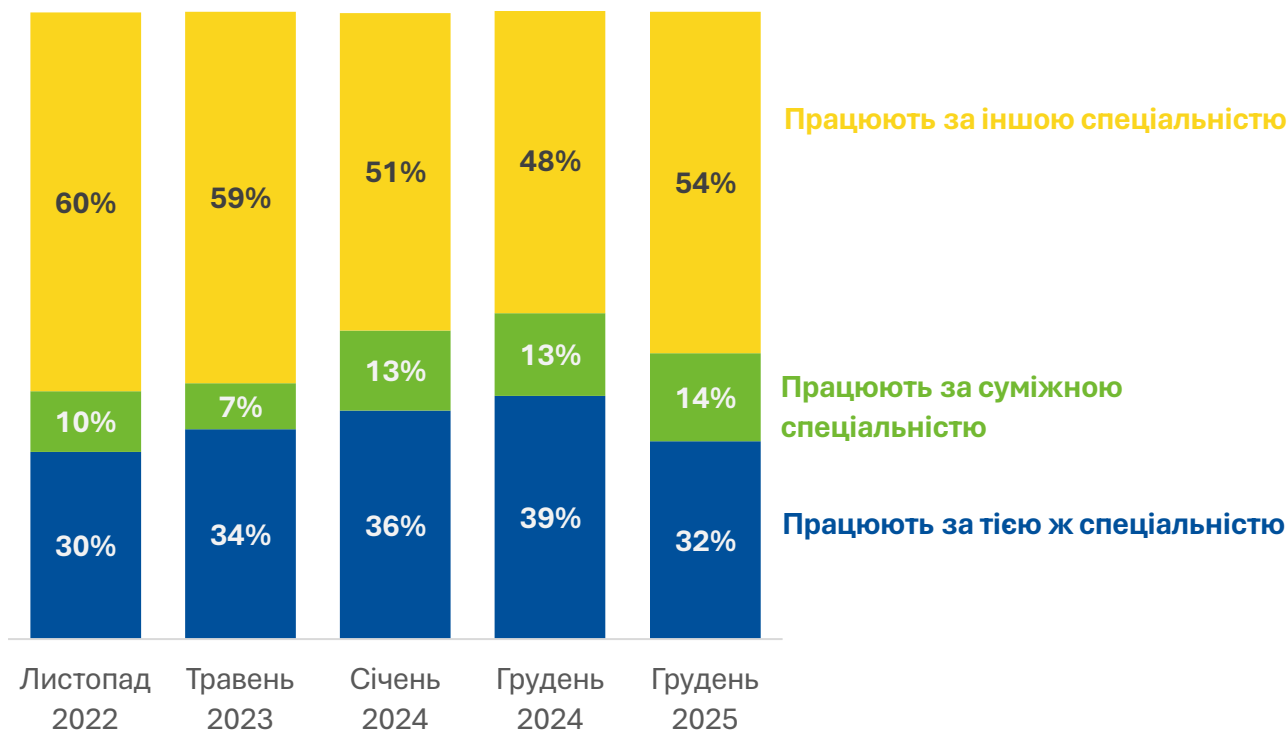
Професійні навички українських біженців за кордоном залишаються недовикористаними.

Серед тих, хто працював в Україні і працює за кордоном, 54% працюють за спеціальністю, відмінної від тієї, що вони мали в Україні. Лише третина працює за тією ж спеціальністю, і 14% працюють за суміжною (Рисунок 11). Порівняно з результатами нашого опитування рік тому, дещо зменшилась частка тих, хто працює за тією ж спеціальністю – це переважно пояснюється зміною в методології рекрутингу респондентів. У практичному вимірі можна сказати, що зміни за рік були незначними.

Вищі шанси працювати за фахом мають біженці з ступенем магістра чи науковим ступенем (42% з них зараз працюють за своєю спеціальністю). Серед тих, хто має нижчий рівень освіти, лише 24% працевлаштувалися за фахом.

Знання мови країни перебування також сильно впливає на те, яку роботу можуть отримати біженці: 48% тих, хто має рівень B2 і вище, працюють за тією ж спеціальністю, що і в Україні.

Рисунок 11. Відповіді працевлаштованих біженців на запитання «Чи працюєте ви за тією ж спеціальністю, що й до війни?»

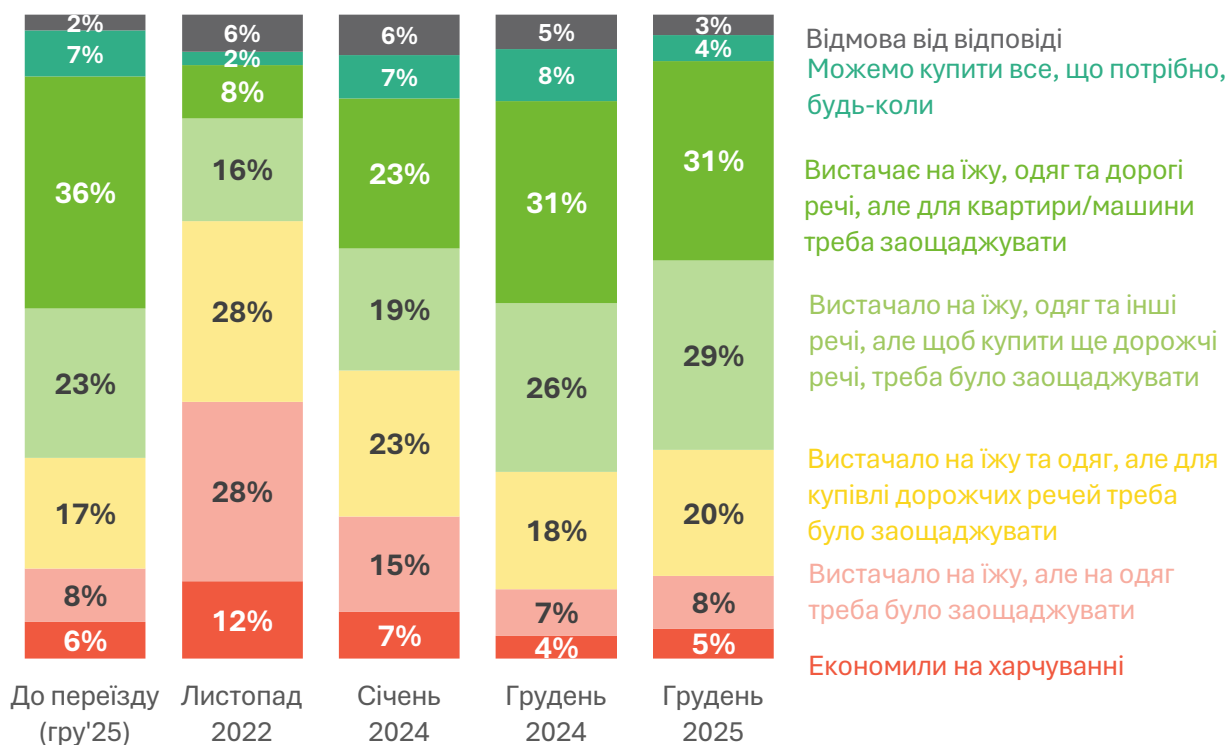
Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Майже 36,5% опитаних працевлаштованих оцінюють теперішню роботу як простішу в порівнянні з тією, що мали в Україні. Ще 36% оцінює їх однаково за рівнем складності, і лише 17% вважають нову роботу складнішою.

Серед тих, хто не працює, 30% не змогли знайти жодної роботи. Інші часто вказані причини включають нестачу варіантів роботи за спеціальністю (33%), роботи, що відповідає досвіду та кваліфікації (29%), роботи з достатнім рівнем заробітної плати (27%). 19% не працюють через стан здоров'я, в тому числі психологічного, а 10% через потребу доглядати за дітьми та іншими родичами.

Рисунок 12. Самооцінка економічного становища за хвилями дослідження

Економічне становище стабілізувалось на близьких до міграції рівнях

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

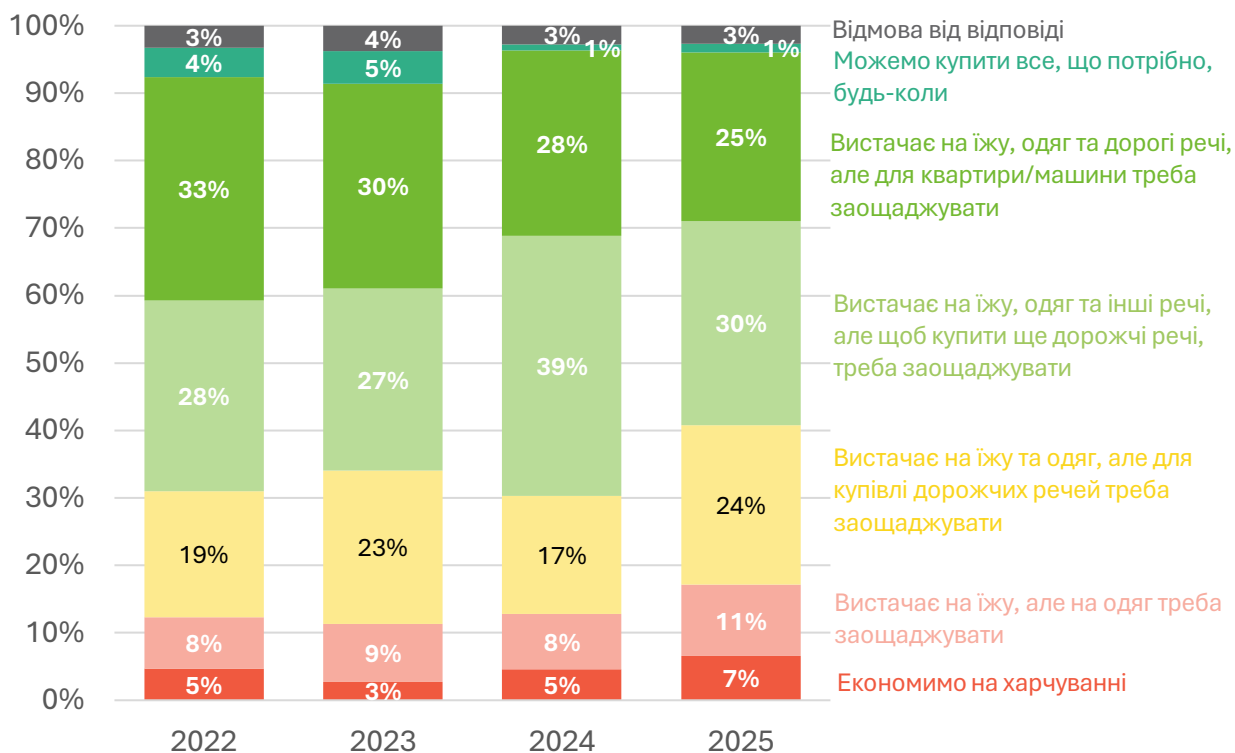
Економічне становище українських біженців також стабілізувалося (Рисунок 12). У порівнянні з 2024 роком не відбулося значних змін. Дещо зменшилася категорія людей, спроможних купити все, що потрібно будь-коли (з 8% в 2024 році до 4% в 2025). **Однак навіть із цією зміною нинішні біженці є суттєво заможнішими за тих, кого ми опитали в листопаді 2022 року, коли 12% економили на харчуванні, а 28% мали заощаджувати на одяг та взуття.**

Лише 13% біженців в грудні 2025 року економили на харчуванні чи придбанні одягу та взуття. Найчастіше про це говорили респонденти віком 50 років і більше: 23% з них мають заощаджувати на цих речах.

Нинішній рівень життя біженців дещо нижчий за їхній рівень життя в Україні. До переїзду 43% могли купувати дорогі речі чи все, що завгодно, проти 35% зараз. Натомість за кордоном зросла частка тих, у кого середній дохід (вистачає на одяг та їжу, але треба заощаджувати на дорожчі речі): 29% проти 23%, коли вони жили в Україні. Найчастіше зниження рівня життя спостерігається серед біженців старших за 50 років.

6.1.1. ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗА РОКОМ ВИЇЗДУ

Рисунок 13. Самооцінка економічного становища за роком виїзду

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Тривалість перебування за кордоном позитивно впливає на фінансовий стан біженців. Українські біженці, що виїхали у 2022-23 роках, наразі мають найкраще економічне становище.

Ті ж, хто виїхав у 2025 році, є найменш заможними: 7% економлять на харчуванні, 11% заощаджують на одязі, і 24% має достатньо коштів для купівлі їжі та одягу, але мусить заощаджувати на дорожчі речі (Рисунок 13).

6.1.2. СТРУКТУРА БЮДЖЕТУ

Вперше у цьому опитуванні ми також поставили біженцям запитання щодо структури їхнього бюджету.

Різні групи біженці покладаються на різні джерела доходів. Так, 59% українських біженців мають зарплату чи підприємницький дохід за кордоном як статтю свого бюджету. 32% покладаються, тією чи іншою мірою, на заощадження. 27% покладаються на місцеві соціальні виплати і 16% покладаються у своїх бюджетах на соціальні/пенсійні виплати з України. Близько 8% українських біженців також отримують грошові перекази з України (від родичів, здачі житла, тощо). На такі самі перекази з-за кордону покладається Ще 7% покладається на перекази з інших країн. Також 12% отримують зарплату чи підприємницький дохід з України, перебуваючи за кордоном. Сума відсотків вище є більшою за 100 через те, що значна частина біженців покладається на більш ніж одне джерело доходів – 43% опитаних вказали 2 або більше статей доходів сімейного бюджету.

Одним зі способів розглянути структуру джерел сімейних бюджетів українських біженців є поглянути на «типовий» бюджет. Частки кожної зі статей у [Рисунок 14](#) можна інтерпретувати як середню очікувану частку відповідної статті – позаяк ми не маємо інформації щодо доходів біженців у грошовому вираженні, ці стовпчики не зважені на суму доходів з відповідного джерела.

«Середньостатистичний» біженець покладається на майже наполовину (49%) на зарплату чи підприємницький дохід за кордоном. Другим за важливістю джерелом є соціальні виплати за кордоном та заощадження. Типове домогосподарство українських біженців покладається на 17% і 14% на ці джерела доходів, відповідно. Очікувано, значно меншу роль грають доходи та перекази з України. Попри те, що є біженці, які покладаються на доходи з роботи в Україні, це не є типовим.

Рисунок 14. Структура бюджету (джерел витрат) типового сімейного бюджету українських біженців

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026, розрахунки ЦЕС.

Репрезентативні частки порашовані як арифметичне середнє для кожного джерела з усієї вибірки. Кожен респондент має однакову вагу.

Також ми проаналізували роль кожної зі статей для тих, хто їх отримує. Це дає нам краще уявлення щодо того, наскільки важливим є роль кожного з цих джерел доходів. Ці результати представлені на [Рисунок 15](#). Ширина кожного стовпчика на цьому рисунку відображає відносну популярність цієї статті у доходах домогосподарств біженців, а висота – те, наскільки отримувачі цього доходу покладаються на відповідне джерело.

Вже працевлаштовані за кордоном біженці майже не покладаються на інші джерела доходів. У середньому, лише 16% їхніх доходів йдуть не з зарплати (найчастіше – з заощаджень). Ті, хто досі мають доходи від зарплати чи підприємництва з України, зазвичай мають значно вищу частку

інших статей надходжень – зарплата з України в середньому складає 59% їхніх доходів. Часто вони також отримують зарплату за кордоном – в середньому вона складає 18% їхніх доходів.

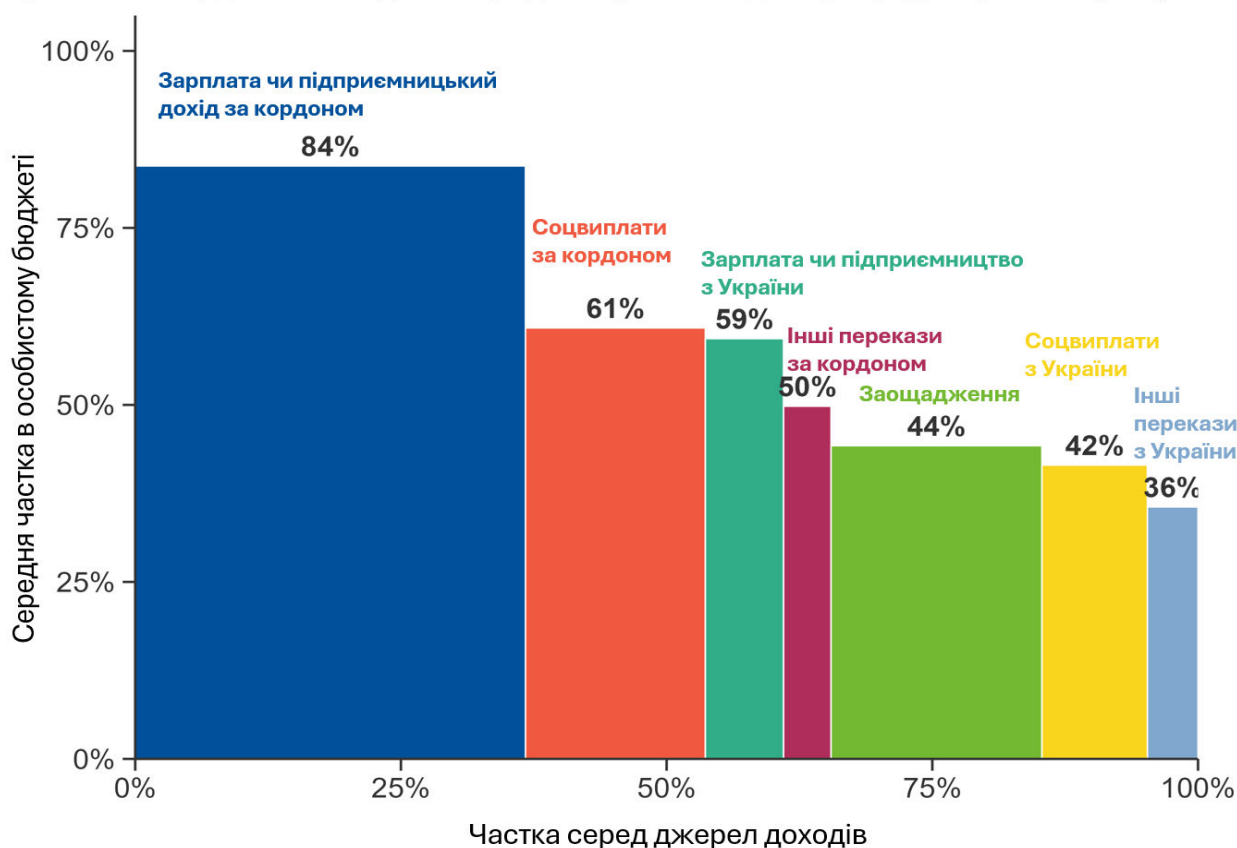
Для отримувачів соцвиплат за кордоном, їхня наявність часто є критично важливою. У разі скасування виплат, такі біженці в середньому втратять 61% свого бюджету. Найчастіше на соцвиплати від країни перебування покладаються пенсіонери (це, в середньому, 29% їхнього місячного бюджету), неповні сім'ї з дітьми (20% бюджету) та молоді люди до 35 років, які живуть самі (19%).

Пенсіонери за кордоном також залежать від пенсії з України. В середньому, вона складає 39% їхнього місячного доходу за кордоном, що є більшою часткою, ніж соцвиплати від країни перебування, тобто 29% доходу. Для інших категорій населення соцвиплати з України складають лише невелику частку бюджету. Наприклад, для родин з дітьми вони складають лише 3-5% доходів.

Значна частка українців за кордоном у своєму житті спираються на заощадження, що не є сталим чи довгостроковим фінансовим рішенням. Водночас для тих, хто розраховує на заощадження, вони становлять суттєву частину їхнього місячного бюджету – 44%. До того ж, їхня наявність характерна для всіх категорій біженців.

Рисунок 15. Пропорція джерел доходу в бюджеті тих, хто отримує кожен категорію доходу

Зарплата за кордоном складає в середньому 84% бюджету серед тих, хто її отримує

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Ширина стовпчиків відображає поширеність кожної категорії джерел доходів серед вибірки. Сукупна ширина всіх категорій приведена до 100% з урахуванням можливості вибору кількох опцій.

Фінансове становище українських біженців за кордоном часто дозволяє їм фінансово підтримувати близьких в Україні. 38% біженців надсилають грошову допомогу в Україну, а це біля половини тих, у кого є родичі в Україні. Серед біженців, у яких залишилися діти в Україні, цей показник сягає помітно вищого значення у 62%.

Для порівняння, лише 8% біженців отримують перекази з України. Найчастіше це неповні родини з дітьми (14% отримують гроші з України - ймовірно, від партнера, який лишився в Україні) або молоді люди до 35 років, які живуть самі (10% отримують гроші з України).

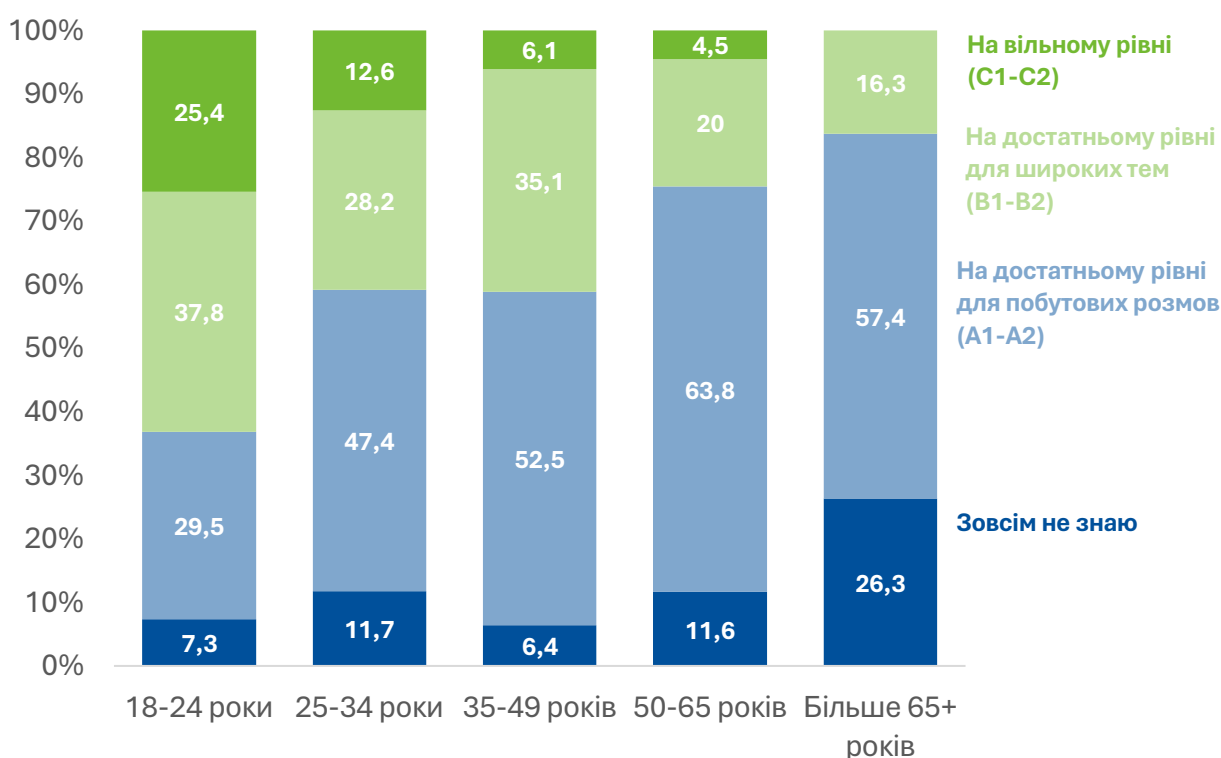
6.2. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ

6.2.1. РІВЕНЬ ВОЛОДІННЯ МОВОЮ

Майже 10% українських біженців зовсім не розуміють місцевої мови, і близько половини (51%) знають її на мінімальному рівні, тобто А1-А2. Знання мови є більш поширеним серед молоді від 18 до 24, серед яких 62% володіють нею вільно або можуть спілкуватися на широке коло тем (Рисунок 16). Більше половини біженців серед інших вікових категорій знають мову на мінімальному рівні або не знають зовсім.

Рівень знання мови країни також залежить від часу переїзду. Серед тих, хто виїхав в 2022 році, 47% вже мають рівень В1 чи вище (можуть спілкуватися на широке коло тем), 46% знають мову на мінімальному рівні чи достатньо для розмов на прості теми (А1-А2), і лише 7% зовсім її не знають. Серед тих, хто приїхав в 2025 році, 35% зовсім не знають мову країни і лише 12% можуть спілкуватися на широке коло тем чи вільно нею володіють.

Рисунок 16. Знання мови країни перебування за віком

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

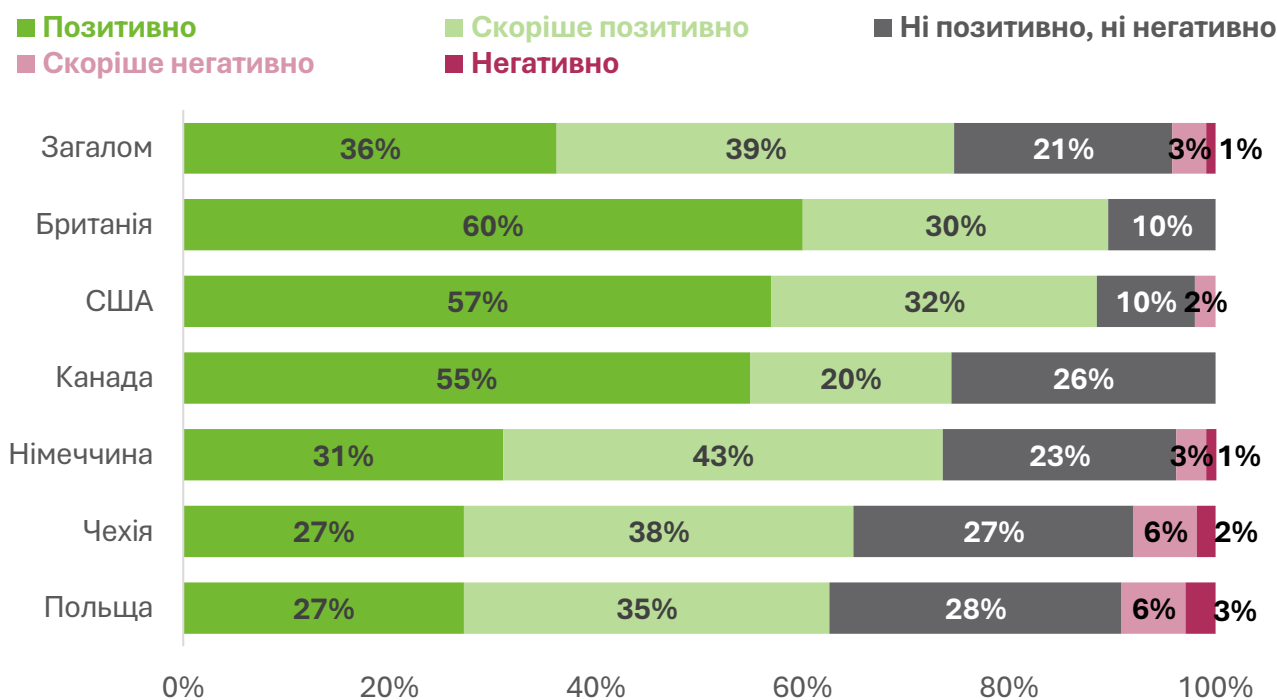
6.2.2. СОЦІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ

Загалом біженці оцінюють ставлення місцевих жителів до себе позитивно. 75% оцінюють ставлення до себе як позитивне або скоріше позитивне, і лише 4% – як негативне чи скоріше негативне (Рисунок 17). Як і рік тому, біженці в Європі частіше відчували негатив чи амбівалентність з боку місцевих жителів, в порівнянні з біженцями в США, Канаді та Великій Британії.

Молодь дещо рідше впевнена в позитивному ставленні до себе з боку місцевих жителів. 69% біженців у віці 18-24 роки оцінюють ставлення до себе як позитивне чи скоріше позитивне, в порівнянні з 90% серед тих, кому за 65.

Наміри українських біженців повернутися в Україну практично не пов'язані з оцінкою ставлення місцевих жителів. Ті, хто точно не планують повертатися, дещо частіше оцінюють ставлення до себе як позитивне чи скоріше позитивне (82%). Серед інших груп відмінностей в оцінках не виявлено.

Рисунок 17. Оцінка біженців ставлення до себе місцевих жителів

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Майже 83% українців закордоном мають соціальні зв'язки у новій країні. При цьому, 78% мають друзів серед місцевого населення (з якими, найчастіше, познайомилися після переїзду). Ще 73% мають друзів серед інших українців і 31% – серед інших мігрантів. Лише 10% не мають друзів в новій країні.

20% біженців мали знайомих серед місцевих жителів до релокації. 63% біженців знайшли друзів серед місцевих тільки після переїзду (Рисунок 18).

З українцями за кордоном дещо частіше дружать біженці старшого віку. 88% тих, кому більше 65 років, мають друзів серед українців. Молодь до 35 років більше за інші вікові групи схильні дружити з іншими мігрантами (не українцями): 41% мають таких друзів проти 26% серед інших біженців.

Час, проведений за кордоном, теж має вплив на соціальне коло біженців. Лише 7% тих, хто переїхав в 2022 році, не мають друзів в країні перебування і частіше вже мають друзів серед місцевих (79% проти 73% в середньому). Натомість 27% тих, що переїхали в 2025, поки не мають друзів чи хороших знайомих з а кордоном.

Рисунок 18. Відповідь на запитання «Чи є у вас друзі/хороші знайомі серед місцевих біженців (не українців)?»

Майже третина українців за кордоном стабільно не дружить з місцевими

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

6.2.3. ТРУДНОЦІ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ

Зміна країни проживання та тривале перебування за кордоном супроводжується низкою труднощів. Лише 17% українських біженців за кордоном зазначають, що не мають особливих труднощів у країні перебування. Водночас основними труднощами, що можуть «виштовхувати» з нової країни, є емоційні чинники – сум за батьківщиною та розлука з близькими людьми, з якими стикаються 46% та 36% українських біженців.

Серед найбільш згадуваних труднощів українських біженців також невизначеність щодо майбутнього, називаючи в тому числі юридичні проблеми. 30% названих проблем складають труднощі у вивченні нової мови (28%), пошуку роботи та матеріальні труднощі (по 19%).

Чоловіки вдвічі частіше вказують на відсутність особливих труднощів, в порівнянні з жінками (24% проти 12%). Жінки набагато частіше сумують і хвилюються за батьківщину і дім (53% проти 36% серед чоловіків), важче переживають розлуку з рідними і друзями (40% проти 31%), переживають через невизначеність майбутнього (33% проти 25%), вказують на труднощі у вивченні мови (30% проти 24%), в пошуку роботи (22% проти 15%) та житла (14% проти 8%), матеріальні труднощі (21% проти 16%) та труднощі з отриманням медичних послуг (14% проти 9%). Чоловіки дещо частіше мають труднощі в культурній адаптації в новій країні (16% проти 12% серед жінок) та труднощі у взаємодії з місцевим населенням (13% проти 9%).

Молодь до 25 років рідше має труднощі з вивченням мови країни перебування (15% проти 27% в середньому серед всіх біженців), але вдвічі частіше каже про психологічні проблеми (36% проти 18%) та труднощі у взаємодії з місцевим населенням (20% проти 11%). Біженці до 35 років частіше за більш старших мають труднощі з культурною адаптацією в новій країні (21% проти 9%). Біженці старше 50 років частіше за інших відчувають сум і хвилювання за Батьківщину (60% проти 43% серед молодших біженців).

Рисунок 19. Відповіді на запитання «З якими труднощами ви особисто стикаєтеся зараз у країні перебування? Оберіть до 5 найбільших труднощів»

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

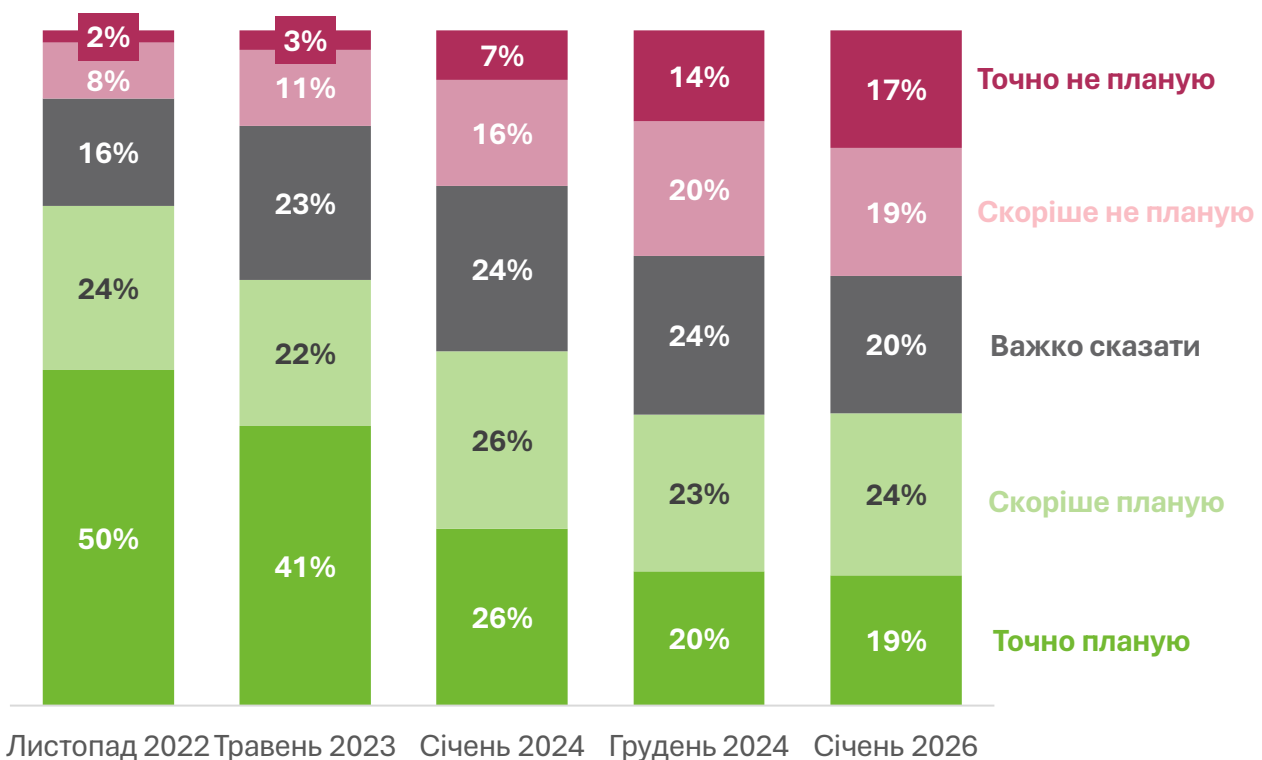
Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей перевищує 100%.

7. ЧИ ПЛАНУЮТЬ УКРАЇНЦІ ПОВЕРТАТИСЯ

7.1. ПЛАНИ УКРАЇНЦІВ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНИ

Станом на початок 2026 року близько 43% біженців мають наміри повертатися в Україну, і 36% не планують/скоріше не планують. Якщо протягом попередніх хвиль цього дослідження зберігався тренд на падіння частки біженців, що планують повертатись, то у цій хвилі опитування частка біженців, що мають намір повернутися, залишилась на рівні 43%. Частка біженців, яка схиляється до неповернення також практично не зазнала значущих змін.

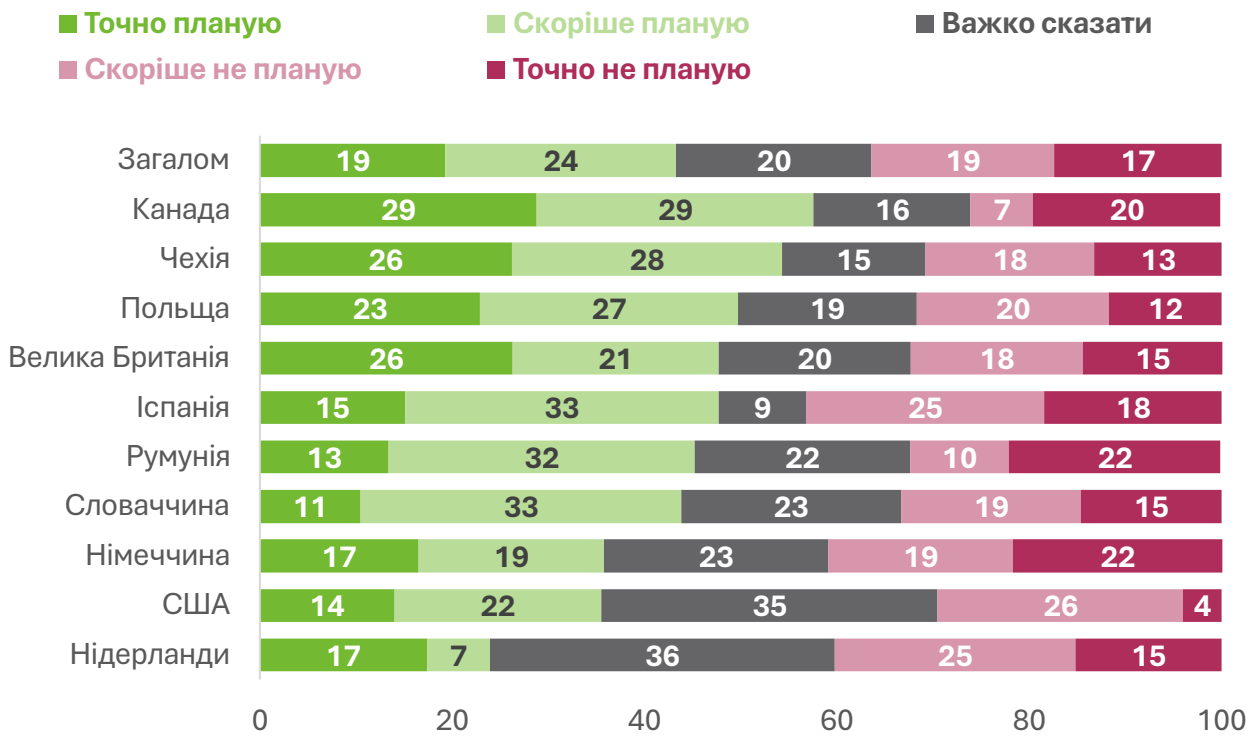
Рисунок 20. Наміри повернутись в Україну за хвилями дослідження

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

Серед охочих повернутися до України, майже 80% готові повертатися лише після остаточного закінчення війни. В якості конкретної відмітки часу вибрано можливе підписання документу, який дозволить відновити цивільні польоти над Україною.

Рисунок 21. Наміри біженців повертатися в Україну у розподілі за країною перебування, %

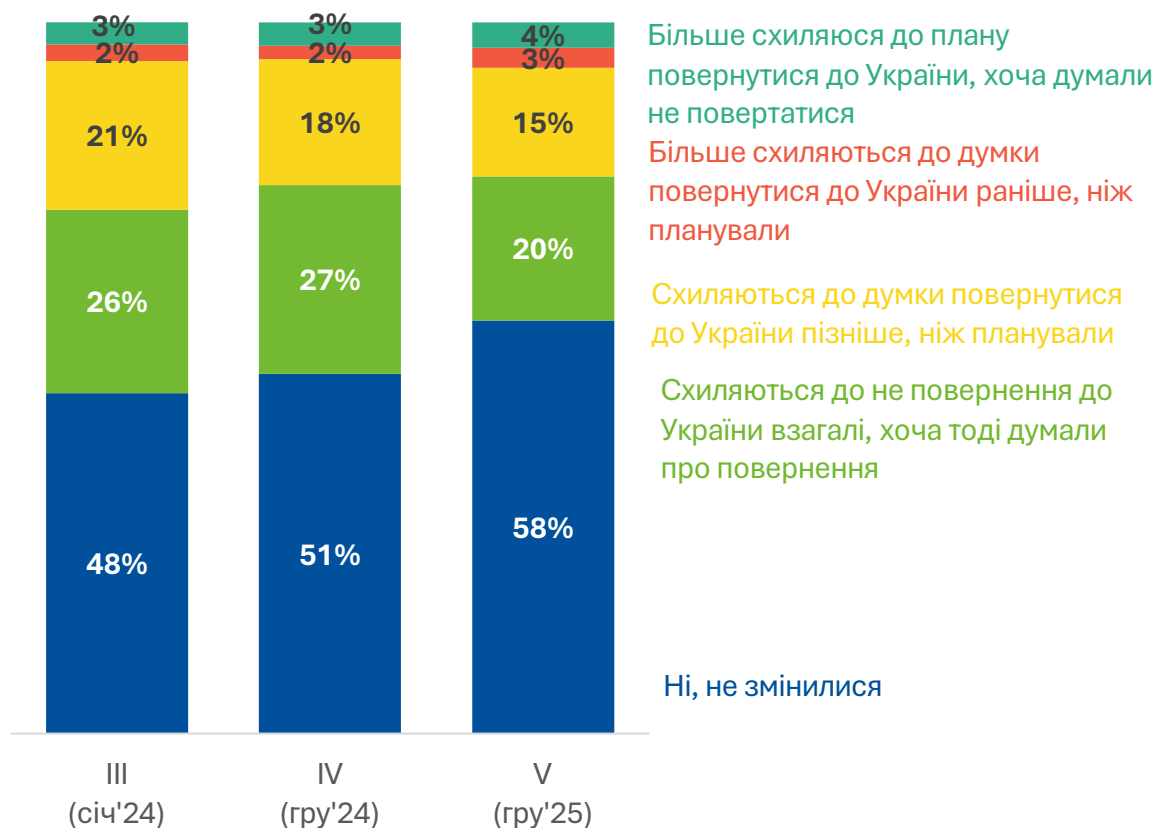

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

У Чехії та Канаді більше половини біженців мають наміри повернутися до України. У Нідерландах (~24%), США (35%) та Німеччині (36%) біженці виражають найменшу готовність до повернення (Рисунок 21).

Серед опитаних, 58% за останній рік не змінювали свої думки щодо повернення. Понад 20% почали більше схилитися до думки не повертатися до України взагалі і 15% - повертатися пізніше, ніж очікували раніше. Лише 6% зараз більше схильються до повернення, ніж рік тому.

Рисунок 22. Відповідь на запитання «Чи змінилися Ваші наміри щодо повернення до України порівняно із Вашими намірами рік назад?» за роком хвилями дослідження, %

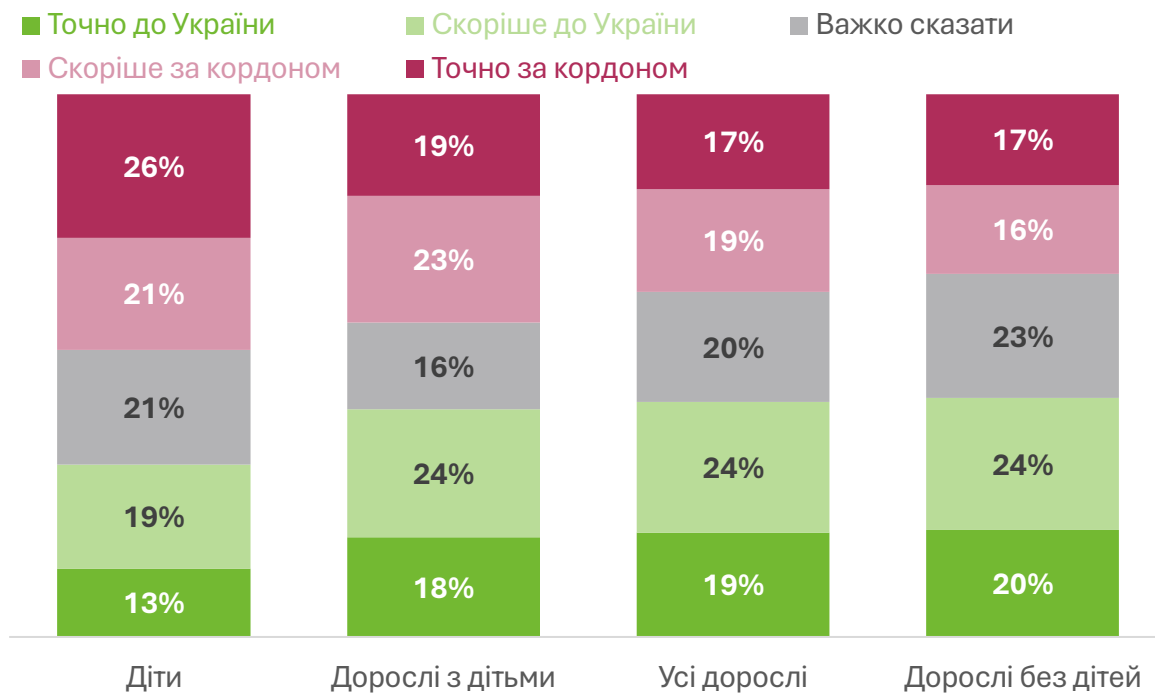

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

З тих, хто виїхав закордон у 2022-2024 рр. в середньому 20% змінили свою думку на користь рішення не повертатися в Україну взагалі (Рисунок 22). Ті, хто покинули Україну у 2024 були найбільш схильні відкласти повернення на пізніше – майже 21%.

7.2. ЧИ ПЛАНУЮТЬ ДІТИ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ПОВЕРТАТИСЯ ДО УКРАЇНИ?

Рисунок 23. Відповідь на запитання «Чи хоче Ваша дитина повернутись до України чи залишитись за кордоном?» та на запитання «Чи плануєте Ви повернутись в Україну?»
Батьки кажуть, що їхні діти у середньому менш охочі повертатись

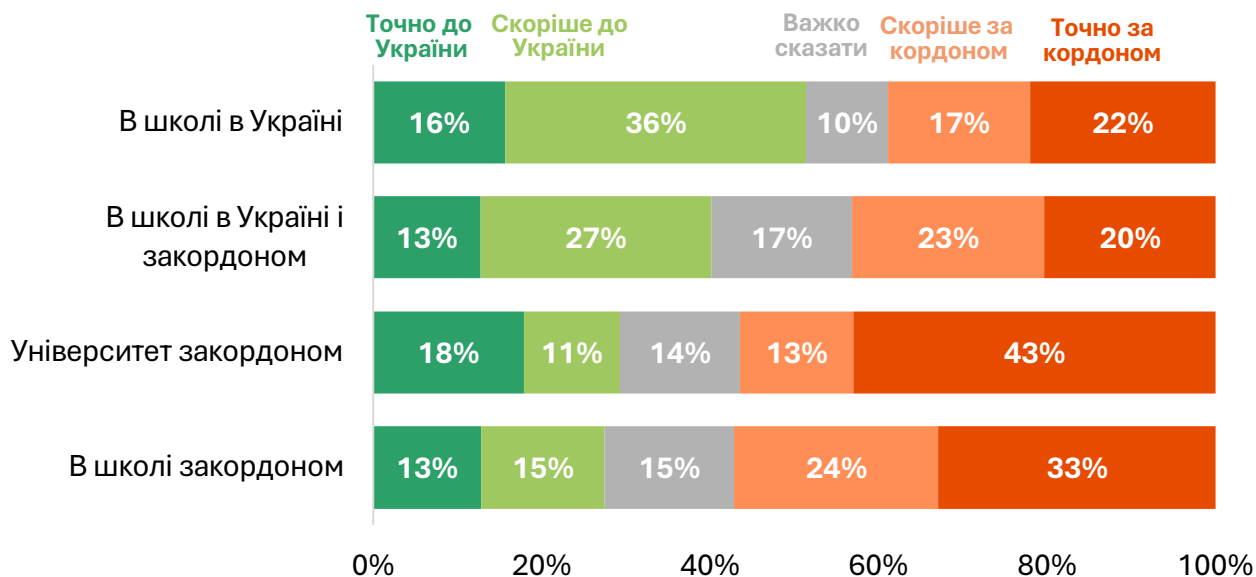

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Біженці, які виїхали з дітьми, оцінюють їхні наміри повернутися в Україну більш песимістично, ніж дорослі біженці в цілому. 47% батьків вважають, що їхні діти не повернуться, а серед дорослих не планують повертатися 36%. Ще 21% не визначилися, і 32% вважають, що їхні діти повернуться до України (серед дорослих планують повернутися 43%) (Рисунок 23).

Рисунок 24. Відповідь на запитання «Чи хоче Ваша дитина повернутись до України чи залишитись за кордоном?» в розподілі за місцем навчання дитини

Діти, які навчаються в українських школах, більш схильні до повернення

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Батьки дітей, які продовжують навчання в українських закладах освіти, частіше вважають, що їхні діти повернуться в Україну: більше половини тих, чиї діти навчаються лише в українській школі дистанційно, вважають, що їхні діти повернуться. Ті, в кого діти навчаються у школах і закордоном, і в Україні водночас, мають приблизно рівний розподіл: 40% планують повертатися до України, 43% – не планують (Рисунок 24).

Найбільш переконані в тому, що їхні діти залишаться за кордоном, батьки студентів закордонних університетів: 43% з них вважають, що їхні діти точно не повернуться. Ті, чиї діти вчаться в середніх школах за кордоном і не включені в українську освіту, найрідше вважають, що їхні діти повернуться: більше половини таких респондентів, тобто 57%, думають, що діти не планують повертатися до України.

Рисунок 25. Труднощі, з якими стикаються діти українських біженців

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Серед основних проблем, з якими стикаються діти українських біженців за кордоном (за оцінкою їхніх батьків) - труднощі у вивченні мови країни і використання цієї мови в навчанні, а також сум за Батьківщиною, домом і друзями (обрали по 31% батьків), та розлука з рідними і друзями (29%). Майже чверть (24%) мають труднощі з пошуком друзів та формуванням кола спілкування в новій країні. 18% батьків вказують на психологічні проблеми у дітей. Лише 30% батьків відзначили, що у їхніх дітей немає суттєвих труднощів в новій країні.

7.3. КУДИ ГОТОВІ ПОВЕРТАТИСЯ УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ?

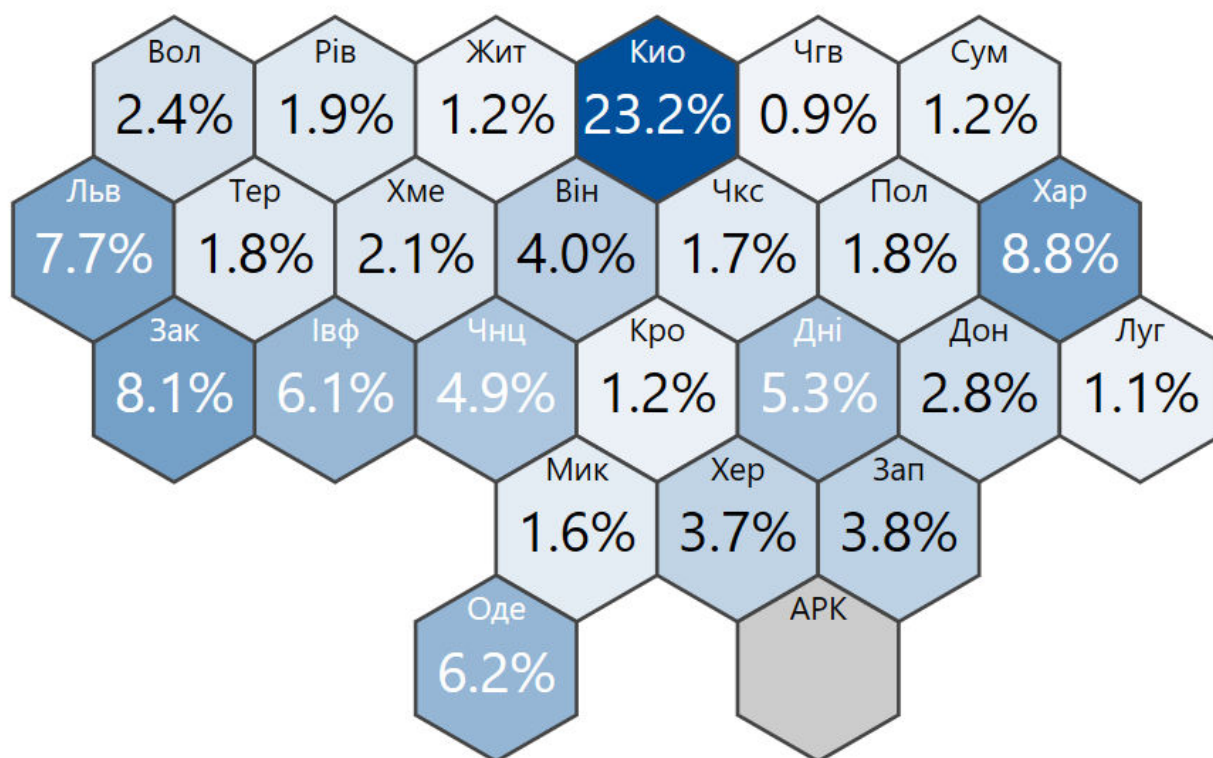
Українцям за кордоном ми поставили запитання, які області вони б розглядали для повернення. Найчастіше опитані біженці обирали Київ та Київську область – у 23% випадків. Це частково пов'язано з тим, що значна частка біженців (близько 24%) походять з Києва та Київської області та хочуть повернутися додому. Також серед тих, хто вже не готовий повертатися до свого дому через руйнування чи окупацію, більший сенс, імовірно, має обрати Київ та Київську область як економічний центр для максимізації свого добробуту та можливостей.

Також серед лідерів є умовно безпечні області на заході України – Львівщина (7,7%), Закарпаття (8,1%), Івано-Франківщина (6,1%) – регіони, які перебувають найдалі від бойових дій.

До лідерів також можна віднести Харківську область - 8,8% біженців готові сюди повернутися, Одеську – 6,2% та Дніпропетровську – 5,3%. Частково їхня привабливість пояснюється великою кількістю тих, хто виїхав з цих регіонів через війну, але хотів би повернутися додому.

33% біженців готові повернутися лише в той регіон, з якого вони виїхали, та не готові розглядати інші регіони України.

Рисунок 26. Відповіді на запитання «Якби ви вирішили повернутися до України, які області ви б розглядали для повернення?»: частки біженців, які обрали відповідний регіон

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Запитання ставилось 82,6% біженців – усім, окрім тих, хто сказав, що «точно не планує» повертатися в Україну. Київ включено у Київську область.

Вибір областей для повернення не є повністю зумовленим сприйняттям рівня безпеки в них, попри важливість цього фактору для повернення загалом. Наприклад, найбільш безпечними регіонами біженці вважають Закарпатську (30% опитаних), Чернівецьку (18%), Івано-Франківську (18%) та Львівську (15%) області. І лише 3% вважають безпечними Київ та Київську область, куди хотіла б повертатися найбільша кількість біженців.

Різниця між готовністю повернутися в регіон та сприйняттям його безпечності пояснюється тим, що найчастіше біженці готові повертатися після повного закінчення війни, коли буде безпечно в усіх регіонах. Наразі 42% біженців вважають, що в Україні наразі немає безпечних регіонів.

У разі повернення в Україну біля половини опитаних біженців (47%) розглядають лише велике місто чи обласний центр, 22% – готові розглядати і велике місто, і невелике, наприклад, районний центр. І лише 14% готові розглядати село чи селище.

7.4. ЧОМУ УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ НЕ ПОВЕРТАЮТЬСЯ?

У грудні 2025 – січні 2026 року в межах поточної хвилі дослідження ми також запитали українських біженців, що саме стримує їх від повернення в Україну. Результати вказують на те, що рішення залишатися за кордоном є багатофакторним, однак ключовими залишаються безпекові ризики.

Головним бар'єром є війна та страх за себе і близьких – про це заявили майже 60% опитаних (Таблиця 3). Другим за значущістю чинником залишаються перебої з електропостачанням та інші проблеми з комунальною інфраструктурою (41%). Третім – мобілізація (29%).

Для чоловіків та молоді до 35 років мобілізація на другому місці за важливістю після війни та безпекових ризиків (вказали 45%).

Таблиця 3. Що стримує українських біженців від повернення на батьківщину: віковий розподіл

Бар'єр	18-24 роки	25-34 роки	35-49 років	50-65 років	65+ років	Загалом
Війна	58%	60%	60%	53%	47%	58%
Блекаути	39%	45%	41%	37%	35%	41%
Мобілізація чоловіків	46%	44%	27%	8%	2%	29%
Краща інфраструктура за кордоном	35%	33%	24%	21%	26%	27%
Адаптувалися до життя за кордоном	36%	31%	27%	16%	11%	27%
Зневірені у майбутньому України	28%	35%	26%	15%	7%	26%
Дім у зоні бойових дій	22%	18%	25%	26%	29%	23%
Кращі перспективи дітей	28%	24%	25%	14%	2%	22%
Не знайду хорошу роботу в Україні	35%	25%	21%	15%	4%	22%
Краща соціальна підтримка	18%	23%	21%	20%	24%	21%
Краща робота, ніж в Україні	25%	26%	19%	13%	2%	20%
Окупація мого регіону	25%	10%	17%	18%	18%	16%
Сім'я за кордоном	19%	16%	13%	16%	28%	16%
Боюся осуду	11%	14%	14%	9%	3%	12%

Не маю інформації щодо можливостей повернення	11%	11%	9%	10%	6%	10%
Дім зруйнований	10%	9%	8%	9%	8%	9%
Я / мої діти погано розмовляємо українською	5%	2%	5%	6%	4%	4%
Інше	3%	1%	2%	2%	0%	2%

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Водночас частина причин пов'язана не лише з ризиками в Україні, а й з адаптацією за кордоном. 27% біженців вказують, що вже призвичаїлися до життя за кордоном. Серед молоді 18–24 років цей показник сягає 36% – вони швидше інтегруються, вчаться, працюють і будують нове життя. Ще 27% відзначають кращу якість життя, медицини та зручніші міста в країні перебування. Найвища оцінка у Німеччині – 32% (Таблиця 4).

Таблиця 4. Що стримує українських біженців від повернення на батьківщину: географічний розподіл

Бар'єр	Німеччина	Польща	Чехія	Канада	Італія	Іспанія	США	Інші
Війна	55%	58%	55%	65%	62%	58%	67%	61%
Блекаути	38%	37%	24%	45%	41%	46%	31%	50%
Мобілізація	30%	28%	17%	20%	28%	18%	37%	36%
Краща якість життя тощо	32%	26%	19%	29%	20%	27%	22%	30%
Адаптувався до життя за кордоном	26%	25%	29%	26%	25%	21%	18%	31%
Не бачу майбутнього для себе/своїх дітей в Україні	27%	25%	22%	23%	28%	29%	24%	25%
Дім в зоні бойових дій	23%	27%	18%	13%	38%	21%	14%	29%
Кращі перспективи для мене та дітей	21%	25%	18%	13%	20%	15%	27%	26%
Не знайду хорошу роботу в Україні	28%	18%	25%	10%	12%	14%	12%	27%
Краща соціальна підтримка	32%	12%	10%	13%	21%	14%	2%	27%
Краща робота ніж в Україні	18%	24%	22%	16%	18%	17%	12%	21%
Окупація мого регіону	14%	16%	18%	19%	8%	9%	22%	18%

Тут моя сім'я/родичі	15%	16%	12%	16%	26%	5%	22%	15%
Боюся засудження	10%	10%	7%	7%	10%	14%	22%	17%
Не маю інформації щодо можливостей повернення	9%	7%	0%	10%	10%	9%	18%	14%
Мій дім зруйнований	12%	8%	9%	3%	10%	3%	6%	10%
Я/мої діти погано розмовляємо українською	6%	2%	6%	0%	8%	2%	4%	7%
Інше	3%	2%	2%	3%	0%	2%	2%	1%

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Чверть опитаних зневірилися у майбутньому – як для себе чи своїх дітей в Україні, так і в майбутньому країни загалом. Цей показник є найвищим серед молоді 25–34 років (35%) та біженців в Іспанії (29%), Італії (28%) та Німеччині (27%). Це чітко демонструє формування довгострокових еміграційних настроїв.

Економічний чинник також залишається вагомим: 20% зазначають, що мають кращу роботу за кордоном, ніж мали в Україні, а 22% побоюються, що після повернення не зможуть знайти хорошу роботу. Серед молоді 18–24 років цей страх сягає 35% – вони не впевнені, що український ринок праці зможе запропонувати їм конкурентні умови.

Крім того, значущим для 23% опитаних є той факт, що їхнє житло або регіон перебувають в зоні бойових дій або поблизу неї. Серед біженців в Італії та Румунії цей показник сягає 34–38%. Водночас оцінка якості життя серед біженців в Румунії є нижчою порівняно з українцями, опитаними в інших країнах.

Географічний розріз даних демонструє чітку сегментацію: біженців у США вирізняє орієнтація на перспективи дітей, підтримана 27,5% респондентів. Тим часом у Польщі та Чехії домінують безпекові чинники.

Біженці в Італії мають найменше можливостей та бажання для повернення. Домівки 38% з них знаходяться в зоні бойових дій, а у 26% їхні родичі або члени сім'ї вже проживають у країні перебування, це один з найвищих показників серед усіх досліджуваних країн. Це формує передумови для соціальної укоріненості в новій країні.

Отже, попри те, що рішення українських біженців залишатися за кордоном зумовлене передусім безпековими ризиками – війною, страхом за себе і близьких та загрозою мобілізації, – дедалі більшої ваги набувають чинники довгострокової інтеграції, які відрізняються залежно від країни перебування. У середньому, вже кожен четвертий біженець стверджує, що адаптувався до життя за кордоном.

7.5. ЩО МОЖЕ СПОНУКАТИ БІЖЕНЦІВ ДО ПОВЕРНЕННЯ

Рисунок 27. Відповідь на запитання «Які з цих факторів можуть стимулювати Вас повернутись в Україну?», % від загальної кількості респондентів

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Критерієм остаточного закінчення війни в опитуванні визначено відновлення польотів цивільної авіації.

Основними факторами, що можуть стимулювати біженців до повернення є безпекові, тобто остаточне закінчення війни та відсутність повітряних атак. Водночас економічні та політичні фактори є важливими для значної частини: 38% зазначають вищий рівень життя в Україні, 32% – покращення правовладдя, і 30% – можливість знайти достойно оплачувану роботу в Україні. Для 25% важливими факторами є припинення мобілізації та вільний перетин кордону для чоловіків.

Можливість знайти добре оплачувану роботу як стимул повернення частіше називали молоді люди віком 18-24 роки (38%). Вони також частіше відзначали, що їх може стимулювати фінансова підтримка при поверненні в інший регіон чи інша фінансова допомога (37%).

Скасування тимчасового захисту чи припинення фінансової допомоги в приймаючій країні як стимули повернутися в Україну частіше називали біженці старше 65 років (46% та 21%).

8. ЩО МОЖЕ БУТИ ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ БАЖАННЯМ ПОВЕРТАТИСЯ. РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ ОПИТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ

У цьому розділі ми аналізуємо, які фактори пов'язані із бажанням українців повернутися в Україну на основі опитування. Як і в попередніх хвилях опитування, ми використовуємо впорядковану логіт-модель (ordered logit regression): залежною змінною виступають заявлені плани повернутися. В той час, незалежними змінними є гендер, вік, наявність дітей, освіта, регіон походження, країна перебування, працевлаштування, дохід тощо. Результати такого аналізу нам дозволяють краще зрозуміти, які фактори пов'язані з вищими чи нижчими бажаннями повернутись до України.

Водночас важливо зазначити, що результати цього аналізу не можна інтерпретувати як причинно-наслідкові зв'язки. Так, скажімо, якщо результати регресії свідчать, що біженці в Польщі на 65% більш схильні повертатись, ніж біженці в Німеччині, це не обов'язково значить, що переїхавши з Німеччини в Польщу людина хотітиме більше повернутися в Україну. Свою роль можуть зіграти інші не враховані фактори, що впливають і на місце перебування, і на бажання повернутися (*omitted variable bias*); або ж плани щодо повернення можуть диктувати країну перебування (*reverse causality*).

Попри це, результати регресії дають нам краще розуміння про те, які з біженців більш або менш схильні повернутися та які чинники з цим ймовірно пов'язані.

На Рисунок 28 зображені результати регресії у формі співвідношення шансів (odds ratio, зображено крапками та числами) та довірчого інтервалу (confidence interval, 90%-вий довірчий інтервал зображений лініями, а зірочками зазначений рівень статистичної значущості, * – статистично значущий результат на рівні 10%, ** – статистично значущий результат на рівні 5%, *** – статистично значущий результат на рівні 1%).

Співвідношення шансів можна інтерпретувати таким чином. Якщо його значення більше 1, це число показує, у скільки разів респонденти в цій категорії більш схильні планувати повернення в Україну, аніж респонденти в «базовій» категорії. Наприклад, на Рисунок 28 співвідношення для змінної Польща дорівнює 1,65 – це означає, що респонденти, які зараз перебувають в Польщі, у 1,65 рази (або на 65%) більш схильні планувати повернутись, ніж респонденти, які перебувають в Німеччині (що є базовою категорією для країни перебування).

Якщо ж значення співвідношення шансів менше 1, це означає, що респонденти у цій категорії менш схильні до повернення в Україну, ніж респонденти у базовій категорії. Для того, щоб поррахувати, у скільки разів (або на скільки відсотків) це значення відрізняється, потрібно відняти одиницю від значення співвідношення шансів. Так, наприклад, значення

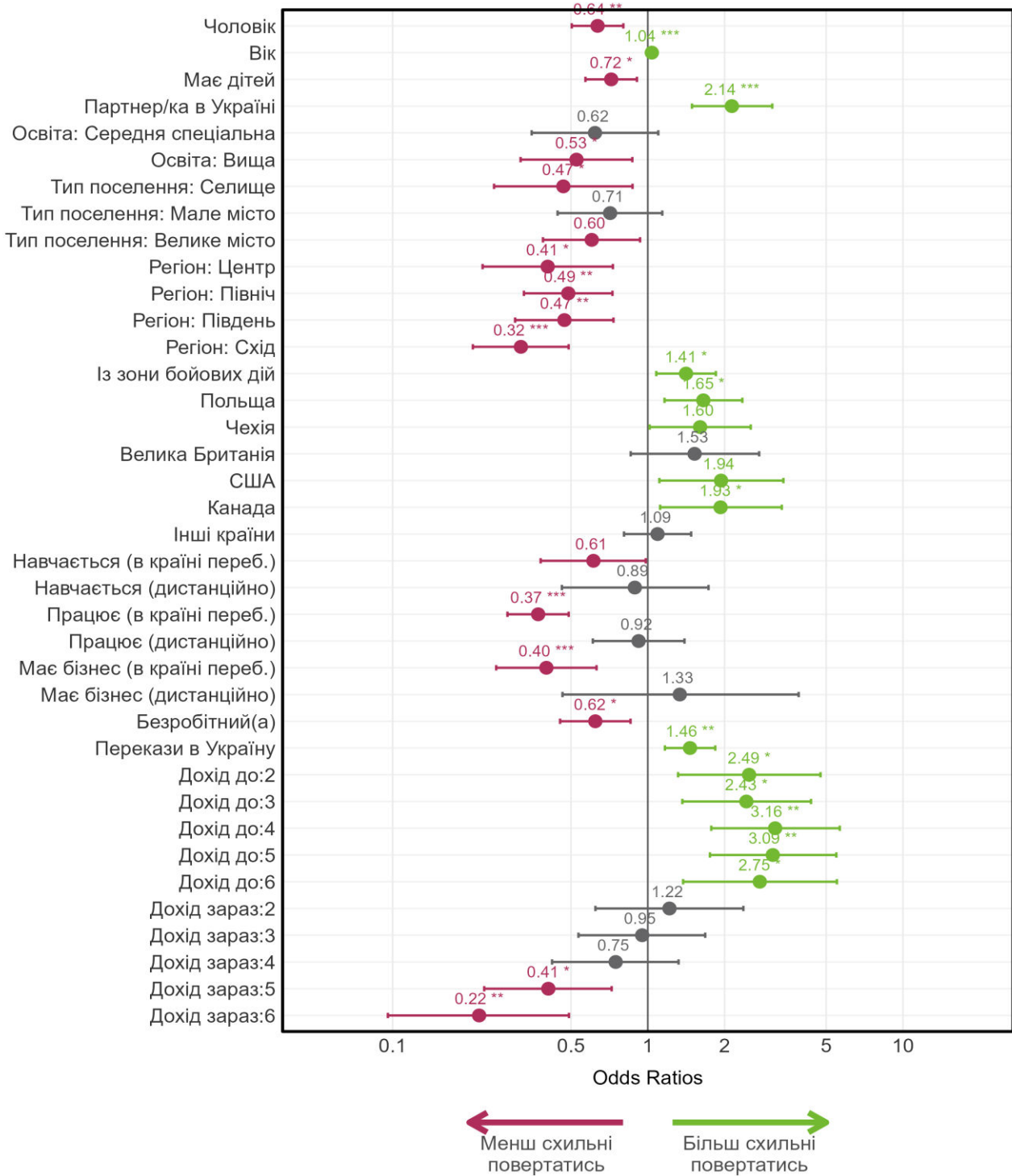
співвідношення шансів для змінної «Чоловік» дорівнює 0,64, що означає, що чоловіки на (0.64 - 1 = -0,36) на 36% менш схильні до повернення в Україну, ніж жінки.

Якщо ж значення співвідношення шансів дорівнює (або не є статистично значимо відмінним) від 1, це означає, що люди у цій категорії так само схильні до повернення в Україну, як і люди в базовій категорії.

Для безперервних змінних, як, наприклад, вік, співвідношення шансів можна інтерпретувати у скільки разів збільшаться плани на повернення, якщо ця змінна збільшиться на 1. Так, наприклад, для змінної «Вік» співвідношення шансів дорівнює 1,04. Це означає, що вірогідність того, що певна людина планує повернутися, збільшується на 4% з кожним роком її віку.

Базові категорії для окремих змінних: значення для освітніх змінних порівнюються з біженцями, які мають лише базову середню освіту. Для типу поселення порівняння йде з біженцями, які до переїзду за кордон жили в селі. Регіональною базовою категорією є Захід України. «Базовою» країною перебування є Німеччина. Змінні щодо доходу до війни та зараз є шкалою самооцінки власного економічного становища, де базовою категорія є найменша – «Не вистачає грошей навіть на їжу».

Рисунок 28. Результати регресійного аналізу

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026. Категорії доходу розшифровуються так:

- Дохід: 2 – Нам вистачало на їжу, але на одяг та взуття треба було заощаджувати чи позичати;
- Дохід: 3 – Нам вистачало на їжу, одяг та взуття, але щоб купити, наприклад, гарний костюм, мобільний телефон чи пилосос, треба заощаджувати чи позичати;
- Дохід: 4 – Нам вистачало на їжу, одяг взуття та інші покупки, але, щоб купити дорожчі речі (наприклад, побутову техніку), треба було заощаджувати чи позичати
- Дохід:5 – Нам вистачало на їжу, одяг, взуття та дорогі речі, але, щоб купити машину чи квартиру, треба було заощаджувати чи позичати;
- Дохід:6 – Ми могли купити все, що нам потрібно, у будь-який час.

Базова категорія для рівня доходу – ми були змушені економити на харчуванні. Тип населеного пункту відображає населений пункт з якого респонденти виїжджали.

На відміну від результатів регресійного аналізу в попередній хвилі дослідження, у цій хвилі дослідження ми бачимо, що наявність дітей у респондентів негативно та статистично значуще пов'язано з планами щодо повернення – біженці, що мають дітей, в середньому на 28% менш схильні повертатись порівняно з біженцями без дітей. Це може бути пов'язано як і з глибшою інтеграцією, так і небажанням для своїх дітей-хлопців підпасти під обмеження на виїзд, адже за чотири роки повномасштабного вторгнення діти тих, хто виїжджав на початку вторгнення суттєво подорослішали. Так само активніше виїжджали хлопці віком 14-17 років – кількість хлопців цього віку, які отримують тимчасовий захист в країнах ЄС, суттєво перевищує кількість дівчат.

Наявність близьких людей в Україні позитивно та статистично значуще пов'язана з бажанням повернутися в Україну. Наприклад, біженці, що мають партнера чи партнерку в Україні в середньому більш ніж вдвічі (на 114%) схильні повернутися. Так само важливий і фінансовий зв'язок з людьми в Україні. Люди, що роблять фінансові перекази комусь в Україні майже в півтора рази більш схильні до повернення в Україну, порівняно з тими, хто такі перекази не робить. Це може свідчити і про наявність людей та середовища в Україні, завдяки яким біженці бачать сенс повертатися.

Для зв'язку з Україною важливі і дистанційні навчання/робота/бізнес. Біженці, що працюють в країні перебування в середньому на 60% менш схильні повертатись порівняно з біженцями, що продовжують дистанційно працювати на українському ринку. Аналогічно з підприємцями. Цікавим є також те, що біженці, що є безробітними за кордоном, на 38% менш схильні повертатись в Україну. В аналізі попередньої хвилі також регіон походження був статистично не значущим у поясненні бажань повернутися. Водночас у цій хвилі ми бачимо, люди з заходу України (базова категорія) у середньому більш ніж вдвічі більш схильні повернутись порівняно з іншими регіонами.

Як і у попередніх хвилях, зберігається зв'язок населеного пункту, з якого біженці виїхали в Україні, та бажань повернутись. Найбільш охочі повернутися люди з українських сіл. Люди з міст на 30-40% менш охочі повертатись, порівняно з біженцями з сіл.

Порівняно з біженцями у Німеччині (базова категорія), біженці в інших країнах переважно у півтора-два рази більш схильні повертатись. Менше бажання повертатись з боку українців у Німеччині частково може пояснюватись більшим соціально-інтеграційним пакетом. Попри поступове скорочення цих пільг та підтримки, такі заходи були важливими для інтеграції українців у новій країні перебування у перші роки.

Вищий дохід до війни пов'язаний з суттєво більшим бажанням повертатися, коли ми враховуємо інші змінні. Водночас це ефект є нелінійним: більш важливим є критична бідність (базова категорія, якій доводилось економити на їжі). Так, люди, яким до повномасштабного вторгнення не вистачало навіть на їжу, у 2-3 рази менш схильні повертатися в Україну, аніж усі інші вищі категорії економічної самооцінки. На відміну від попередньої хвилі, де нинішній дохід біженців не був статистично значущою зміною, цього разу вплив є, зокрема для найбагатших категорій – тих, хто може собі легко дозволити купувати дорогі речі. Найбагатші за самооцінкою статків люди у 3-5 разів менш схильні повертатись.

9. ГОТОВНІСТЬ ДО СКАСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ

З 4 березня 2027 р. планується керований перехід до альтернативних статусів резиденції, що дозволятимуть перебувати в країні на основі, наприклад освіти чи роботи або до добровільного повернення в Україну.⁴⁴ Позаяк великий рівень дискреції у формуванні відповідних політик переходу залишається за країнами-членами, вони, ймовірно, відрізнятимуться ступенем сприяння поверненню або підтримання подальшої осілості українці за кордоном.

У цьому дослідженні ми також поставили кілька запитань українським біженцям щодо їхньої готовності до можливих змін у політиці країн перебування щодо них.

У відповідь на запитання про готовність до скасування статусу тимчасового захисту⁴⁵, 21% українських біженців повідомив, що вже мають інші документи, окрім тимчасового захисту, які дозволяють перебувати у країні. 26% планують найближчим часом отримати альтернативні документи (Рисунок 29). Водночас 25% відповіли, що мало знають про відповідні зміни та чекатимуть більше інформації. Біля половини опитаних біженців (45%) на момент опитування не мали і не планували найближчим часом отримувати інші дозволи на перебування у приймаючій країні, що може свідчити про недостатню поінформованість про майбутні зміни.

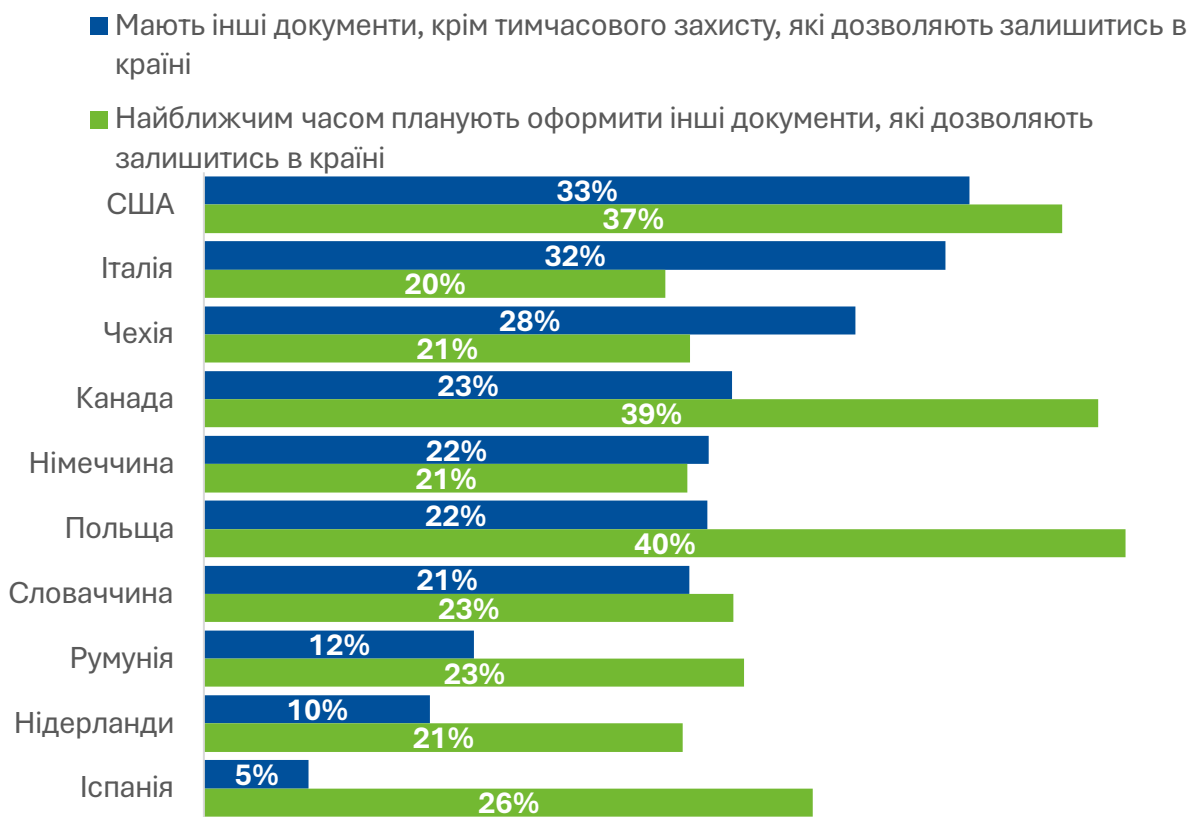
У Німеччині, Польщі та Чехії - країнах, де перебуває близько 60% українських біженців, які виїхали до ЄС, в середньому 24% з них вже мають документи, крім тимчасового захисту, що дозволяють їм там залишатись. Ще 27% планують найближчим часом оформити такі документи.

Чоловіки частіше кажуть, що вже мають інші документи, окрім тимчасового захисту (26% проти 18% жінок). Серед біженців до 35 років інші документи мають 27%.

⁴⁴ [Protection of displaced Ukrainians: Council adopts recommendation about transition out of temporary protection - Consilium](#)

⁴⁵ «У жовтні 2025 року Європейський Союз прийняв рекомендації щодо поступового скасування тимчасового захисту для українських біженців. Інші країни теж можуть поступово скасовувати спеціальні статуси для українців, які виїхали через війну. Що з цього найкраще описує вашу ситуацію зараз?»

Рисунок 29. Географічний розподіл намірів щодо легалізації перебування за кордоном

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Серед тих, хто ще не має альтернативних тимчасовому захисту документів, у разі скасування тимчасового захисту та неспроможності отримати альтернативний – 34% розглядатимуть можливості отримати дозвіл на проживання в іншій країні за кордоном, а 29% розглядатимуть повернення в Україну на постійній основі (Рисунок 28). 14% тимчасово повернуться в Україну, але шукатимуть можливість поїхати знову.

20% біженців, які зараз не мають альтернативних документів, готові залишитися за кордоном без дозволів, якщо після скасування тимчасового захисту не вдасться їх отримати.

Чоловіки частіше за жінок планують шукати способи залишитися за кордоном, в разі неотримання альтернативних тимчасовому захисту документів: 46% будуть шукати можливість отримати дозвіл в іншій країні, а 30% готові залишитися за кордоном навіть без документів. Жінки частіше готові повернутися в Україну, якщо не зможуть отримати документи: 33% розглядають повернення на постійній основі, а 15% - тимчасово повернення.

Молодь до 35 років, яка зараз має лише тимчасовий захист, частіше за біженців старшого віку готова переїхати в іншу країну заради отримання дозволу на проживання (47%) та частіше розглядає можливість залишитися за кордоном без документів (25%).

Скасування тимчасового статусу в першу чергу призведе до повернення біженців старше 50 років. 40% біженців у віці 50-65 років та 66% біженців старше 65 років готові повернутися на постійне

проживання в Україну, якщо їм не вдасться отримати інші документи після завершення тимчасового захисту.

Скасування соціальних виплат та допомоги на житло менше впливатимуть на наміри біженців, ніж неможливість оформити нові документи після скасування тимчасового захисту. За умов скасування цієї допомоги більшість українських біженців, які їх отримують, планують лишитись в країні перебування. Вони або можуть прожити без такої допомоги (33%), або готові пристосовуватися до нових умов: шукати більш оплачувану роботу (32%) або пристосовуватись інакше (20%). Лише 19% отримувачів такої допомоги планують в цьому випадку повернутись в Україну на постійній основі, а 6% розглядають варіант тимчасового повернення і пізніше виїхати знову.

Скасування соціальних виплат та допомоги з житлом в першу чергу вплине на біженців старше 65 років. 62% з них готові повернутися в Україну для постійного проживання, якщо така допомога зникне.

Рисунок 28. Міграційні наміри українців у разі зміни умов перебування за кордоном

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Сині стовпчики: % тих, хто отримує фінансову допомогу чи допомогу з проживанням. Зелені стовпчики: % тих, хто зараз не має альтернативних дозволів на проживання, крім тимчасового захисту.

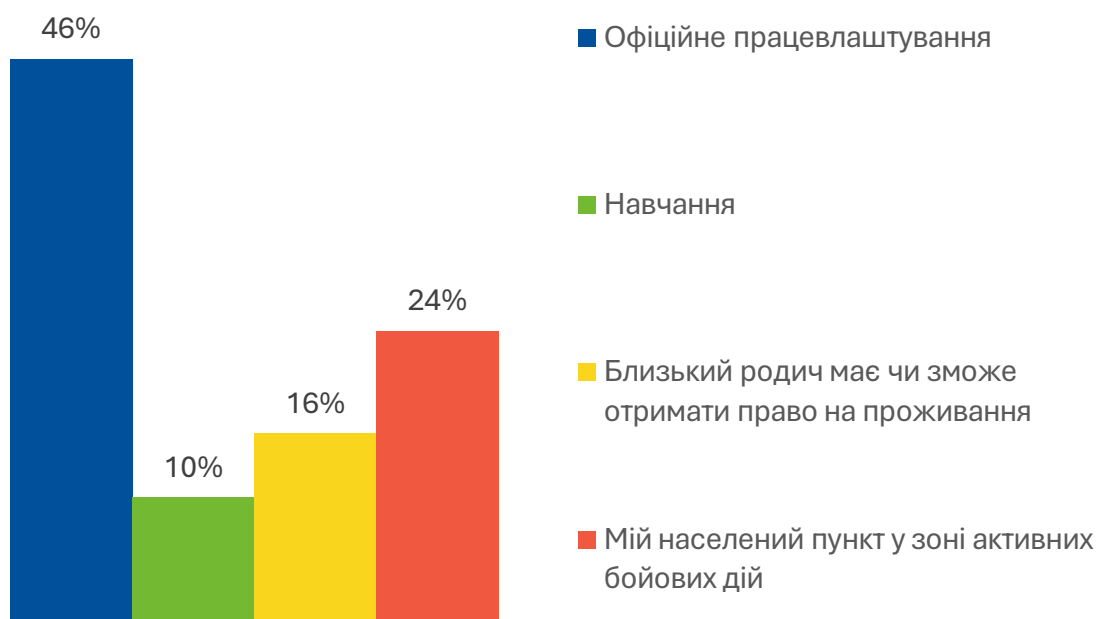
Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру може перевищувати 100%.

За умов скасування тимчасового захисту, 46% українських біженців, які поки не мають інших документів, розраховують отримати дозвіл на проживання на підставі працевлаштування, стажування чи ведення бізнесу в приймаючій країні (Рисунок 30). Ще 15% мають родича, який набув або може набути дозвіл на проживання, а 10% розраховують на дозвільні документи через своє навчання за кордоном. Водночас 37% можуть претендувати на дозвіл через гуманітарні

причини: через бойові дії чи обстріли біля їхнього населеного пункту (24%), окупацію населеного пункту (11%), руйнування чи серйозне пошкодження житла (14%). Ще 9% відзначили, що вони чи їхні родичі мають особливі потреби (інвалідність, особливі медичні чи освітні потреби) і розраховують отримати дозвіл на цій підставі.

Рисунок 30. Правові підстави отримання інших, крім тимчасового захисту, документів, що дозволяють залишатись в країні перебування

Більшість біженців планують отримати дозвіл на проживання через офіційне працевлаштування

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025 – січень 2026.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей перевищує 100%.

10. ГРУПИ БІЖЕНЦІВ

Українці, що виїхали за кордон у зв'язку з повномасштабним вторгненням, не складають однорідної групи. Вони мають різні мотивації, різні життєві та соціально-економічні обставини, різні плани щодо повернення тощо. Для того, щоб краще зрозуміти гетерогенність українських біженців, як і у попередніх хвилях дослідження, ми провели кластерний аналіз.

Подібні методології широко використовуються у маркетингових дослідженнях для розуміння різних підгруп цільової аудиторії. Для публічної політики також важливо розуміти, чим відрізняються різні категорії громадян та адаптовувати політику під різні потреби відповідних груп. Водночас, важливо зазначити, що цей аналіз не є визначальним, а радше допомагає статистично ідентифікувати їхні «архетипи» з урахуванням великої кількості характеристик.

Як і в попередніх записках, ми використовуємо метод k-modes, за допомогою якого виділяємо чотири кластери, яким ми надали умовні тенденційні ярлики. Попри це, не варто сприймати ці категорії та назви, як детерміновані. Вони радше описують закономірності, що є більш виразними у певної категорії біженців порівняно з іншими.

Цього разу за результатами кластерного аналізу цього року ми виокремили наступні чотири групи біженців:

- «Нова життєва траєкторія» – (22,2% від усіх біженців, далі – кластер 1);
- «З сильним зв'язком» – (21,6% від усіх біженців, далі – кластер 2);
- «Економічно вразливі» – (17,4% біженців, далі – кластер 3);
- «Класичні воєнні біженці» – (38,8% біженців, далі – кластер 4).

У трьох попередніх записках ЦЕС ми проводили кластерний аналіз на основі першої хвилі опитування біженців (листопад-грудень 2022 року), третьої хвилі (грудень 2023 – січень 2024 року) та четвертої хвилі (листопад-грудень 2024 року). Оскільки наше опитування не є панельним (для кожної хвилі опитування ми випадковим чином обираємо нових респондентів, а не опитуємо людей з попередньої хвилі), ми не можемо прослідкувати, як змінилися плани та характеристики біженців у групах, визначених у попередніх хвилях. Тож кожного разу ми робимо новий кластерний аналіз і виокремлюємо (частково) інші групи. Також від хвилі до хвилі змінюється набір запитань, на основі яких відбувається кластеризація. Для більш формалізованого відбору релевантних та інформативних змінних, на яких будувався кластерний аналіз, ми застосували алгоритм Boruta, що побудований на основі random forests. Детальніше та більш технічно про методологію відбору змінних для кластеризації можна прочитати у Додаток 1. Опис методології відбору змінних для кластеризації.

Зі списком змінних, які використовували для кластерного аналізу можна ознайомитись у Додаток 2. Змінні у кластерному аналізі.

Нижче ми докладніше описуємо кожен кластер.

10.1. КЛАСТЕР 1: «НОВА ЖИТТЄВА ТРАЄКТОРІЯ» (22% ВІД УСІХ БІЖЕНЦІВ)

Ця група суттєво вирізняється своїм демографічним профілем: це переважно молодь до 35 років (53% проти 35% у середньому), та частіше за інших є неодруженими (42% проти 30% в середньому). Вони значно рідше походять з окупованих територій (17% проти 33% серед всіх біженців) або зон активних бойових дій (12% проти 17%). Також частіше за інших вони обрали анкету російською мовою.

Мотивація їхнього виїзду має виражений прагматичний характер. Представники цього кластера частіше виїжджали з метою пошуку кращих перспектив (51% проти 26% загалом), роботи або навчання. Значну роль відіграли й економічні чинники, такі як втрата роботи в Україні, а також песимістичні настрої – страх мобілізації (40%) та зневіра у майбутньому України (45%). Також вони частіше пояснювали своє рішення виїхати відчуттям небезпеки попри відносно нижчу частку людей, що виїжджали з домівок близько до лінії фронту.

Таблиця 5. Основні причини виїзду, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Без бойових дій, але обстрілювали	27,1	37,7	12,8	28,0	28,7
Умови життя та перспективи за кордоном краще, ніж в Україні	25,5	50,6	12,8	42,8	10,6
Через недовіру до української влади / зневіру в майбутньому країни	24,7	44,6	21,0	25,4	15,0
Страх мобілізації	21,6	40,0	13,8	21,5	15,6
Біля мого населеного пункту йшли бойові дії	20,8	20,2	9,6	22,0	26,9
Населений пункт далеко від лінії фронту, однак все одно відчували небезпеку	18,4	29,6	5,1	19,6	19,0
У моєму населеному пункті йшли бойові дії	17,4	11,6	10,8	14,3	25,8
Населений пункт був в окупації	15,1	7,7	24,2	10,1	16,3
Я/члени сім'ї втратили роботу або суттєву частину заробітків	15,0	28,3	8,9	20,3	8,5
Через роботу	12,0	18,7	11,4	16,4	6,6
Для возз'єднання родини	7,9	6,1	12,2	8,0	6,4
Житло зруйноване	6,8	3,2	4,4	10,9	8,3
Неможливість для дітей здобувати освіту	6,6	11,9	4,9	7,9	3,9
Для навчання	5,9	9,7	5,2	7,2	3,5

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

За кордоном ця група має на даний момент найкраще інтегроване в суспільство приймаючої країни. Вони найкраще знають мову країни перебування — майже третина (29%) оцінює своє знання мови на рівні C1-C2 (в середньому по вибірці так себе оцінили лише 9% респондентів). Представники цього кластеру загалом позитивніше оцінюють ставлення місцевих до себе та активно формують нові соціальні зв'язки, як з місцевими жителями, так і з іншими мігрантами. У побуті вони також є більш самостійними — найчастіше живуть в окремому житлі (83% проти 62% серед усіх біженців).

Як до переїзду, так і в новій країні ці мігранти частіше за інших мають стабільну роботу. Половина з них працює на повну ставку у країні перебування (загалом серед біженців таких 34%). При цьому їхня робота частіше є за тією ж спеціальністю, що й до переїзду з України (у 41% працюючих в цьому кластері, в порівнянні з 30% загалом по вибірці), а також частіше вимагає того ж рівня кваліфікації (41% проти 33% загалом по вибірці).

У цій групі найвища частка студентів місцевих університетів (15% проти 7% серед всіх біженців). Молодість та висока економічна активність також мають наслідком найвищу самооцінку економічного становища: цей кластер рідше за інших потребує гуманітарної чи соціальної допомоги, покладається на доходи від зарплати та заощаджень та найкраще оцінює свій рівень фінансового благополуччя. Це єдиний кластер, який на момент опитування оцінював рівень свого фінансового благополуччя вище, ніж на момент виїзду з України.

Ця група є найменш схильною до повернення в Україну. Лише 12% планують повернутися в Україну. Пояснюючи своє рішення, вони частіше за інші кластери вказують серед бар'єрів кращу якість життя за кордоном та економічну стабільність, а також на страх за власну безпеку і небажання стикатися з інфраструктурними проблемами чи мобілізацією. Серед потенційних стимулів до повернення вони більше наголошують на фундаментальних змінах в Україні: остаточне закінчення війни (з відновленням польотів цивільної авіації), економічне зростання та реформу правосуддя. Вони також активно закріплюються у новій країні і юридично, готуючись до скасування статусів тимчасового захисту — 58% з них уже мають альтернативні дозвільні документи, що є найбільшим показником готовності. Відповідно скасування тимчасового захисту у 2027 році їх хвилює найменше.

Таблиця 6. Готовність до скасування тимчасового захисту, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Уже мають інші до- кументи, крім тим- часового захисту, які дозволяють пе- ребувати в країні	21,1	57,5	11,0	11,9	9,9
Планують найближ- чим часом офор- мити інші докуме- нти, які дозволяють перебувати	26,1	25,2	30,4	37,7	19,0
Поки залишуся на тимчасовому захи- сті	44,6	24,4	50,9	43,1	53,3
Мало знаю про це, почекаю більше ін- формації	25,3	18,0	22,0	28,0	30,0

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

«В жовтні 2025 року Європейський Союз прийняв рекомендації щодо поступового скасування тимчасового захисту для українських біженців. Інші країни теж можуть поступово скасовувати спеціальні статуси для українців, які виїхали через війну. Що з цього найкраще описує вашу ситуацію зараз?»

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону.

Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

10.2. КЛАСТЕР 2: «З СИЛЬНИМ ЗВ'ЯЗКОМ» (22% БІЖЕНЦІВ)

Для цього кластера притаманний стійкий зв'язок з Україною, домінування бажання повернутись, незважаючи на відносно успішну інтеграцію у новій країні.

Так, респонденти у цьому кластері вирізняються найвищою україномовністю (85% проти 78% загалом обрали україномовний варіант анкети). Вони значно частіше виїжджали сім'ями – подружжям з кількома дітьми. Біженці у цьому кластері дещо частіше виїжджали на початку вторгнення – дві третини виїхало у 2022 році. Серед причин виїзду вони частіше називають окупацію свого населеного пункту (24% проти 15% серед всіх біженців), тому серед цієї групи дещо більша частка тих, хто виїжджав у західні країни через територію Росії чи Білорусі. Також цей кластер дещо частіше виїжджав для возз'єднання з родиною за кордоном (12% проти 8% загалом). Біженці з цього кластера рідше називають бойові дії, обстріли чи страх мобілізації як фактори свого виїзду порівняно з іншими українцями за кордоном.

Загалом цей кластер є більш мобільним та підприємливим. До переїзду за кордон майже кожен четвертий біженець з цієї групи (23%) мав свій бізнес в Україні чи був самозайнятим (середній показник серед біженців - 15%). Так само представники цього кластера частіше за інших відкривають свою справу у новій країні (14% мають бізнес проти 8% серед усіх біженців). Легкості інтеграції на новому місці сприяє і те, що біженці з цього кластера частіше за інших жили за

кордоном до 2022 року (26% проти 15% серед всіх біженців). Їм дещо легше заводити дружбу з місцевими — 82% мають знайомих серед місцевого населення у країні перебування (загалом 73% біженців мають таких знайомих).

Таблиця 7. Статус зайнятості, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тева траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Влаштувались на роботу в новій країні на повний день	33,9	50,2	32,4	31,5	26,4
Влаштувались на роботу в новій країні на неповний день	13,1	14,6	12,5	19,3	9,8
Шукають роботу в новій країні	17,4	12,6	17,0	23,3	17,6
Навчаюся на спеціальних курсах для українців	10,9	7,5	7,1	22,9	9,5
Займаються бізнесом в новій країні	7,7	10,2	14,4	4,8	3,8
Навчаюся на навчальних програмах в новій країні, які доступні і для місцевих жителів	7,1	14,6	3,6	8,3	4,3
Не працюють та не шукають роботу	6,7	3,3	5,8	4,6	10,0
Продовжують дистанційно працювати на роботі, на якій працювали до переїзду	6,6	5,7	9,7	3,5	6,7
Пенсіонери	6,6	2,4	7,1	2,6	10,6
Непрацездатні	2,8	2,1	2,3	1,4	4,2
Інше	0,7	0,3	1,8	0,4	0,3

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

Попри те, що біженці у цій групі загалом повідомляють про меншу кількість труднощів у своїй інтеграції, вони також підтримують активний зв'язок з Україною — і емоційний, і фінансовий.

51% респондентів в цьому кластері планують повернутися в Україну, ще 24% вагаються. Цей кластер сильніше за інші пов'язаний з Україною економічно. 19% біженців в цьому кластері

отримують зарплату чи підприємницький дохід з України, а 10% продовжують дистанційно працювати на тій же роботі, що і до переїзду за кордон.

Більше половини (55% кластера) надсилають фінансову допомогу родичам в Україні (загалом серед біженців - 46%). Це зокрема зумовлено і хорошим економічним становищем біженців в цьому кластері: 34% з них можуть купувати їжу, одяг, взуття та дорогі речі, а ще 7% можуть купити все, що завгодно.

Таблиця 8. Готовність до скасування тимчасового захисту, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Надають фінансову допомогу родичам, які залишилися в Україні	45,6	52,0	54,6	39,6	39,6

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Відповідаючи на запитання про бар'єри щодо потенційного повернення в Україну, для цієї групи менш вираженими є безпекові чинники. Натомість, вони частіше за інших біженців вказують стримуючими чинниками адаптованість до нового життя та сім'ю за кордоном. Серед потенційних стимулів до повернення вирізняється важливість євроатлантичного шляху України.

Юридично ця група також залишається більш залежною від статусу тимчасового захисту: лише 11% мають альтернативні дозвільні документи. Більшість планує поки що залишатися на тимчасовому захисті, а у разі скасування ця група дещо більш схильна повернутись в Україну (29% проти 23% серед усіх біженців).

10.3. КЛАСТЕР 3: «ЕКОНОМІЧНО ВРАЗЛИВІ» (17% БІЖЕНЦІВ)

Ця група є найбільш соціально чутливою. Демографічний профіль кластера частіше складається з людей середнього віку: 52% у віці 35-49 років, а загалом серед біженців таких 44%. Тут більше розлучених – 15% проти 10% серед усіх біженців. Також тут більша частка як тих, хто виїжджали самі (24% проти 17% серед всіх біженців). На додачу, тут більше й тих, хто виїжджав з дітьми (45% проти 37%), але без партнера чи інших близьких родичів (наприклад, батьків).

Пояснюючи своє рішення виїхати за кордон, біженці цього кластера частіше за інших апелюють до кращих умов життя за кордоном (43% проти 26% загалом), втрати роботи чи заробітків в Україні (20% проти 15% серед всіх біженців), а також руйнацію житла (11% проти 7%). Водночас ця група дещо рідше виїжджала саме через окупацію свого дому (10% проти 15% серед біженців в середньому).

Економічно ця група оцінює своє становище помітно гірше, ніж перші два кластера. Можуть дозволити собі дорогі покупки 21% (в середньому серед біженців таких 35%), а 15% в цьому

кластері змушені економити на харчуванні або одязі і взутті. Серед джерел своїх доходів за кордоном вони частіше вказують соціальні виплати від держави перебування — якщо серед усіх біженців 27% мають такі виплати частиною свого бюджету, то серед «економічно вразливих» таких 48%.

У побуті вони частіше живуть з такими ж біженцями, як і вони самі. Лише 32% мають окреме житло (загалом серед біженців - 62%), а 61% проживають у гуртожитках чи ділять помешкання з іншими людьми. Цей кластер частіше перебуває в пошуках роботи (23% проти 17% серед всіх дорослих біженців) або має роботу лише на неповний день (19% проти 13%). При цьому, серед тих, хто все ж працює, це частіше робота за зовсім іншою спеціальністю, ніж в Україні — 61% таких у цьому кластері проти 51% серед усіх працевлаштованих біженців.

Описуючи свої труднощі, ця група біженців частіше посилається на невизначеність свого майбутнього в країні перебування, складнощі пошуку роботи, матеріальні труднощі та бюрократичні виклики адаптації. Такий список труднощів зумовлює і те, що цьому кластері зібрано найбільше українців, які отримують ту чи іншу допомогу: соціальні виплати, мовні курси, гуманітарну допомогу, субсидоване житло, допомогу з працевлаштування та з оформленням документів.

Таблиця 9. Допомога, яку отримують біженці, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Медична допомога	40,8	47,9	38,9	40,5	37,9
Мовні курси	35,4	38,2	31,1	46,1	31,4
Соціальні виплати	35,3	30,7	23,8	68,2	29,7
Гуманітарна допо- мога	26,6	29,4	19,1	37,8	24,1
Часткова оплата житла/компослуг	23,5	22,5	18,9	35,2	21,3
Допомога з оформ- ленням документів	22,8	32,0	19,8	29,2	16,4
Безкоштовне житло	21,5	10,9	17,1	34,4	24,2
Допомога в працев- лаштуванні	20,6	31,3	16,3	29,3	13,0
Освіта (для непов- нолітніх)	15,6	21,2	10,9	19,5	13,2
Не отримують до- помогу	15,1	20,7	17,2	4,1	15,7
Психологічна підт- римка	13,6	21,3	13,7	18,3	7,0
Освіта (для дорос- лих)	11,6	22,2	7,3	15,4	6,1

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

Незважаючи на труднощі в своєму становищі наразі, ця група орієнтована на інтеграцію в новій країні. Її представники також мають негативний баланс намірів повернутись в Україну: лише 28% думають про повернення, а 49% наразі не планують повертатися. В цьому вони схожі на кластер 1 “Нова життєва траєкторія”. При цьому, кластер 1 є більш адаптованим та інтегрованим, зокрема юридично, а кластер “економічно вразливих” перебуває у більш хиткій ситуації.

Помітно частіше "економічно вразливі" відвідують інтеграційні курси для біженців (23% проти 11% серед всіх біженців). Вони рідше за інших вказують, що сумують за домом, переживають розлуку чи відсутність друзів. Описуючи те, що їх стримує від повернення, вони частіше згадують кращу соціальну підтримку за кордоном (37%), кращу інфраструктуру міст за кордоном (34%), кращу роботу за кордоном (27%) та зневіреність у майбутньому України як держави (33%).

Таблиця 10. Наміри повернутись в Україну, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова життєва траєкторія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні воєнні"
Точно планую	19,3	5,2	22,2	8,3	30,6
Скоріше планую	24,0	6,9	28,5	20,1	33,1
Важко сказати	20,3	16,3	24,1	22,4	19,5
Скоріше не планую	19,0	29,9	14,1	30,4	10,3
Точно не планую	17,4	41,7	11,1	18,8	6,5
Баланс намірів	6,9	-59,5	25,4	-20,7	46,9

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Баланс намірів є різницею між сумою тих, хто планує повернутись (точно і скоріше) та тих, хто не планує повернутись (точно і скоріше).

Юридично ця група наразі слабко підготовлена до сценарію скасування статусу тимчасового захисту – лише 12% мають альтернативні документи для проживання за кордоном. Попри це, вони частіше вказують, що планують такі документи отримати (38% проти 26% в середньому серед всіх біженців). У разі відсутності такого дозволу вони частіше готові шукати можливості отримати дозвіл в іншій іноземній країні (37% проти 27% серед всіх біженців) або навіть переїхати куди-інде навіть без дозволу на проживання (12% проти 8%). У випадку скасування пільг та виплат в країні перебування вони частіше за інші кластери готові шукати більш оплачувану роботу (30% проти 18% серед всіх біженців) або пристосовуватися іншим чином (наприклад, шукати країну, де така підтримка є чи кращі умови для роботи).

10.4. КЛАСТЕР 4: «КЛАСИЧНІ ВОЄННІ БІЖЕНЦІ» (39% БІЖЕНЦІВ)

Цей кластер був визначений нашою методологією як найбільший. За своїми обставинами виїзду та нинішньою ситуацією він також найбільше відповідає уявленню про біженців, що вимушено виїхали через війну. Ця група частіше виїжджала через бойові дії в своєму населеному пункті (26%) або поряд з ним (27%), та рідше виїжджали через економічні причини, втрату роботи, страх мобілізації чи зневіру в Україні. Також біженці з цього кластера частіше виїжджали у останні два

роки (24% виїхали протягом 2024 та 2025 років, проти 19% в середньому), що може свідчити про саме вимушеність такого рішення.

Біженці цього кластеру мають дещо вищий середній вік (27% старше 50 років, проти 21% серед біженців загалом). Також у цій групі вища концентрація вихідців з Донецької та Луганської областей – 18% проти 13% у середньому.

Рівень їхньої адаптації за кордоном є найнижчим. Вони найгірше знають мову (67% зовсім не знають чи знають на мінімальному рівні проти 38% серед всіх біженців), рідше мають друзів чи хороших знайомих серед місцевих (41% проти 27% загалом серед біженців) і зазвичай спілкуються з іншими українцями за кордоном (72%). Економічно вони також є найменш активними та оцінюють своє матеріальне становище у середньому гірше за інші групи біженців (18% змушені економити на харчуванні та одязі і взутті проти 13% серед всіх біженців). До переїзду за кордон біженці у цьому кластері частіше не працювали, бо вели домашнє господарство, були у декреті (12% проти 8% біженців загалом), або ж були пенсіонерами (13% проти 9% серед біженців загалом). За кордоном теж менша частка людей в цьому кластері є працевлаштованою – 26% мають роботу на повну ставку, у той час середній показник для усіх біженців є 34%.

Також цей кластер дещо рідше користується допомогою у формі соціальних виплат, мовних курсів, працевлаштування, в оформленні документів чи психологічної підтримки. Це може пояснюватися меншою поінформованістю, залежністю від більш соціально активних біженців (наприклад, сім'ї) або меншим бажанням інтегруватися у новій країні. Серед труднощів, частіше за інших, ця група українців за кордоном вказує сум за батьківщиною (59%), розлуку з рідними (44%), вивчення нової мови (48%) та відсутність друзів (29%).

Таблиця 11. Труднощі, з якими стикаються біженці, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Сумую і хвилююся за батьківщину, дім	46,1	37,7	49,1	25,2	58,7
Розлука з рідними і друзями	36,3	40,5	33,4	18,3	43,5
Невизначеність майбутнього в новій країні, труднощі в продовженні дозвільних документів	29,9	25,0	31,9	37,6	28,2
Труднощі у вивченні мови	27,7	16,5	13,6	24,9	43,1
Труднощі в пошуку роботи	19,2	12,0	11,9	33,4	21,0
Матеріальні труднощі	19,1	10,0	15,6	32,7	20,1

Відсутність друзів, знайомих, кола спілкування	17,9	9,2	12,6	10,6	29,0
Немає особливих труднощів	16,7	32,3	23,0	10,6	6,9
Труднощі у взаємодії з державними службами, оформленням документів	13,6	14,9	9,0	21,1	11,9
Труднощі в культурній адаптації	13,4	7,9	10,8	15,1	17,3
Труднощі з пошуком житла	11,7	8,0	7,6	25,2	10,0
Труднощі в отриманні необхідних медичних послуг	11,5	7,2	13,1	11,7	13,0
Труднощі у взаємодії з місцевими	10,6	4,1	3,1	15,5	16,3
Важко відповісти	2,7	5,1	3,1	2,5	1,3

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

Такий соціальний профіль пояснює те, що ця група має найвищий позитивний баланс намірів повернутися в Україну – 63% цієї групи кажуть, що точно або скоріше планують повернутися, тоді як середній показник для усіх біженців складає 43%. У разі повернення ця група має найвищий рівень “регіонального патріотизму” – 40% кажуть, що готові повертатись лише у свій регіон (проти 33% серед усіх біженців).

Бар’єрами до повернення “класичні біженці” частіше називають окупацію (23%), пошкоджену домівку (11%) і значно рідше згадують економічні чи політичні причини. Аналогічно потенційними стимулами вони активніше називають припинення бойових дій, деокупацію та відновлення житла.

Таблиця 12. Фактори, що сприятимуть поверненню, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова життя траєкторія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні воєнні"
Остаточне закінчення війни (відновлення польотів)	50,0	59,8	44,3	42,7	50,8
Вищий рівень життя в Україні	37,7	54,0	35,2	41,6	28,0
Відсутність бойових дій та повітряних ударів у моєму н.п.	34,6	37,5	21,2	34,2	40,5

Покращення у сфері правовладдя, анти-корупції	32,3	50,4	28,8	29,4	25,1
Можливість знайти достойно оплачувану роботу	29,7	45,2	27,0	32,9	20,8
Приєднання України до ЄС/НАТО	26,6	33,9	32,6	23,2	20,5
Припинення мобілізації	25,4	40,4	21,8	25,8	18,6
Можливість вільного перетину кордону для чоловіків	25,1	41,5	15,1	23,7	22,0
Припинення бойових дій в моєму регіоні	23,5	17,9	16,0	22,0	31,6
Фіндопомога з боку України	18,1	24,5	13,2	18,2	17,3
Відновлення інфраструктури регіону	18,0	24,2	12,7	14,9	18,7
Закінчення дії тимчасового захисту	16,0	11,5	17,6	19,9	15,9
Неможливість отримати чи продовжити дозвіл на проживання	15,3	20,2	13,2	19,8	11,6
Деокупація мого населеного пункту	11,8	6,5	8,8	10,1	17,3
Відновлення мого житла	9,5	6,4	5,6	8,1	14,0
Роботодавець заборонить працювати дистанційно	0,6	1,6	0,0	0,4	0,5

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

90% цієї групи не мають альтернативних тимчасовому захисту документів, і більшість поки планує залишатися в рамках цього статусу, зокрема через брак поінформованості про альтернативи. Водночас у разі його скасування і неможливості отримати інші дозвільні документи для життя за кордоном цей кластер більше за інших схильний повернутися в Україну (31% проти 23% загалом).

Таблиця 13. Дії у разі скасування тимчасового захисту, за кластерами, %

	Усі	1: "Нова жит- тєва траєкто- рія"	2: "З сильним зв'язком"	3: "Економічно вразливі"	4: "Класичні во- єнні"
Шукатиму можливо- сті отримати дозвіл на проживання в інші країні (не Укра- їні)	26,8	20,3	26,8	37,0	26,0
Залишувся в країні перебування, навіть без дозволу на про- живання	10,7	9,3	9,2	14,8	10,4
Переїду в іншу кра- їну (не Україну), на- віть без дозволу на проживання	8,0	6,1	8,9	12,4	6,6
Повернуся в Україну	22,9	5,2	28,9	20,1	31,0
Тимчасово повер- нуся в Україну, але шукатиму можли- вість виїхати	10,8	7,1	14,0	11,7	10,7
Інше	2,5	2,2	1,8	1,4	3,5
Важко відповісти, не знаю	16,0	8,6	19,7	11,1	20,3

Джерело: опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, розрахунки ЦЕС.

Примітка: кольором виділені частки, що статистично значуще відрізняються від решти біженців. Зеленим – у вищу сторону, червоним – у нижчу сторону. Таблиця містить варіанти відповідей, в яких є статистично значущі різниці між кластерами.

Кожен респондент міг обрати більше однієї відповіді, тому частка відповідей по кожному кластеру перевищує 100%.

11. ВПЛИВ БІЖЕНЦІВ НА ЕКОНОМІКУ

У цьому розділі ми аналізуємо, скільки українців може залишитись за кордоном чи повернутися в Україну по війні, а також робимо оцінку втрат можливих втрат ВВП України від неповернення. **Залежно від сценарію, в Україну може не повернутися від 2,1 до 3 млн українців. Відповідно, від 1,3 до 2 млн осіб повернуться в Україну.**

Повертатися дещо більш схильні люди старшого віку, з середньою освітою та недолучені до ринку праці. Це створюватиме додаткові виклики з реінтеграції таких поверненців для України по війні.

Для кожного зі сценаріїв (не)повернення ми також провели оцінку пов'язаних втрат ВВП. **Залежно від сценарію та методології, втрати можуть становити від 2,3% до 9,5% українського ВВП щороку.** Нижче ми детальніше описуємо наші оцінки та методологію.

11.1. СКІЛЬКИ УКРАЇНЦІВ ПОВЕРНЕТЬСЯ, А СКІЛЬКИ ЗАЛИШИТЬСЯ ЗА КОРДОНОМ?

У розділі 2 ми підрахували, що за кордоном зараз перебувають близько 5,6 млн українців, які виїхали через повномасштабне вторгнення. Використовуючи запитання з опитування щодо кількості дітей, ми можемо порахувати, що разом на 1000 опитаних дорослих біженців припадає близько 442 дитини.

Позаяк респонденти у нашому опитуванні є лише повнолітніми, кількість дітей за кордоном ми виводимо на основі відповідей щодо кількості, віку та статі дітей, з якими виїхали респонденти. Щоб забезпечити більш точну репрезентацію в нашому обрахунку кількості дітей, в рамках нашого дослідження вони «успадковують» статистичну вагу своєї матері чи батька, які беруть участь в опитуванні. Однак, оскільки опитування є репрезентативним для дорослого населення за кордоном, то, аби уникнути подвійного обрахування дітей кількості дітей, ми ділимо статистичну вагу дитини на два, якщо за кордоном перебуває двоє її батьків. Це ґрунтується на припущенні, що кожен з двох батьків за кордоном мав однакову ймовірність потрапити у вибірку.

Іншими словами, якщо батько та мати за кордоном мають одну дитину, то на одного дорослого у такому домогосподарстві припадає по «половині» дитини у статистичному сенсі. Якщо ж лише мати/батько виїхали одні зі своєю дитиною, то дитина отримує статистичну вагу своєї матері чи батька безпосередньо. Така логіка поширюється на кожну дитину вказану респондентами в опитуванні.

Таке коригування статистичної ваги на кількість батьків за кордоном ми впровадили з попередньої (четвертої) хвили цього дослідження.

Відповідно, за нашими оцінками, серед усіх біженців 69% це дорослі старше 18 років, 31% – діти до 18 років. Екстраполюючи цю інформацію на загальну кількість біженців, можемо порахувати кількість дорослих та дітей серед біженців (а також кількість дітей віком 0-13 та 14-17 років, використовуючи дані щодо віку дітей). Без врахування РФ та Білорусі (адже біженці в цих країнах не були включені в дослідження), зараз за кордоном перебувають 4,3 млн українців. Серед них 3 млн осіб є повнолітніми та 1,3 млн дітей (з яких близько 973 тис. віком до 14 років та 344 тис. дітей віком 14-17 років).

За нашими розрахунками, після закінчення війни за кордоном (без врахування РФ та Білорусі) залишиться 2,1 млн українців за оптимістичного сценарію, 2,7 млн – за середнього та 3,0 млн – за песимістичного. Відповідно, повернеться в Україну 2,2 млн за оптимістичного сценарію, 1,6 млн – за середнього та 1,3 млн – за песимістичного сценарію.

Ці розрахунки базуються на наших припущеннях щодо вірогідностей повернення українських біженців з-за кордону залежно від їхніх висловлених намірів щодо повернення (Таблиця 14). У випадку дітей, їхні рішення щодо повернення «успадковуються» від їхніх батьків у наших розрахунках.

Таблиця 14. Припущення щодо вірогідностей повернення українських біженців з-за кордону залежно від різних сценаріїв

	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
«Точно планую»	100%	80%	60%
«Скоріше планую»	75%	60%	50%
«Скоріше не планую»	25%	10%	10%
«Точно не планую»	0%	0%	0%
«Важко сказати»	50%	30%	20%

Джерело: припущення ЦЕС.

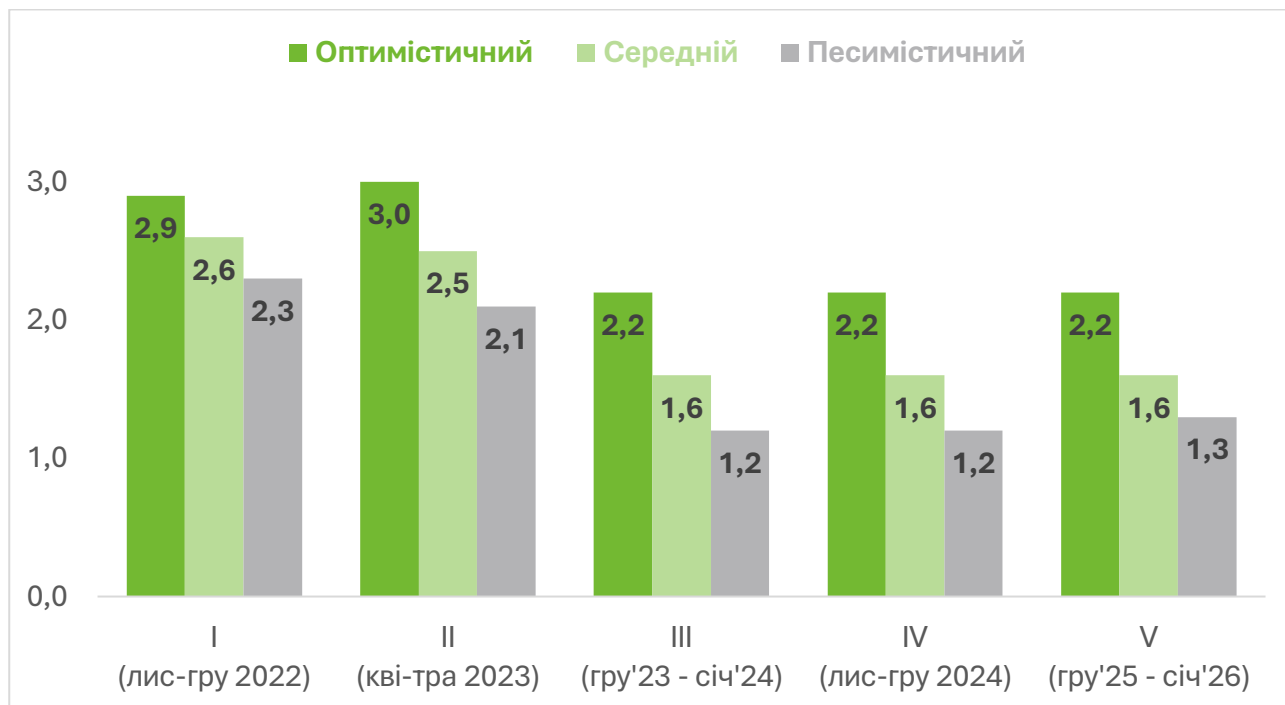
Таблиця 15. Кількість українських біженців, які повернуться до України або залишаться за кордоном (без врахування РФ та Білорусі), залежно від сценарію, станом на січень 2026 року

	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Кількість біженців, які повернуться до України, станом на січень 2026 року	2,2	1,6	1,3
Серед них:			
Дорослих	1,5	1,1	0,9
Дітей (0-13 років)	0,5	0,4	0,3
Дітей (14-17 років)	0,2	0,1	0,1
Кількість біженців, які залишаться за кордоном, станом на січень 2026 року	2,1	2,7	3,0
Серед них:			
Дорослих	1,4	1,9	2,1
Дітей (0-13 років)	0,5	0,6	0,7
Дітей (14-17 років)	0,2	0,2	0,2

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Рисунок 31 та Рисунок 32 порівнюють наші оцінки кількості українців, які повернуться в Україну та залишаться за кордоном, між хвилями опитування.

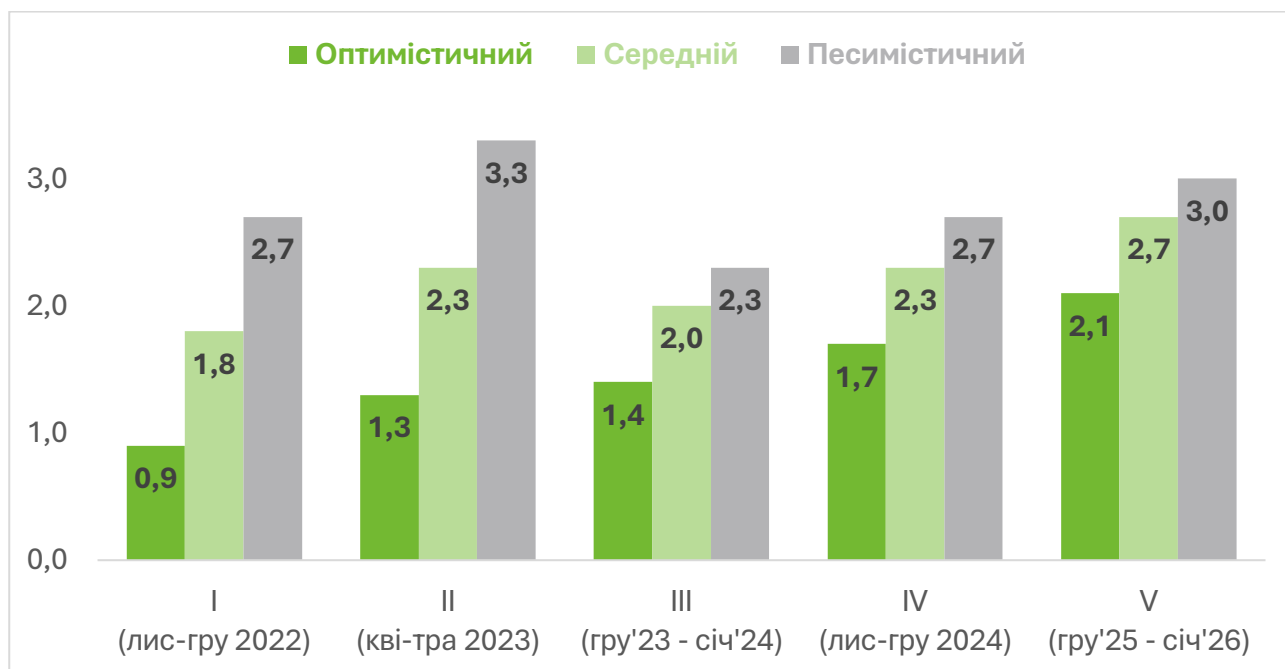
Рисунок 31. Порівняння оцінок кількості українців, які повернуться в Україну, між хвилями опитування, за сценаріями, млн осіб

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

У I-II хвилях ми не знали, скільки людей виїхали до Європи через РФ / Білорусь, і давали різні припущення цієї кількості в залежності від сценарію. Починаючи з III хвилі ми могли точно оцінити загальну кількість біженців.

Рисунок 32. Порівняння оцінок кількості українців, які залишаться за кордоном, між хвилями опитування, за сценаріями, млн осіб

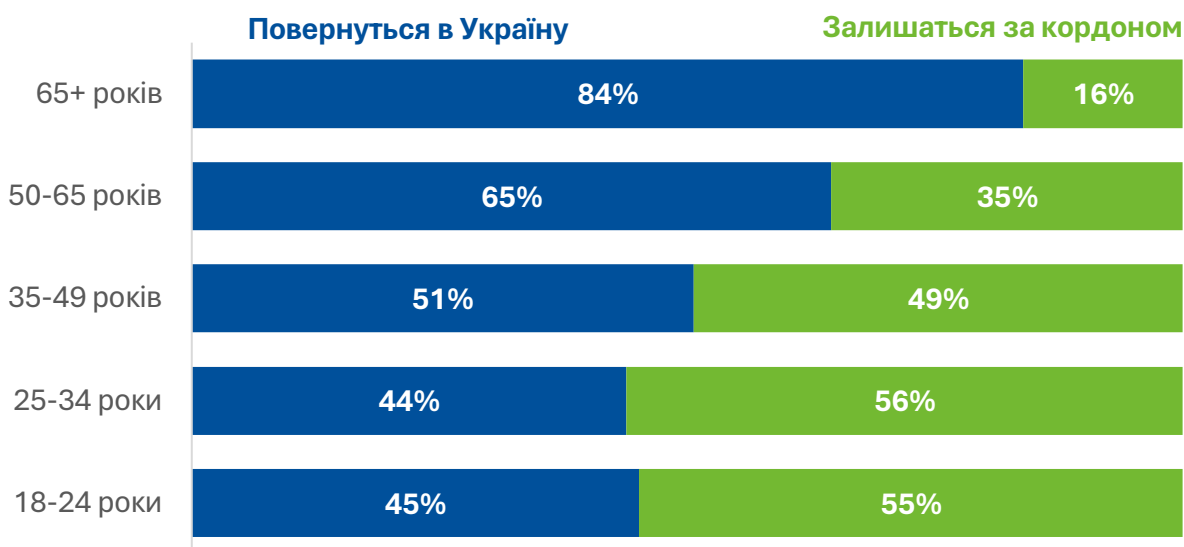
Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС.

У I-II хвилях ми не знали, скільки людей виїхали до Європи через РФ / Білорусь, і давали різні припущення цієї кількості в залежності від сценарію. Починаючи з III хвилі ми могли точно оцінити загальну кількість біженців.

11.2. ХТО САМЕ (НЕ) ПОВЕРНЕТЬСЯ?

Окрім оцінок загальної кількості людей, які повернуться та залишаться за кордоном, важливо розуміти і те, хто саме повернеться, а хто залишиться за межами України. У цьому розділі ми розглянемо кількість людей, які повернуться, за віком, рівнем освіти та статусом зайнятості.

Рисунок 33. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном відповідно до вікової групи, за оптимістичним сценарієм, %

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Рисунок 34. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном відповідно до вікової групи, за середнім сценарієм, %

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Рисунок 35. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном відповідно до вікової групи, за песимістичним сценарієм, %

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

З огляду на Рисунок 33, Рисунок 34 та Рисунок 35, можна зробити висновок, що за усіх сценаріїв в Україну будуть більш схильні повертатись люди старшого віку. В оптимістичному сценарії повернеться більшість українців віком старше 35 років: 51% біженців віком 35-49 років, 65% віком 50-65 років та 84% віком старше 65 років. Водночас молодь значно більш неохоча повертатись – від близько 25% у песимістичному сценарії до 45% в оптимістичному сценарії.

Таблиця 16 відображає кількість українців у кожній віковій групі, які наразі перебувають за кордоном, а також скільки з них повернуться в Україну після закінчення війни, а скільки залишаться за кордоном. За різними сценаріями за кордоном залишиться близько 180-240 тис. українців віком 18-24 роки, 410-550 тис. – віком 25-34 років, 640-930 тис. – віком 35-49 років, 175-310 тис. – віком 50-65 років та 22-70 тис. українців старше 65 років.

Таблиця 16. Кількість дорослих українців, які повернуться до України або залишаться за кордоном (без врахування РФ та Білорусі), залежно від вікової групи та сценарію, станом на січень 2026 року

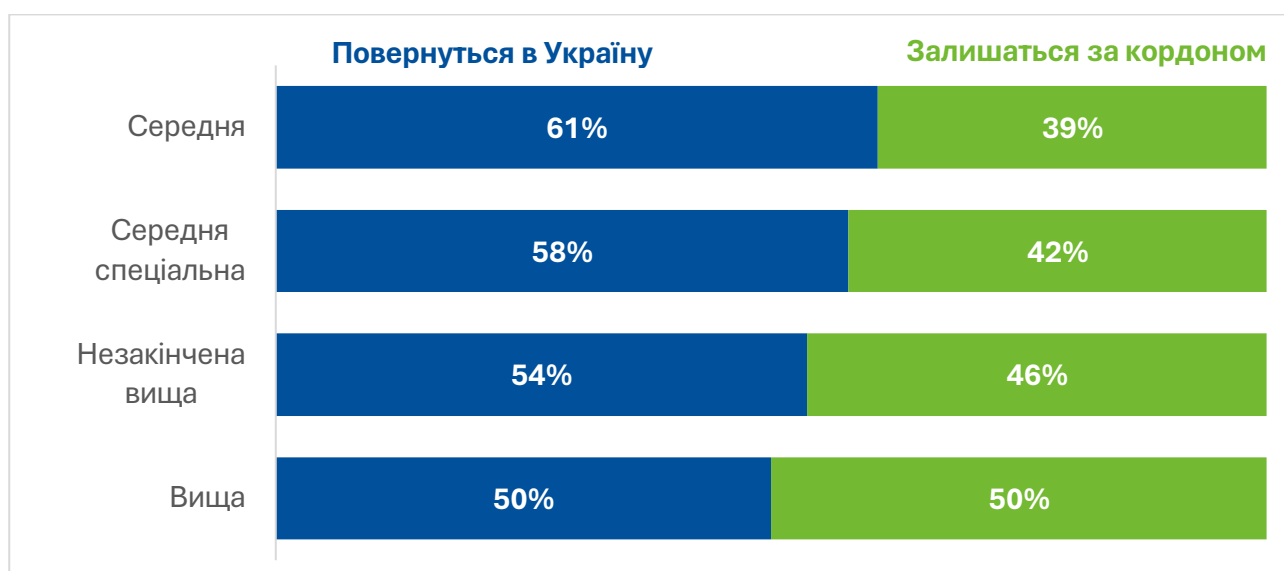
	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Перебувають за кордоном:			
18-24 роки	326 тис.	326 тис.	326 тис.
25-34 роки	729 тис.	729 тис.	729 тис.
35-49 років	1,3 млн	1,3 млн	1,3 млн
50-65 років	491 тис.	491 тис.	491 тис.
65+ років	135 тис.	135 тис.	135 тис.
Повернуться з-за кордону:			
18-24 роки	147 тис.	105 тис.	84 тис.
25-34 роки	320 тис.	230 тис.	181 тис.
35-49 років	657 тис.	467 тис.	365 тис.
50-65 років	317 тис.	235 тис.	182 тис.
65+ років	113 тис.	88 тис.	67 тис.
Залишаться за кордоном:			
18-24 роки	179 тис.	220 тис.	242 тис.
25-34 роки	409 тис.	499 тис.	547 тис.
35-49 років	640 тис.	830 тис.	932 тис.
50-65 років	174 тис.	255 тис.	309 тис.
65+ років	22 тис.	47 тис.	68 тис.

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Ми також зробили оцінку кількості українців за різним рівнем освіти, які можуть повернутися або залишитися за кордоном після закінчення війни. Ці результати представлені нижче (Рисунок 36, Рисунок 37, Рисунок 38, Таблиця 17). Позаяк частка людей з вищою освітою серед українських біженців є суттєво вищою за середній показник по Україні, мова йде про тривалий відтік мізків з України. Наші оцінки також вказують, що люди з вищою освітою більш схильні залишатися за кордоном, що вказує на потенційний ризик втрати кваліфікованих працівників не лише на час воєнних дій, а і після їх завершення.

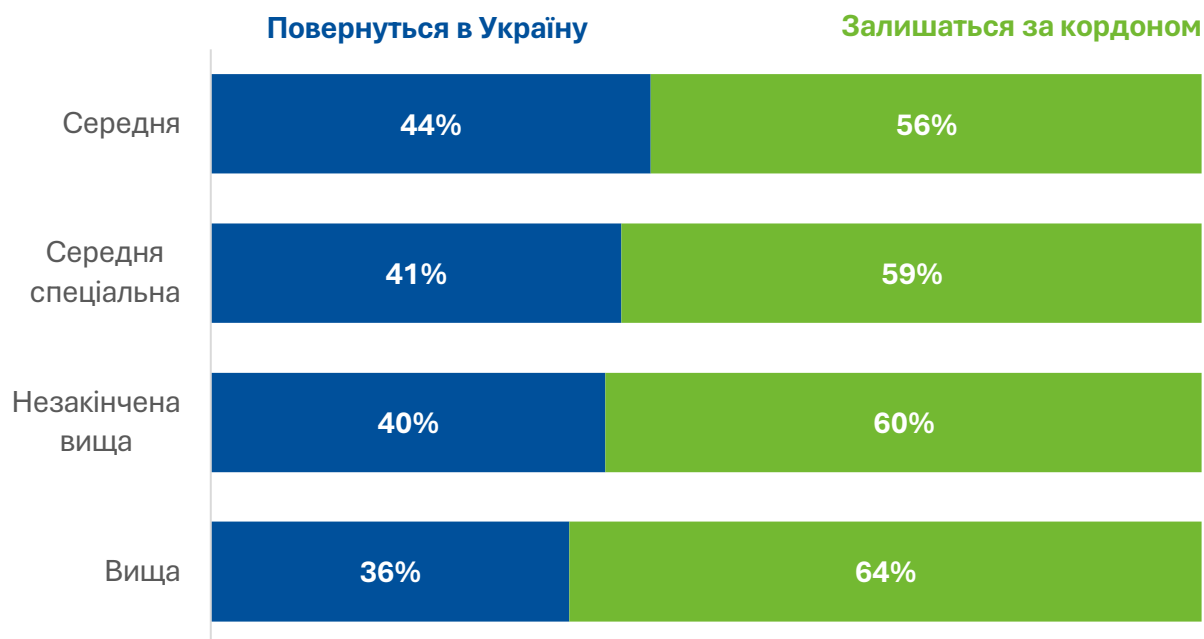
Так, за позитивного сценарію 61% людей з середньою освітою повернуться в Україну, і лише половина людей з вищою освітою. Така ж тенденція зберігається і для середнього та песимістичного сценаріїв. За середнього сценарію лише 36% (760 тис. з 2,1 млн) біженців з вищою освітою повернуться, а за песимістичного – 28% (595 тис. біженців).

Рисунок 36. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном за найвищою здобутою освітою, за оптимістичним сценарієм

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Рисунок 37. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном за найвищою здобутою освітою, за середнім сценарієм

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Рисунок 38. Розподіл українців, які планують повернутися до України чи залишитися за кордоном за найвищою здобутою освітою, за середнім сценарієм

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

Таблиця 17. Кількість дорослих українців, які повернуться до України або залишаться за кордоном (без врахування РФ та Білорусі), залежно від найвищої здобутої освіти та сценарію, станом на січень 2026 року

	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Перебувають за кордоном:			
Вища	2,1 млн	2,1 млн	2,1 млн
Незакінчена вища	235 тис.	235 тис.	235 тис.
Середня спеціальна	421 тис.	421 тис.	421 тис.
Середня	219 тис.	219 тис.	219 тис.
Повернуться з-за кордону:			
Вища	1,1 млн	760 тис.	595 тис.
Незакінчена вища	126 тис.	93 тис.	74 тис.
Середня спеціальна	244 тис.	175 тис.	134 тис.
Середня	133 тис.	97 тис.	76 тис.
Залишаться за кордоном:			
Вища	1,1 млн	1,3 млн	1,5 млн
Незакінчена вища	109 тис.	141 тис.	161 тис.
Середня спеціальна	178 тис.	247 тис.	287 тис.
Середня	86 тис.	122 тис.	143 тис.

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

У контексті повернення, важливим є і статус зайнятості біженців. Якщо ті, хто зараз працюють, матимуть такий же потенціал на ринку праці і після повернення в Україну, їх неповернення матиме більший вплив на економіку України. Кількість біженців за статусом зайнятості, які перебувають за кордоном та повернуться в Україну представлено у Таблиця 18.

Порівняно з попередніми хвилями опитування, кількість працевлаштованих біженців збільшилася. Зараз більшість дорослих українців, які перебувають за кордоном, працюють – 1,8 млн працюють, 1,2 млн – не працюють. Як і у наших попередніх оцінках, ми очікуємо, що дещо менша частка працюючих біженців повернеться після війни: від 530 тис. у песимістичному сценарії до 937 тис. осіб у оптимістичному. Це, ймовірно, пов'язано із зв'язком працевлаштування з інтегрованістю у новому місці – біженці з незалежними джерелами доходу за кордоном почують себе стабільніше.

Таблиця 18. Кількість дорослих українців, які повернуться до України або залишаться за кордоном (без врахування РФ та Білорусі), залежно від статусу зайнятості та сценарію, станом на січень 2026 року

	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Перебувають за кордоном:			
Працюють	1,8 млн	1,8 млн	1,8 млн
Не працюють	1,2 млн	1,2 млн	1,2 млн
Повернуться з-за кордону:			
Працюють	937 тис.	679 тис.	530 тис.
Не працюють	616 тис.	447 тис.	349 тис.
Залишаться за кордоном:			
Працюють	859 тис.	1,1 млн	1,3 млн
Не працюють	565 тис.	735 тис.	832 тис.

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

11.3. ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Ми провели оцінку втрат від неповернення українських біженців за тією ж методологією, яку використовували у попередніх звітах, а також з використанням додаткових даних щодо ринку праці, які стали доступними з часу попереднього опитування.⁴⁶ Через незначне зростання загальної кількості тих, хто не планує повертатися, короткострокові річні втрати від неповернення біженців маржинально погіршилися.

Як і в попередніх звітах, для розрахунків ми використовуємо дані щодо кількості українців, які повернуться та не повернуться з-за кордону за трьома сценаріями – оптимістичним, середнім та песимістичним. Економічні втрати від неповернення біженців розраховані за двома методами – зменшення споживання та скорочення виробництва через нестачу робочої сили.

Розрахунок зниження споживання здійснено за двома наборами даних – за даними Державної служби статистики про середньомісячні витрати домогосподарств у 2021 році за результатами вибіркового обстеження умов життя домогосподарств (ОУЖД)⁴⁷ та за даними загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД)⁴⁸, проведеного у грудні 2023 року – лютому 2024 року.

⁴⁶ [Українські біженці після трьох років за кордоном. Четверта хвиля дослідження - Центр економічної стратегії](#)

⁴⁷ [Витрати і ресурси домогосподарств України у 2021 році | Державна служба статистики України](#)

⁴⁸ [Соціально-економічний стан 25.07.24 \(1\).pdf.pdf](#)

Так, за розрахунками на основі даних ОУЖД, у 2021 році середні річні витрати домогосподарства на дорослу людину становили 63 888 грн., а на дитину – 53 634 грн. Відповідно, річні втрати споживання від неповернення мігрантів становитимуть 2,3% за оптимістичного сценарію, 3,0% за середнього сценарію та 3,4% за песимістичного сценарію від довоєнного ВВП України (що на 0,4 в. п. більше, ніж оцінки минулого року за цим же методом).

За розрахунками на основі даних ОЕСД, у 2023 році середні річні витрати домогосподарств на одну людину становили 155 052 грн. Відповідно, річні втрати споживання від неповернення мігрантів становитимуть 4,9% за оптимістичного сценарію, 6,3% за середнього сценарію та 7,1% за песимістичного сценарію від ВВП України у 2023 році. Вищі частки порівняно з розрахунками з використанням даних 2021 року пояснюються зокрема збільшенням частки приватного споживання у ВВП до 102,8% номінального ВВП у 2023 році порівняно з 86,9% у 2021 році.

Щоб оцінити втрати від зменшення кількості робочої сили, ми робимо припущення, що при поверненні в Україну працювали б ті самі люди, які працюють зараз за кордоном, тоді як інші мігранти залишатимуться поза робочою силою. Отже, ті особи, які зараз працюють за кордоном та не планують повертатися в Україну – це чисті втрати робочої сили, що відповідно матиме негативний вплив на ВВП.

Оскільки статистика щодо зайнятості під час воєнного стану обмежена, ми використали дані 2021 року, коли Держстат оцінив кількість зайнятих віком 15-70 років у 15,6 млн осіб. Згідно ОЕСД, у 2023 році кількість зайнятих скоротилася до 13,3 млн осіб. Таким чином, у 2021 році ВВП на одного зайнятого становив 12,8 тис. дол., а у 2023 році – 13,7 тис. дол. Зростання розміру ВВП на одного зайнятого у 2023 році порівняно з 2021 роком пояснюється зміною структури економіки та виробничих зв'язків внаслідок повномасштабної війни. Так, втрати інфраструктури та виробничих потужностей і скорочення робочої сили частково компенсувалися збільшенням продуктивності праці, що, у свою чергу, було вагомим чинником відновлення економічної активності навіть попри війну, що триває.

За цим методом річні втрати від зменшення робочої сили становитимуть 5,5% за оптимістичного сценарію, 7,2% за середнього сценарію та 8,1% за песимістичного сценарію від довоєнного ВВП України або 6,5% за оптимістичного сценарію, 8,4% за середнього сценарію та 9,5% за песимістичного сценарію від ВВП у 2023 році. Вагомий внесок у такі високі втрати з боку робочої сили має поступове зростання рівня зайнятості серед мігрантів.

Отже, як і кількість мігрантів за кордоном, які не планують повертатися, так і короткострокові економічні втрати від їх неповернення поступово зростають та в залежності від методу та бази оцінки становитимуть від 2% ВВП для оптимістичного сценарію до 10% ВВП для песимістичного.

Довгострокові втрати, у тому числі від того, що діти-біженці залишаться за кордоном, наразі оцінити важко з огляду на невизначену тривалість повномасштабної війни, подальшу адаптацію біженців до життя за кордоном, а також політику країн-реципієнтів щодо утримання або повернення українців після закінчення дії режиму тимчасового захисту у 2027 році.

Водночас ризики довготривалого негативного впливу значної воєнної міграції за кордон як на український ринок праці, так і на демографічну ситуацію посилюються зі збільшенням часу перебування біженців за кордоном. Це потребує активної політики українського уряду, у тому числі у співпраці з країнами-реципієнтами українських біженців, по підтриманню зв'язків закордонних українців з Україною та створення стимулів для їх повернення. А також – підтримання макрофінансової стійкості української економіки, проведення подальших реформ, у тому числі в процесі вступу в ЄС, а також розв'язання внутрішніх проблем ринку праці та демографічного ландшафту.

Таблиця 19. Економічні втрати від неповернення біженців

	Оптимістичний	Середній	Песимістичний
Споживчі втрати (% від довоєнного ВВП)	2,3	3,0	3,4
Споживчі втрати (% від ВВП 2023 року)	4,9	6,3	7,1
Втрати від зменшення кількості робочої сили (% від довоєнного ВВП)	5.5	7.2	8.1
Втрати від зменшення кількості робочої сили (% ВВП 2023 року)	6.5	8,4	9.5

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026.

11.4. СКІЛЬКИ УКРАЇНЦІВ РОЗГЛЯДАЮТЬ ПОВЕРНЕННЯ ЗА УМОВ СКАСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ?

Попри те, що зараз країни ЄС мають загальні рекомендації щодо підготовки до скасування статусу тимчасового захисту з березня 2027 року та поступового переходу до альтернативних дозволів або ж до сприяння поверненню, для багатьох біженців, що наразі не мають інших дозвільних документів, такий перехід супроводжується невизначеністю.

Окремо від розрахунків вище, які засновані на основі намірів повернутися, ми також питали українців за кордоном, щодо їхньої готовності повернутися в Україну в разі скасування статусу тимчасового захисту. Такі оцінки можуть дати попереднє уявлення щодо максимальної кількості

осіб, які можуть повернутися в Україну у результаті змін у правилах перебування українців за кордоном.

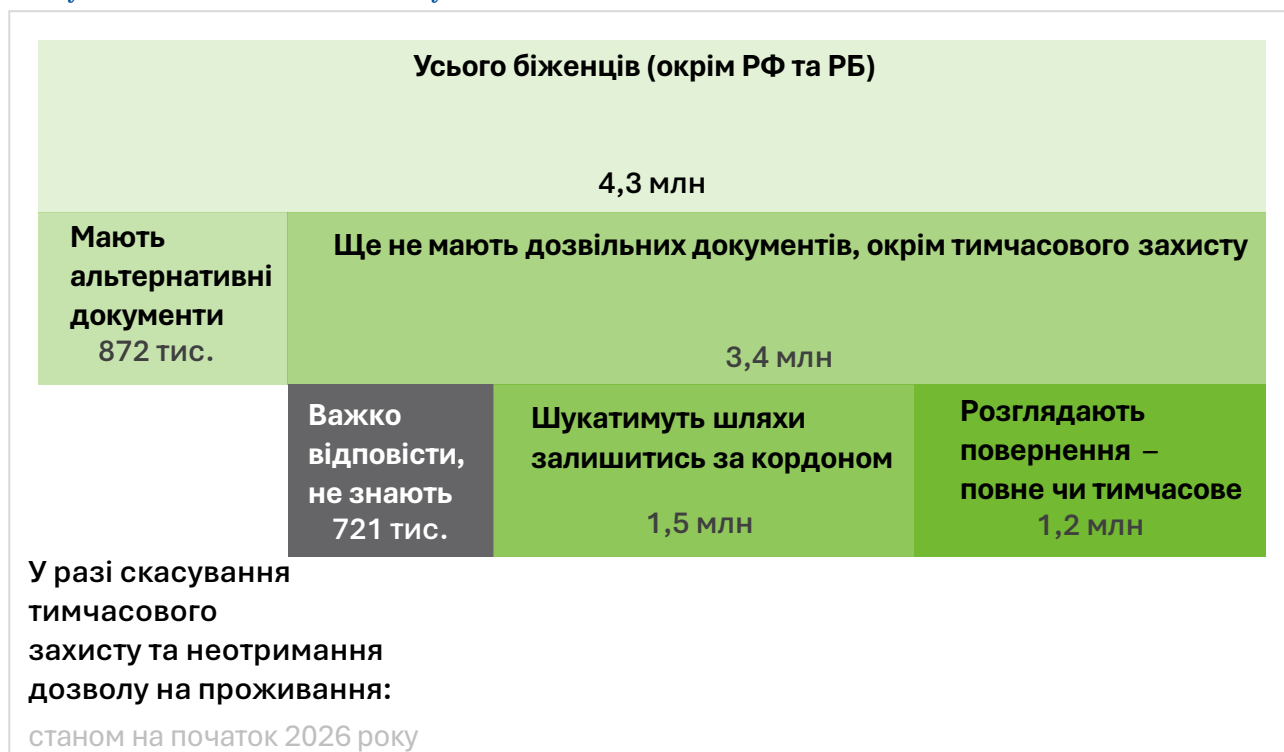
Рисунок 39 показує поділ біженців щодо їхньої ситуації в контексті скасування статусу тимчасового захисту. Так, близько 21% (близько 870 тис. осіб) українців за кордоном уже мають документи, окрім тимчасового захисту, які дозволяють їм там проживати навіть за умов скасування тимчасового захисту. Решта – 3,4 млн або 79% біженців – ще не мають таких документів і або планують найближчим часом їх оформити, або чекають більше інформації та планують поки залишатись на тимчасовому захисті.

Тих, хто поки не має документів, альтернативних тимчасовому захисту, ми поставили питання, як вони діятимуть у разі, якщо після скасування тимчасового захисту вони не зможуть отримати дозвіл на проживання у країні свого перебування. Майже 1,5 млн біженців (47% від тих, хто не має альтернативних документів) заявили, що вдаватимуться до інших дій, щоб залишитися за кордоном: шукатимуть можливостей отримати дозвіл на проживання в іншій країні або залишатимуться у країні свого перебування – навіть без дозволу.

Водночас близько 1,2 млн осіб готові розглядати повернення в Україну у разі неотримання іншого статусу після скасування тимчасового захисту. 871 тис. з них розглядають тільки повернення, а решта готові і повернутися і шукати шляхи залишитися за кордоном. 691 тис. у разі скасування тимчасового захисту та незмоги отримати інший дозвіл на проживання, розглядатимуть лише повне повернення в Україну, що становить близько 16% від усіх біженців.

Респонденти цієї групи, найімовірніше, є тими біженцями, що або прагнуть повернутися в Україну, або дуже слабко вкорінені за кордоном. Відповідно, вони є потенційно «найлегшою» категорією біженців з точки зору політик України, спрямованих на повернення. Водночас варто зазначати, що ця ситуація представляє лише ситуацію станом на початок 2026 року і може змінюватись, залежно як від умов в Україні (зокрема щодо перебігу війни), так і від того, наскільки легким держави перебування зроблять перехід від статусу тимчасового захисту до інших статусів. Скасування тимчасового захисту та подальші дії залишають невизначеність для багатьох українців за кордоном. Близько 20% (720 тис. осіб) серед тих, хто досі перебуває на тимчасовому захисті, не знають, що робитимуть у разі скасування цього статусу та неможливості отримати альтернативний.

Рисунок 39. Розкладення українських біженців (окрім РФ та РБ) за готовністю до скасування тимчасового захисту

Джерело: розрахунки ЦЕС на основі опитування Info Sapiens на замовлення ЦЕС, грудень 2025—січень 2026. Припускається, що діти мають такий самий статус, як їхні батьки.

12. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

12.1. ВИСНОВКИ

У цьому звіті ми оновили наші оцінки щодо кількості українців, що виїхали за кордон після повномасштабного вторгнення, а також проаналізували, ким саме вони є та які у них умови перебування в Європі та наміри щодо свого майбутнього. Станом на січень 2026 року, за кордоном (окрім Російської Федерації та Республіки Білорусь) перебувало 4,3 млн українських біженців, тоді як в Росії та Білорусі – близько 1,3 млн осіб. Загалом, за нашими оцінками, за межами України через війну перебувають близько 5,6 млн українських громадян.

Зі спадом кількості українців, що виїжджають за кордон, стабілізувалась і статево-вікова структура біженців за кордоном, яка протягом останнього року не зазнала значних змін. Як і раніше більшість українців, які перебувають за кордоном, – це дорослі жінки (40%) та діти (30%). Найбільше біженців перебуває у Німеччині, Польщі та Чехії.

Наразі основним статусом, що дозволяє українським біженцям перебувати за кордоном, є тимчасовий захист. У Європейському Союзі усі українці мають право на отримання статусу тимчасово захисту. І хоча цей статус надає право на проживання, роботу, освіту та медицину в усіх країнах ЄС, умови життя та обсяги отримуваної допомоги суттєво відрізняються для українців у різних країнах ЄС. Наразі країни ЄС передбачають, що статус тимчасового захисту завершиться у березні 2027 року. У вересні 2025 року Рада ЄС прийняла рекомендації про перехід від тимчасового захисту. Вони передбачають, що країни ЄС пропонуватимуть українцям

альтернативні національні дозволи на основі працевлаштування, навчання, сімейних причин тощо, а також створення програм з добровільного повернення в Україну.

Деякі країни вже заохочують українців переходити до загальних способів легального перебування на їхній території, оформлюючи робочі або студентські візи. Так, уже близько 20% біженців мають такі альтернативні тимчасовому захисту статуси, що дозволяють перебувати за кордоном. Попри це, скасування тимчасового захисту та подальші дії залишають в невизначеності багатьох українців за кордоном. Близько 20% (720 тис. осіб) серед тих, хто досі перебуває на тимчасовому захисті, не знають, що робитимуть у разі скасування цього статусу та неможливості отримати альтернативний. Водночас близько 1,2 млн осіб розглядають повернення в Україну у разі неотримання іншого статусу після скасування тимчасового захисту.

Ми провели кластерний аналіз і виділили чотири групи біженців та окреслили їхні портрети. Перша група – «Нова життєва траєкторія», серед мотивів якої домінують прагматичні економічні чинники виїзду та небажання повертатись. Друга група – «З сильним зв'язком»: біженці, які попри непогану інтеграцію в новій країні сумують за Україною та розглядають можливість повернення. Третя група – «Економічно вразливі». Ця група має найслабше економічно-соціальне підґрунтя в новій країні, проте орієнтовані на подальшу інтеграцію. Четверта група – «Класичні воєнні біженці», які найкраще відповідають загальноприйнятному уявленню про біженців з України. Цей кластер також є найбільшим; біженці, які були віднесені до нього, рідко мають бажання інтегруватися в новій країні та частіше за інші кластери орієнтовані на повернення.

Наміри щодо повернення українських біженців також стабілізувалися за останній рік. Якщо протягом попередніх хвиль цього дослідження зберігався тренд на падіння частки біженців, що планують повертатись, то у цій хвилі опитування частка біженців, що мають намір повернутися, залишилась на рівні 43%.

Серед бар'єрів до повернення, які називають біженці, як і раніше, домінують війна та її наслідки. Це війна та страх за безпеку (58% респондентів), проблеми з інфраструктурою в Україні (41%) та мобілізація чоловіків (29%). Також впливають «м'які» невоєнні чинники: краща якість життя за кордоном (58%), успішна адаптація (27%), зневіра у майбутньому України (27%). Говорячи ж про чинники, що можуть стимулювати повернутись, то остаточне завершення війни (50%) та відсутність повітряних атак (35%) є важливими, однак також виразними є політично-економічні чинники: покращення рівня життя, правовладдя, протидії корупції, приєднання України до ЄС та НАТО тощо.

Також ми провели регресійний аналіз щодо чинників, які пов'язані із ймовірністю повернення українських біженців у майбутньому. Наш аналіз показує, що чоловіки менш схильні до повернення в Україну, ніж жінки, ймовірно, через страх мобілізації чи втрати можливості повторного виїзду за кордон у разі повернення. Люди старшого віку більш схильні повернутися в Україну. Це може бути пов'язано із складнішою адаптацією до життя за кордоном порівняно з молодшими поколіннями. Наявність дітей пов'язана з меншим бажанням повертатись – водночас наявність партнера в Україні пов'язана з більш ніж вдвічі вищою ймовірністю повертатись.

Вищий дохід до переїзду з України пов'язаний із вищою ймовірністю повернутись в Україну. Це, ймовірно, можна пояснити вищим рівнем життя до переїзду. Водночас вищий рівень доходу зараз за кордоном пов'язаний з нижчими намірами повернутись в Україну.

Біженці, які продовжують навчатись чи працювати дистанційно в українських закладах, більш схильні повертатись. Також українці, які продовжують робити фінансові перекази в Україну своїм близьким, більш імовірно хотітимуть повернутись в Україну.

Неповернення українців матиме суттєвий вплив на українську економіку. Як і кількість мігрантів за кордоном, які не планують повертатися, так і короткострокові економічні втрати від їх неповернення поступово зростають та в залежності від методу та бази оцінки становитимуть від 2% ВВП для оптимістичного сценарію до 10% ВВП для песимістичного.

12.2. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Оновлюємо рекомендації з урахуванням змін, які відбулися за останній рік: продовження воєнних дій та подальша інтеграція українських біженців за кордоном, майбутнє припинення дії тимчасового захисту для українців в ЄС, а також законодавчих змін в Україні. Частина минулорічних рекомендацій залишаються актуальними. По деяким напрямкам, які ми згадували рік тому, за останній рік відбувся відчутний прогрес, а по деяким - майже без змін. Додалися і нові рекомендації. В першу чергу, вони спрямовані на створення сприятливих умов для повернення українських біженців додому.

12.2.1. СПІВПРАЦЯ З ПАРТНЕРАМИ

- **Співпраця з країнами ЄС щодо повернення українців після скасування тимчасового захисту.** Україна має співпрацювати із європейськими партнерами задля повернення українців у процесі розроблення політик, що замінять статус тимчасового захисту. Як ми показали у цьому дослідженні, якщо українські біженці залишаться за кордоном, українська економіка зазнає значних втрат. Тож Україна має донести до європейських партнерів, що допомога Україні у поверненні біженців буде великою підтримкою для неї. Хоча якщо українці залишаться за кордоном, то європейські країни отримають пряму економічну вигоду, але і в разі їхнього повернення додому існуватиме непряма вигода для Європи. Повернення біженців зміцнить економіку України та дозволить їй більше інвестувати у безпеку та відновлення, це означає, що вона потребуватиме менше європейських коштів.
- **Співпраця з країнами ЄС щодо соціальної підтримки вразливих категорій біженців.** Результати нашого опитування свідчать, що біженці старшого віку та інші вразливі категорії більше залежать від допомоги та виплат в приймаючих країнах, та частіше розглядають повернення в Україну у разі скасування тимчасового захисту чи скасування допомоги. Україна має співпрацювати із європейськими партнерами над програмами, які дозволять уникнути погіршення умов життя цих категорій біженців в разі зміни умов перебування в приймаючих країнах.
- **Надання українським біженцям свободи пересування і вибору місця проживання нарівні з громадянами ЄС.** Метою України є вступ до Європейського Союзу. Під час вступу в ЄС українці отримають право проживати у будь-якій країні ЄС. Надання такого права раніше

пришвидшить інтеграцію України у Європейський Союз. Також це буде важливим чинником для стимулювання українців до повернення, оскільки вони зможуть повертатися без страху втратити пільги або права на проживання за кордоном. На нашу думку, Україна може спонукати партнерів з ЄС саме до такого варіанта, якнайшвидше запровадивши в односторонньому порядку аналогічного права для громадян країн ЄС.

- **Перезарахування робочого стажу, здобутого за кордоном, в Україні.** Більшість українців за кордоном залучені до ринку праці. Водночас процес визнання цього робочого досвіду в Україні часто супроводжують бюрократичні труднощі. Зменшення цих перепон може зняти частину бар'єрів до повернення, зокрема для людей середнього та старшого віку.

12.2.2. СТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СТИМУЛІВ ДЛЯ ПОВЕРНЕННЯ

- **Створення програм повернення для молоді.** Згідно з результатами нашого дослідження, українська молодь за кордоном значно менше схильна повертатись в Україну, ніж біженці старшого віку. Серед молодих українців за кордоном більш виразними є мотиви кращих перспектив за кордоном. Створення програм, що були б спрямовані на суспільну та економічну залученість молодих українців за кордоном в Україні, сприяло б їхньому поверненню. Такі програми можуть включати освіту, працевлаштування, фінансову допомогу та інші економічні стимули до повернення.
- **Програми допомоги людям із постраждалих та окупованих регіонів.** Це можуть бути як грошові виплати, так і забезпечення житлом чи субсидування його оренди у регіонах України, які не зазнали руйнувань внаслідок війни. Це дозволить повернутися до України тим, хто хоче цього вже зараз, але не має, куди повертатися.
- **Допомога у пошуку роботи у більш безпечному регіоні, курси перекваліфікації.** Попри те, що більшість біженців хочуть повернутися лише додому, у свій регіон, багато українців, особливо тих, хто виїхав із зони бойових дій, кажуть, що вагомим стимулом повернутися в Україну була б можливість знайти добре оплачувану роботу у більш безпечному регіоні. У цьому можуть допомогти як державні структури (як-от Державна служба зайнятості), так і приватні організації. Наприклад, для біженців у Європі існують програми перекваліфікації, які оплачуються як урядами країн, так і благодійними організаціями. Такі курси вони могли б проводити і у безпечніших регіонах України, щоб біженці мали стимул туди повертатися.

12.2.3. ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЖИТЛО

- **Інвестиції в подальше покращення транспортного сполучення з Україною під час війни.** Так само, як держава досягла суттєвих успіхів у налагодженні диверсифікованих шляхів експорту та імпорту товарів, потрібен більший прогрес у спрощенні пасажирського сполучення з Україною. Це можуть бути великі та складні рішення, як-от відкриття аеропортів, і сукупність менших рішень, наприклад, розширення залізничного сполучення, організаційні заходи задля скорочення часу в дорозі та на кордоні тощо. Результатом цих заходів має стати зменшення бар'єрів для українців для приїзду в Україну, «життя на дві країни» з проведенням більшого часу в Україні.
- **Швидка післявоєнна відбудова постраждалих регіонів.** Дані опитування свідчать про те, що біженці часто прагнуть повернутися до свого регіону. Для того щоб українцям із регіонів,

які постраждали від війни, було куди повертатися, потрібно швидко відбудувати зруйновані регіони. При цьому слід уникати помилок, яких припускалися під час післявоєнної відбудови в інших країнах: потрібно відновлювати не лише житлові будинки, а й інфраструктуру, та узгоджувати, хто відповідає за відбудову кожного об'єкта, щоб різні організації не дублювали функції одна одної.

- **Компенсації за знищене і пошкоджене житло.** Уряд має масштабувати програму компенсацій за знищене житло, використовуючи досвід ефективного запуску сертифікатів для ВПО. Збільшення фінансування завдяки міжнародним партнерам (зокрема, ЄІБ та Банк розвитку Ради Європи) дозволить прискорити відновлення житла. Важливо також інтегрувати підтримку ВПО у довгострокову стратегію, включаючи муніципальне житло, працевлаштування, медицину та освіту. Створення єдиної цифрової системи сервісів спростить процес компенсації та підвищить прозорість розподілу коштів.
- **Розвиток механізмів державно-приватного партнерства.** Для того щоб інвестор мав намір вкладати кошти в українську економіку (наприклад, побудувати промислове підприємство у відносно безпечному регіоні) без побоювань, пов'язаних із труднощами у пошуку робочої сили, центральна або місцева влада, зокрема, й з допомогою міжнародних партнерів, може будувати житло для потенційних працівників. Це сприятиме поверненню українських біженців, особливо тих, хто виїхав із зони бойових дій, у яких зруйнований або дім, або місто, а також з окупованих територій, та яким буде складно повернутись у рідний регіон одразу після закінчення війни.

12.2.4. ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА

- **Мінімізація бар'єрів та стимулювання повернення українських випускників іноземних шкіл до українських ЗВО.** Багато українських школярів, які виїхали за кордон, здобувають середню освіту там, тож не матимуть українських документів про повну загальну середню освіту. Від початку повномасштабного вторгнення МОН послідовно прибирає бар'єри для вступу до українських ЗВО для абітурієнтів, які опинилися за кордоном. Подальші зусилля мають бути спрямовані на розширення мережі для здачі НМТ за кордоном, полегшення процедури отримання за кордоном документів, необхідних для реєстрації на НМТ (наприклад, ідентифікаційного коду), інтеграцію іноземних атестатів у систему ЄДЕБО, а також створення стимулів для повернення студентів до очного навчання в Україні (житло, стипендія, майбутнє працевлаштування тощо). Важливим кроком в цьому напрямку може також стати вступ в українські ЗВО на основі випускних іспитів в країнах проживання українських біженців, за умови прозорості та недискримінаційної процедури конвертації іноземних балів в шкалу НМТ.
- **Автоматична нострифікація та визнання європейських дипломів в Україні.** Серед українців, що повертатимуться в Україну, велика частина матиме освіту, здобуту у країнах ЄС. Водночас процес юридичного визнання таких дипломів є не оптимальним, зокрема для осіб, що розглядають державну службу. Подальше спрощення та здешевлення процедури визнання іноземних дипломів, зокрема, через створення "білого списку" закордонних університетів та подальшої цифровізації процесів, зробить повернення фахівців з-за кордону простішим.

12.2.5. ПІДТРИМКА ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНОЮ ТА РОБОТА З ДІАСПОРОЮ

- **Збільшення ресурсів на комунікацію зі українцями за кордоном через «хаби єдності».**
Можна організувати регулярні зустрічі, консультації та інформаційні семінари для українських громадян, які залишили Україну. Ці заходи не тільки допоможуть забезпечити належну інформованість щодо можливостей та перспектив повернення, але й створять платформу для обміну досвідом та побудови спільноти, а також проінформують українців, що перебувають за кордоном, про юридичний аспект співпраці з Україною (віддалена робота на українську компанію, співпраця з українським бізнесом тощо). Важливо, щоб такі заходи були дійсно ефективними у побудові зв'язків між українською діаспорою та Україною, тому варто випробувати різні формати таких заходів та залишати найефективніші з них.
- **Утримання українських школярів за кордоном в українському освітньому полі.**
Повернення до України школярів, які опинилися за кордоном через повномасштабне вторгнення, стане більш ймовірним, якщо вони будуть включені до української спільноти. Пріоритетними напрямками мають стати вивчення українознавчого компонента без створення надмірного навантаження на дітей за кордоном, фінансова та організаційна підтримка мережі осередків соціалізації (суботніх та недільних шкіл, гуртків тощо), організація короткострокових освітніх та реінтеграційних поїздок в Україну для школярів середньої та старшої школи, а також студентів. Також могли б допомогти міжурядові домовленості з тими країнами, де зараз проживає багато українських біженців, щодо включення предметів з українознавчого компоненту до шкільних програм в цих країнах (наприклад, українська мова як іноземна тощо).

ДОДАТОК 1. ОПИС МЕТОДОЛОГІЇ ВІДБОРУ ЗМІННИХ ДЛЯ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ

Занадто велика кількість змінних у кластеризації може спотворювати результати, оскільки зростає вплив нерелевантних або слабоінформативних ознак, які додають шум і розмивають відстані (або моди у випадку k-modes) між спостереженнями. У підсумку це знижує здатність алгоритму виявляти справжню латентну структуру даних, а сформовані кластери стають менш стійкими, гірше інтерпретованими та більш залежними від випадкових ініціалізацій і вибору параметрів. Отже, для формалізованого відбору змінних у межах задачі некерованого навчання ми використали інструментальний підхід, що поєднує кластеризацію з алгоритмами керованого навчання.

У задачах некерованого навчання (unsupervised learning) відсутні «істинні» мітки класів, тому стандартні методи відбору ознак для задач класифікації не можуть бути застосовані безпосередньо. Щоб отримати формалізований критерій оцінки інформативності змінних, у дослідженні використано підхід «кластер як псевдомітка»: результати кластеризації, тобто вектор належності спостережень до кластерів, інтерпретуються як тимчасова штучна цільова змінна (pseudo-label). Практична реалізація цього підходу полягає в тому, що для кожного окремого запуску алгоритму k-modes (з фіксованими значеннями кількості кластерів k, параметра випадкової ініціалізації seed та/або конкретного піднабору ознак) отриманий вектор

кластерної приналежності розглядається як цільова змінна у задачі класифікації, тоді як матриця ознак X відповідає набору змінних, використаних у цьому ж запуску кластеризації.

На наступному етапі застосовується метод Boruta – wrapper-алгоритм відбору ознак, побудований поверх Random Forest. Його ключова ідея полягає у порівнянні важливості реальних ознак із так званими shadow features (штучними копіями змінних, у яких значення випадково перемішані між спостереженнями). Такі тіньові ознаки за визначенням не мають систематичного зв'язку з цільовою змінною і слугують еталонним рівнем «чистого шуму».

Під час навчання Random Forest оцінюється важливість як реальних, так і тіньових ознак. Для кожної змінної Boruta порівнює її важливість із максимальною важливістю серед shadow-ознак і на цій основі класифікує змінні за трьома статусами:

- Confirmed – ознака є статистично стабільно важливішою за найінформативнішу тіньову ознаку i , отже, містить релевантну інформацію для відтворення кластерної структури;
- Rejected – ознака не демонструє інформативності, вищої за випадковий шум;
- Tentative – статус невизначеності, коли наявних ітерацій недостатньо для остаточного рішення.

У реалізації використано обмеження `maxRuns = 200`, що задає максимальну кількість ітерацій, протягом яких Boruta уточнює рішення щодо статусу кожної ознаки. Після завершення цього процесу застосовується процедура `TentativeRoughFix`, яка переводить змінні зі статусом Tentative у категорію Confirmed або Rejected за формалізованим правилом, забезпечуючи однозначний та відтворюваний результат. Це є необхідним для подальшого підрахунку частоти включення змінних у множині запусків.

Слід підкреслити, що використання кластерної приналежності як цільової змінної не означає перетворення задачі кластеризації на повноцінну задачу класифікації. Цей крок має виключно інструментальний характер і слугує засобом оцінки того, які змінні систематично сприяють відтворенню структури кластерів, знайдених алгоритмом k -modes за конкретної конфігурації параметрів. Оскільки результати кластеризації залежать від налаштувань алгоритму (зокрема кількості кластерів, випадкової ініціалізації та набору використаних змінних), один окремих запуск не може вважатися надійною основою для відбору ознак. Одна й та сама змінна може здаватися важливою в одній конфігурації, але втрачати значущість в іншій. Тому відбір змінних ґрунтується не на одиничному результаті, а на їх повторюваності в багатьох альтернативних сценаріях.

Практично це реалізується через серію запусків кластеризації, у яких навмисно змінюються ключові параметри: кількість кластерів, випадкова ініціалізація алгоритму та склад набору ознак. Для кожного такого запуску визначається перелік змінних, які Boruta визнає інформативними для відтворення отриманої кластерної структури. У цьому варіанті ми додатково контролюємо стабільність не лише “в середньому”, а всередині кожного сценарію піднабору ознак (`feature_set`). Далі аналізується, наскільки часто змінна з'являється серед важливих у всій сукупності запусків. Спочатку обчислюється частка Confirmed окремо в межах кожного `feature_set` (`confirmed_share_fs`), тобто “у скількох запусках цього піднабору змінна була

Confirmed”. Змінні, які стабільно визнаються інформативними за різних налаштувань, вважаються більш надійними та менш чутливими до випадкових чинників.

Фінальний набір змінних формується за принципом стабільності: змінна включається до моделі лише тоді, коли вона визнається важливою для критичної пропорції запусків. У нашому варіанті застосовано строгий критерій: змінна має досягати порогу стабільності в кожному feature_set, тобто фактично використовується “найгірший” показник (min_share_across_fs) серед усіх піднаборів. У нашій специфікації встановлено stability_threshold = 0.70. Окремо формується діагностична таблиця загальної частоти Confirmed (overall frequency), але вона використовується лише для контролю/виводу і не є основним правилом відбору.

Щоб уникнути ситуації, коли через надто строгий поріг у фінальному наборі залишається занадто мало змінних для змістовної кластеризації, застосовується додатковий запобіжний механізм. Якщо після застосування критерію стабільності кількість відібраних змінних є надто малою, fallback добирає top-N змінних не за загальною частотою, а за найбільшим значенням min_share_across_fs (тобто за “найкращою з найгірших” стабільностей між feature_set), доки не досягається мінімально прийнятний розмір набору (min_vars_needed = 8). Це дозволяє зберегти баланс між строгістю відбору та аналітичною інтерпретованістю результатів.

Після формування набору stable_vars виконується фінальний запуск k-modes лише на цих стабільних змінних.

ДОДАТОК 2. ЗМІННІ У КЛАСТЕРНОМУ АНАЛІЗІ

Нижче, у Таблиця 20, наведено список змінних, які включались як кандидати для кластеризації. Далі, після відбору більш інформативних та стійких змінних за допомогою алгоритму Boruta, лише частина з них була включена у фінальну версію кластеризації, описаної в цьому дослідженні.

Таблиця 20. Список змінних, на основі яких будувалась кластеризація

Назва змінної	Чи включена у фінальну версію кластеризації?
barrier_integration	Hi
barrier_quality_life	Hi
barrier_security	Hi
benefit_dynamic	Hi
diff_material	Hi
diff_psych	Hi
diff_social	Hi
econ_status	Hi
emp_status	Hi
has_local_friends	Hi
housing_type	Hi
lang_knowledge	Hi
living_situation	Hi
local_attitude	Hi
plan_return	Hi

push_factor_destruction	Hi
push_factor_safety	Hi
push_factor_soft	Hi
receives_cash_help	Hi
receives_housing_help	Hi
status_secure	Hi
barrier_integration	Так
barrier_quality_life	Так
diff_material	Так
diff_psych	Так
diff_social	Так
econ_status	Так
emp_status	Так
has_local_friends	Так
housing_type	Так
lang_knowledge	Так
plan_return	Так
push_factor_safety	Так
push_factor_soft	Так
receives_cash_help	Так
status_secure	Так

Далі йде опис визначень кожної зі змінних.

living_situation («З ким Ви проживаєте разом зараз?»)

Змінна визначає склад домогосподарства респондента за кордоном:

- **"Alone"**: якщо вибрано "Сам\а" (A2.1_1).
- **"Family"**: якщо вибрано хоча б один варіант із родичів: діти (A2.1_2, A2.1_3), онуки (A2.1_4), батьки (A2.1_5) або чоловік/дружина (A2.1_6).
- **"Friends/Other"**: якщо вибрано проживання з іншими родичами (A2.1_7), друзями (A2.1_8) або інше (A2.1_9).

housing_type («В якому житлі Ви зараз проживаєте?»)

Групування типів житла (D1):

- **1 (Окреме житло)**: "Окрема квартира або будинок" (D1=1).
- **2 (Кімната / спільне проживання)**: "Кімната з іншими українцями (яких знали)" (D1=2) або "Кімната з місцевими жителями" (D1=4).
- **3 (Колективне житло та інше)**: Всі інші варіанти, включаючи гуртожитки, готелі, центри для біженців або кімнати з незнайомими людьми (D1 = 3, 5, 6, 7, 8, 9).

lang_knowledge («Яким є Ваш рівень знання мови (Назва обраної країни)?»)

На основі самооцінки (V3):

- **1 (Низький)**: "Зовсім не знаю" або "Лише на мінімальному рівні" (V3 ≤ 2).
- **2 (Середній)**: "На побутовому рівні" або "На достатньому рівні для спілкування" (V3 від 3 до 4).
- **3 (Високий)**: Розуміння текстів, широкий спектр або вільне володіння (V3 ≥ 5).

local_attitude («Як загалом оцінюєте ставлення місцевих жителів до Вас?»)

На основі оцінки респондента (V5):

- **1 (Позитивне)**: "Позитивно" або "Скоріше позитивно" (V5 ≤ 2).
- **2 (Нейтральне)**: "Ні позитивно, ні негативно" (V5 = 3).
- **3 (Негативне)**: "Скоріше негативно" або "Негативно" (V5 ≥ 4).

has_local_friends («Чи є у Вас друзі/хороші знайомі серед місцевих жителів (неукраїнців)?»)

- = **1**, якщо респондент має друзів серед місцевих: тих, кого знав раніше (V7_1=1), або тих, з ким познайомився вже тут (V7_2=1).

emp_status («Який поточний статус Вашої зайнятості?»)

Пріоритетне групування зайнятості (E2):

- **1 (Працюють в країні перебування):** Повна зайнятість (E2_04), часткова зайнятість (E2_05) або бізнес у цій країні (E2_11).
- **2 (Працюють дистанційно на в Україні):** Дистанційна робота на старій (E2_01) чи новій (E2_02) роботі, або бізнес в Україні (E2_10).
- **3 (Шукають роботу):** Активний пошук роботи в країні перебування (E2_06).
- **4 (Студенти):** Навчання дистанційно (E2_07), у місцевих закладах (E2_08) або на курсах (E2_09).
- **5 (Неактивні):** Пенсіонери (E2_12), непрацевдатні (E2_13) або ті, хто не працює і не шукає (домогосподарство) (E2_14).

econ_status («Виберіть твердження, яке описувало Ваше економічне становище до переїзду з України»)

Суб'єктивна оцінка добробуту в Україні (E3):

- **1 (Низький):** Економили на харчуванні або вистачало лише на їжу ($E3 \leq 2$).
- **2 (Середній):** Вистачало на їжу та одяг, або на побутову техніку ($E3 = 3$ або 4).
- **3 (Високий):** Могли дозволити собі дорогі речі або все необхідне ($E3 \geq 5$).

receives_housing_help: = 1, якщо отримують безкоштовне житло (G1_01).

receives_cash_help: = 1, якщо отримують соціальні виплати (G1_04).

benefit_dynamic («За час Вашого перебування в (Назва обраної країни), розмір соціальних виплат, які Ви і ваша сім'я отримуєте»)

Як змінилися виплати за час перебування (G2):

- **1:** Збільшилися.
- **2:** Зменшилися.
- **3:** Не змінилися.
- **4:** Скасовані або перервані (варіанти 4 "перестали виплачувати" та 5 "не отримував спочатку").

plan_return («Чи плануєте Ви повернутись в Україну?»)

На основі питання J2:

- **1 (Планують):** "Точно планую" або "Скоріше планую" ($J2 = 1, 2$).
- **2 (Не планують):** "Скоріше не планую" або "Точно не планую" ($J2 = 3, 4$).
- **3 (Важко сказати):** "Важко сказати" ($J2 \geq 5$).

status_secure («В жовтні 2025 року Європейський Союз прийняв рекомендації щодо поступового скасування тимчасового захисту для українських біженців. Інші країни теж

можуть поступово скасовувати спеціальні статуси для українців, які виїхали через війну. Що з цього найкраще описує вашу ситуацію?»

На основі K1:

- **1 (Стійкий/Інший статус):** Мають інші документи крім тимчасового захисту (K1_1=1).
- **2 (Тимчасовий захист):** Планують інші документи (K1_2=1) або залишаються на тимчасовому захисті (K1_3=1).
- **3:** Інше.

Змінні створені шляхом об'єднання варіантів відповіді на питання "Які бар'єри утримують Вас зараз від повернення в Україну?":

- **barrier_security (Безпека):** = 1, якщо обрано "Війна, страх за безпеку" (J4.0_01), "Окупація регіону" (J4.0_02) або "Дім в зоні бойових дій" (J4.0_03).
- **barrier_integration (Інтеграція):** = 1, якщо обрано "Вже адаптувалися до життя за кордоном" (J4.0_05) або "Тут живе моя сім'я / родичі" (J4.0_10).
- **barrier_quality_life (Якість життя):** = 1, якщо обрано "Краща робота" (J4.0_06), "Краща якість життя/медицини" (J4.0_07) або "Краща соц. підтримка" (J4.0_08).

Змінні створені шляхом об'єднання варіантів відповіді на питання про основні труднощі «З якими труднощами ви особисто стикаєтеся зараз в (Назва обраної країни)? Оберіть до 5 найбільших труднощів»:

- **diff_material (Матеріальні):** = 1, якщо обрано "Труднощі в пошуку роботи" (J12_02), "Матеріальні труднощі" (J12_03) або "Пошук житла" (J12_04).
- **diff_psych (Психологічні):** = 1, якщо обрано "Психологічні проблеми" (J12_08), "Сумую за батьківщиною" (J12_09) або "Розлука з рідними" (J12_10).
- **diff_social (Соціальні):** = 1, якщо обрано "Труднощі мови" (J12_01), "Взаємодія з місцевими" (J12_05) або "Відсутність друзів" (J12_12).
- **push_factor_destruction:** = 1, якщо виїхали через окупацію чи руйнування житла (A3_04, A3_05).
- **push_factor_safety:** = 1, якщо виїхали через безпосередню небезпеку/бойові дії/окупацію (A3_01, A3_02, A3_03, A3_08).
- **push_factor_soft:** = 1, якщо виїхали через "м'які" фактори (наприклад, втрату роботи чи суттєвої частини заробітків, бачать перспективи за кордоном краще, заради освіти для дітей, через роботу) (A3_06, A3_09, A3_10, A3_14).